

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev.: 33/VII

Jesenice, 19. maja 1977

**OB 85. ROJSTNEM DNEVU
TOVARIŠA TITA, 65-LETNICI NJEGOVEGA
REVOLUCIONARNEGA DELA
IN 40-LETNICI NJEGOVEGA PRIHODA
NA ČELO PARTIJE**

S Titovim imenom je zaznamovano eno najbolj dramatičnih in gotovo najslavnejših obdobij v zgodovini naših narodov, obdobje, v katerem so si pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije z revolucionarnim bojem v surovih razmerah druge svetovne vojne priborili zmago nad premočnimi tujimi osvajalci ter domačimi mračnimi in kontrarevolucionarnimi silami in vzeli usodo v lastne roke ter stopili na pot svobodnega in neodvisnega življenja, gradeč in braneč svojo enotno in bratsko mnogonacionalno samoupravno socialistično skupnost — Jugoslavijo.

(Nadaljevanje na 2. strani)

Tito je simbol in sinonim tega obdobja, vseh naših zmag in našega odpora — simbol revolucionarnosti, moči in hladnokrvnosti v težavah, celo v navidez brezizhodnih položajih; simbol neomahljivosti in zbranosti pred pritiski, naj so bili še tako nevarni in naj so prihajali od kogarkoli; simbol humanosti, modrosti in treznosti v zmagah; simbol naše države. In ne samo naše države in naših narodov. Njegovo ime se je preneslo tudi čez meje Jugoslavije, na vse kontinente sveta, povsod tja, kjer se je bil in se bije boj za človeško dostojanstvo, za nacionalni, družbeni in človeški obstoj.

Josip Broz Tito je vse svoje življenje, od kar je stopil v socialistično gibanje in postal revolucionar — marksist, vso svojo osebnost nesebično tkal v neštete bitke delavskega razreda in vseh delovnih ljudi naše države, v graditev in preroditev Komunistične partije Jugoslavije, ki jo je, potem, ko je prišel na njeno čelo, usposobil za voditeljico naših narodov v osvobodilni vojni in revoluciji ter v graditvi naše samoupravne socialistične družbe.

Kot borec revolucionar — z neomahljivostjo v rušenju sveta izkoriščanja, zatiranja, podrejenosti in vsakršnih krivic, za mir, za bratstvo narodov, za nov in bolj human jutrišnji dan — je del vseh nas, del naše preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Njegov celotni lik komunista, ideologa in voditelja osvobodilnega in proletarskega gibanja naših narodov je z zlatimi črkami pisan v zgodovino naših narodov.

Ljudstvo, delovni človek, delavski razred — to so viri Titovih akcij, Titove misli. To so njegovi »kabineti«, »instituti«. Kot revolucionar — marksist je dojel smotre boja delavskega razreda in delovnih ljudi ter sam postal izjemni soustvarjalec ene najslavnejših revolucij v zgodovini človeške družbe, ena od osebnosti, ki zares delajo zgodovino, ne s ponavljanjem tistega, kar je in kar je že bilo, marveč z graditvijo novega, še nevidnega, nedoživljenega. Zato je postal, ker je dojel, da se pogoji za revolucionarna dejanja ne ustvarjajo sami po sebi, mimo zavestne aktivnosti ljudi, marveč, da jih v skladu z objektivnimi težnjami družbenih gibanj ustvarja revolucionarna aktivnost zavestnih subjektivnih sil. S povezovanjem objektivnih faktorjev in okoliščin z revolucionarno opredelitvijo in komunistično ideologijo subjektivnih sil se je gradila pot prihodnosti jugoslovanskih narodov. Tako je nastajala linija Komunistične partije s Titom na čelu leta 1937, pa 1941, pa 1948 in tudi leta 1950 in 1971. Zato tudi tisto REVOLUCIONARNO jugoslovansko, čeprav odprto do vseh izkušenj, nikoli ni bilo suženj dogmam, receptom in avtoritetam.

Tito je izhajal iz naših izkušenj, razmerij in možnosti. Izhajal je iz zgodovinskih in neposrednih interesov našega delavskega razreda in revolucionarne marksistične opredelitve ne zato, da bi po vsej sili bili izvorni, marveč zato, ker je edino tako mogoče uresničevati pravo revolucijo. Samo taka revolucija lahko postane v vsej svoji globini in širini last najširših ljudskih množic in le taka more v resnici pomagati k boju za osvoboditev delavskega razreda v svetovnih razsežnostih. Odtod neomejeno zaupanje delavskega razreda v Tita, v Komunistično partijo Jugoslavije, v socializem.

Titova opredelitev za revolucijo nikoli ni pomenila, da bi revolucijo in nekatere njene posebne, tako imenovane višje interese in smotre postavljali pred interese, težnje ali nad nje, nad življenje njenih nosilcev — ljudi. Bistvena značilnost Titove osebnosti in dela je njegova usmerjenost k delavskemu razredu in delovnemu človeku sploh. Delovni človek je bil in tudi danes ostal za Tita pglavitna ustvarjalna sila in subjekt socializma, hkrati pa tudi temeljni smisel in namen vseh družbenih prizadevanj in vsega socialističnega gibanja.

Izbor misli in idej, s katerimi se je Tito v minulih desetletjih obračal do delovnih ljudi in delavskega razreda Jugoslavije, ne more zajeti, pa naj bi bil še tako temeljit, vse te globine in širine Titove povezanosti z ljudskimi množicami. Ne more zategadelj, ker sta vse Titovo življenje in delo v svojem bistvu nepretrgana in neraztrgljiva vez z množicami. Tega ne bo mogel narediti tudi najboljši biograf ali znanstveni delavec. To bo naredila in ocenila zgodovina sama. Vendar je ta izbor del tistih Titovih misli, ki so v zadnjih desetletjih odpirale nove poti jugoslovanskim narodom. To so pozivi v boj za obnovitev in graditev, za delavsko in družbeno samoupravljanje, za bratstvo in enotnost, za mir in socializem. To so odkrite, realne, kritične, humane in odgovornosti polne besede in misli. To so besede in misli revolucije.

Stane Dolanc, sekretar izvršnega biroja
predsedstva CK ZKJ, 25. maja 1972

NAPORI NASPROTNIKOV, DA NAS ZLOMIJO IN VRZEJO Z OBČINE, KONFINACIJA ŽUPANA IN ENEGA ODBORNIKA V BILEČI TER RAZREŠITEV OBČINSKEGA ODBORA

1. KID in policija na delu

Takratnega stanja v tovarni KID in našega položaja na občini ni mogoče ločiti. Boj za izboljšanje razmer v tovarni je pomenil tudi izboljšanje položaja občine in obratno. V tej luči moramo gledati tudi uspešno delovanje KID, da nas vrže na cesto prav ob času, ko smo prišli na občino. KID je predlagala odvzem delavskozupniških mandatov med drugimi tudi Kralju in meni. Predlog za mojo razrešitev je poslala 23. januarja 1937 in jo obširno obrazložila. Banska uprava nas je 6. marca 1937 razrešila zaupniških dolžnosti, čez nekaj dni pa je KID Kralja in mene postavila na cesto. To pa še ni bilo dovolj. Najti je bilo treba še kaj, da nas naženejo še iz občine.

Zato so budno spremljali naše delo in registrirali po svojih ovaduhih vsako našo besedo. Generalni direktor C. Noot je v svojem poročilu z dne 1. februarja 1937 poročal predsedniku upravnega sveta KID Avgustu Westnu o izidu volitev delavskih obratnih zapnikov. Med drugim je poročal tudi tole:

»V prilogi vam pošiljam poročilo našega zaupnika, iz katerega boste razvideli, na kateri višini, kakor trdi gospod Leskošek, je zborovanje potekalo! Zanimivo je tudi to, da Perko ni govoril kot delavec, temveč kot župan občine Koroška Bela in da s strani policije ni bilo nič ukrenjeno, ko je bilo govora o Španiji itd. Morda pa je s strani Banovine dan kak nalog, ki je v prvi vrsti zainteresirana, (podčrtal pisec) dobiti vzrok za razpustitev občinskega odbora na Koroški Beli. Policijsko poročilo vam pošljem takoj, ko tega prejmem.«

Toda dovolj utemeljenega vzroka za razpust niso mogli najti. Vedeli smo, kaj nameravajo, zato smo bili pri svojem delu na občini zelo previdni, a zato nič manj odločni v političnem boju za pravice delovnega človeka in za samoupravo občine. Ker pri našem delu niso mogli najti osnove za odvzem mandatov, so morali poiskati drugo pot.

Meni so hoteli podtakniti kaznivo dejanje proti državi. Za pričo, ki naj bi moj prekršek dokazala, je bil določen plačani ovaduh KID vratar Dežman. Zjutraj 25. junija 1937 sem se odpeljal s prvim vlakom v Ljubljano po službenih opravkih. Bil sem na banovini zaradi odobritve proračuna, načrta za šolo in drugih zadev; na železniški direkciji pa zaradi ureditve poti ob železniški postaji na Javorniku. V Dobrinje pa sem šel zaradi enega naših ubožcev, ki je bil v takmajšnji ubožnici. Običajno sem taka službena potovanja izkoristil seveda tudi za politično delo. Tako sem to pot izkoristil za sestanek s sekretarjem KPS Francem Leskoškom. Govorila sva o političnih razmerah, predvsem pa, kako se

IZ NAŠIH BOJEV V OBČINI KOROŠKA BELA

na Jesenicah vključujemo v naloge, ki jih je postavil ustanovni kongres na Čebinah. V knjigarni sem kupil Erjavčevo protikomunistično knjigo »Komunizem in komunistična Rusija«. Na Javornik sem se vrnil z večernim vlakom, ki je pripeljal okrog 20.30. Ko sem stopil z vlaka, sta pristopila k meni agent in stražnik policijskega komisariata z Jesenic in mi sporočila, da želi z menoj govoriti policijski komisar dr. Wohinz, zato naj sedem nazaj na vlak in se odpeljem na Jesenice. Na moj odgovor, da sem utrujen in da se bom oglasil pri komisarju naslednji dan, nista odnehala. Zato sem jima odločno povedal: »Če moram iti, pomeni to, da sem aretiran, potem ne grem z vlakom temveč peš, da bodo občani videli, kaj policija dela z njihovih županom.«

Na komisariatu me je čakal komisar Wohinz in me začel zasliševati. Povedal mi je, da imajo podatke in pričo, da sem se tega dne ob četrta na pet zjutraj peljal skozi Jesenice s kolesom, da sem imel na prtljažniku zavoj, v njem pa ilegalno literaturo. Vedeli so, kako sem bil oblečen, kakšno kolo sem imel in da je to noč nekdo prinesel komunistično literaturo preko meje, jaz pa sem vse to odnesel v Ljubljano. Zasliševal me je štiri ure, šele ob eni ponoči so me spustili domov. O tem postopanju je razpravljajal na svoji seji 6. julija občinski odbor in ostro obsodil ravnanje policije ter sprejel naslednje sklepe:

1. Da pošlje protest na bansko upravo.
2. Da vloži ovadbo na državno pravdnitvo v Ljubljani zaradi zlorabe uradne oblasti zoper policijskega komisarja Milana Wohinza, policijskega nadzornika Jesiha in ostale prizadete policijske organe, kateri so sodelovali pri nezakoniti aretaciji župana.
3. Predlog banski upravi, da se obdolžene suspendira in da v disciplinsko preiskavo.
4. Da se krivce po ugotovljeni krivdi premesti z Jesenic.«

Za te sklepe je glasovalo od 17 prisotnih odbornikov 12, 5 opozicijskih odbornikov pa se je glasovanja vzdržalo.

Ti sklepi so med občani, posebno pa med delavci naleteli na širok odmev. Poli-

cija je reagirala tako, da me je 8. julija ponovno aretirala, napravila na domu in v občinski posarni hišno preiskavo ter me pridržala v zaporu. Zaplenili so mi tudi večjo količino osebnega arhiva. Med drugim tudi Erjavčevo knjigo Komunizem in komunistična Rusija, ki je imela na naslovni strani Leninovo sliko in komunistično zastavo. Agent jo je hlastno pograbil, misleč, da je dobil pravo komunistično literaturo. To knjigo sem pozneje zahteval v zapor in jo prebral. Zasliševali so me štiri dni zaporedoma. Očitani so mi isto kot 25. junija. Ker je policija trdila, da ima pričo, sem zahteval soočenje s to pričo. Prišel je vratar KID Dežman, za katerega smo vedeli, da je ovaduh in agent KID in policije. Ta mi je v obraz trdil, da me je videl omenjenega dne in da se je celo pozdravil z menoj. Zabrutil sem mu, če ga ni sram, da je tako umazan krubh.

Zaprto sem bil v vlažnem kletnem prostoru na komisariatu, ležal pa sem na golem lesenem pogradu. Slutil sem, da hočejo za vsako ceno nekaj iztisniti iz mene in ker sem hotel razkriti to provokacijo, sem stopil v gladovno stavko. Policija mi je prinašala hrano iz »tovarniške kazine«, moje sestre pa od doma. Hrano sem nedotaknjeno vračal. Ljudje so se začeli razburjati zaradi tega in zahtevali, da me izpustijo. Policija je še vedno upala, da ji bo uspelo; zbala pa se je javnega mnenja in me zato poslala v zapore ljubljanske policije.

Ker sem z gladovno stavko nadaljeval tudi v Ljubljani, mi je partija sporočila čez dva dni preko dr. Štempiharja, da preneham s stavko, ker bom kmalu izpuščen. Tako sem po štirih dnevih prenehal z gladovno stavko. Petnajstega julija me je policija izpustila brez kakršnega koli dokaza krivde. Provokacija KID in policije se ni posrečila.

Med tem, ko sem bil zaprt, so naši na občini začeli s široko akcijo za mojo izpustitev. Partijska organizacija je med delavci in drugimi občani pojasnjevala nastali položaj, naši na občini pa so o tem obvestili

vse občine radovljiškega okraja z naslednjim sporočilom:

»Občinski upravi ...

V pregibu Vam pošiljamo prepis dveh najnujnih predlogov člana uprave naše občine odbornika Ignacija Kralja z vsemi opisanimi utemeljitvami, ki jih je na naši zadnji občinski seji dne 6. julija 1937 občinski odbor odobril v svrhu zaščite naših občinskih predstavnikov ter vseh na ozemlju naše občine bivajočih prebivalcev in zaposlenih delavcev.

Obenem Vam sporočamo, da je policijski komisariat na Jesenicah dne 8. julija t. l. ponovno aretirale našega župana g. Venclja Perka. Zaznali smo, da je bil predlog druge aretacije dne 8. julija t. l. isti kakor dne 25. junija t. l. G. župan se danes še vedno nahaja v policijskih zaporih. V znak protesta, ker se čuti popolnoma nedolžnega, izvaja gladovno stavko. Policijski komisariat nam noče povedati niti tega razloga, zakaj je bil g. župan aretirani, kar bi, če že ni po zakonu, njemu samemu kot osumljenemu moral povedati. Prav tako tudi odklanja vsak sprejem člana uprave naše občine z izgovorom, da je šef prezaposlen.

Naše globoko prepričanje je in tudi točno vemo, da je bil dne 25. junija ob pol 5. uri zjutraj g. župan še doma in da je šele po tej uri vstal ter se odpeljal po sklepu občinske uprave uradno v občinskih zadevah na kralj. bansko upravo in železniško direkcijo v Ljubljano.

Mnenja smo, da je začela neka sicer nam znana stran velikopotezno in preračunljivo akcijo v denunciacijah, da bi s tem onemogočila zakonito, pošteno in dosledno delovanje voljenega občinskega odbora in njegove uprave ter da bi ustvarila razlog za razpust občinskega odbora od strani nadzorne oblasti. V pojasnilo naj bo, da so naši zadnji sklepi dvignili pri gotovih krogih precej nervoznosti, za kar imamo tudi dokaze in je zelo verjetno, da je bilo vse to tudi velik korak k zakonsko nedopustni in neutemeljeni aretaciji.

Prosimo, da se da to naše sporočilo vsem odbornikom Vaše občine v razpravljanje.

Za župana: Anton Noč s. r.»

Tako je bil o tem dogodku obveščen precej širok krog javnosti in policija ni mogla zavlačevati svojega nezakonitega postopka. To je tudi pomagalo, da so me izpustili. Da bi se zavarovali proti drugim provokacijam, je moj namestnik Anton Noč poslal sreskemu načelstvu naslednje obvestilo:

»Občinski urad na Koroški Beli sporoča, sp. naslovu, da je bil dne 8. t. m. popoldne ponovno aretirani naš župan g. Venclj Perko in prepeljan v policijske zapore policijskega komisariata na Jesenicah. Obenem se je izvršila v njegovi pisarni preiskava, ki je bila negativna.

Kakor se doznava, je razlog aretacije isti kakor dne 25. junija 1937. G. župan je pričel v znak protesta aretacije, ker se čuti popolnoma nedolžnega, z gladovno stavko. Tukaj prevladuje mnenje, da je pravi razlog aretacije precej v tem, ker se je na zadnji občinski seji dne 6. julija t. l. razpravljalo tudi o razmerah v tovarni KID na Javorniku in o aretaciji g. župana dne 25. junija 1937, kakor je razvidno že iz poslanega zapisnika iste seje. Po vseh virih sodeč, ki jih dobivajo posamezni občinski odborniki, pripravila neka stran preračunljivo podlago, ki naj bi vsaj na videz ustvarila razlog za nastop nadzorne oblasti proti sedanjemu voljenemu občinskemu odboru in njegovi upravi. G. župan se nahaja danes še vedno v zaporu. Začasno vrši županske posle podžupan g. Anton Noč.

Prosimo okrajno glavarstvo, da blagovoli ukreniti vse potrebno v svrhu zaščite g. župana.

Za župana: Anton Noč s. r.»

Sreski načelnik je na to obvestilo odgovoril na ta način, da je dne 15. julija 1937 izdal odločbo št. 7147/2, s katero je sklepe občinskega odbora z dne 6. julija zadržal od izvršitve. Proti tej odločbi smo šli na upravno sodišče v Celje, ki je z razsodbo z dne 3. avgusta, R 41/37-3, ugodilo naši pritožbi in odločbo sreskega načelnika razveljavilo.

V ilustracijo navajam glavni del obrazložitve, zakaj se je sodišče tako odločilo.

»Sploh se pa morajo sklepi po paragrafu 125 zakona o občinah zadržati le radi javnega interesa. Ni pa ogrožen prav noben javni interes, če se prijava predloži. Saj so po paragrafu 89 kazenskega postopka vsa oblastva in njih organi dolžni naznaniti državnemu tožilstvu kazniva dejanja, ki jih opazijo sami ali se jim naznanijo ali za katera zvedo kako drugače in ki se preganjajo po službeni dolžnosti. Če je prijava vložena malomarno ali celo namenoma napačno, je ovaditelj za to odgovoren po kazenskem zakonu. Zato tudi ni mogoče govoriti o prekoračenju delokroga občine. Sicer pa mora občina tudi po zakonu o občinah skrbeti za javno, osebno in imovinsko varnost, moralo, red in mir v občini. Ne more se ji torej odrekati pravice, da se obrača na druga oblastva, v kolikor smatra to v tem oziru za potrebno.

Iz navedenega izhaja, da so v paragrafu 125. zakona o občinah mišljeni le sklepi, ki so nasprotni veljavnim upravnim zakonom. Le-tu ima zadrževanje to posledico, da pravni učinek nameravanim sklepom ne more nastopiti.

Da je to stališče pravilno, izhaja točno iz paragrafa 126 zakona o občinah, nadzorna oblastva prepreči z zakonitimi prisilnimi sredstvi izvršitev sklepov občinskega odbora, ki so po pristojni poti proglašeni za nične ali za katere ni pribavljena odobritev, kakršno ta zakon zahteva.

Pripominja se, da je upravno sodišče na Dunaju na podlagi istega določila zakona že z odločbo od 12. marca 1885 Bud. 2449 zavzelo to stališče.

Upravno sodišče, kot tolmač zakonitosti prve stopnje, je spoznalo sklep sreskega načelnika in odločitev bana za nezakonito, priznalo pa, da je občina pravilno postopala. To poudarjam zato, ker je upravno sodišče, kot bomo pozneje videli, ponovno razveljavilo tak sklep sreskega načelnika in odločitev bana, sicer v drugi zadevi, pa je ban še tretjič kršil zakonite pravice in sklep občinskega odbora vzel kot razlog za njegov razpust.

Z razsodbo upravnega sodišča pa ta spopad še ni bil končan. Državni pravdnik ni začel postopka proti policijskim organom, kakor je predlagal občinski odbor, pač pa proti Ignacu Kralju kot predlagatelju sklepe občinskega odbora proti policiji. Kot tožitelj je nastopil komisar Wohinz, mene pa je predlagal kot prič. Kralj je bil obtožen za klevetanje uradnih oseb po paragrafu 302/2 K. z. Razprava je bila na okrožnem sodišču v Ljubljani 7. aprila 1938. Kralj je bil obsojen na 20 dni zavora in 300 din globe.

Po moji aretaciji 8. julija so bili krajevni JRZ gospodje prepričani, da nam je odzvonilo in da je prišla njihova ura. Ko me je policija vodila, sem dvakrat srečal kaplana Duhovnika, ki sem mu kar bral na obrazu, da je o vsem dobro informiran ter da je prepričan, da bo on sedaj gospodaril na občini.

Med tem, ko sem bil v zaporu, so se na občini sestali kaplan Duhovnik, pomožna administratorka Žabkarjeva in drugi ter se vedli tako, kot da se že pripravljajo za prevzem občine. Zato sem ob povratku na občino poklical občinskega tajnika in mu odkrito povedal, da nas nič ne briga, kakšno je njegovo politično prepričanje, toda dokler bomo mi na občini, bo tako delal, kakor bomo mi določali.

V juliju 1938 so imeli v Martuljku zagrebški in ljubljanski študentje tabor, ka-

terega je organiziralo napredno akademsko društvo »Triglav« iz Zagreba. Naš pesnik in pisatelj Tone Čufar je bil povezan z njimi. Povabil je dr. Štempiharja in mene, da bi študentom govorila o borbi jeseniških kovinarjev. Ta razgovor sva imela 22. julija 1938. Jaz sem govoril o naši borbi predvsem s političnega vidika o naši usmeritvi k delavski enotnosti in ljudsko-frontovskemu gibanju ter o našem delu na občini. Dr. Štempihar pa je govoril o našem pravnem boju proti nezakonitim postopkom KID in oblasti.

Ker je policija budno pazila, kam zahajam in s kom se družim, sem pot v Martuljek povezal s tem, da sem šel po sklepu občinskega odbora v Gornjesavsko dolino zaradi nabave drv za občino. Med potjo sem se ustavil pri lesnem trgovcu in hotelirju Rabiču v Mojstrani in še pri nekaterih kmetih. Kljub moji previdnosti je oblast zvedela za ta sestanek. Sreski načelnik me je kaznoval s 500 din globe in s tremi dnevi zavora, češ da sem imel v Martuljku neprijavljen sestanek. Z grupo študentov pod nazivom »Vrščaj Ingo in tovariši« me je državni tožilec obtožil prekrška po členu ena zakona o zaščiti države. Zaradi pomanjkanja dokazov je bilo kazensko postopanje ustavljeno, upravna kazen pa zaradi »alibija« — nabave drv — razveljavljena.

Jeseni 1939 je na pobudo KPS večje število naprednih in vplivnih političnih, kulturnih ter drugih javnih delavcev Slovenije podpisalo in objavilo mimo cenzure javni poziv z naslovom »Vsemu delovnemu ljudstvu« in »Kaj hočemo«. Za jeseniški revir sva podpisala ta poziv dr. Štempihar in jaz, za bohinjki kot pa Tomaž Godec. Poziv je bil objavljen v obliki letaka. V njem so vabili vse napredne in svobodoljubne Slovence, da se združijo v enotnem delavsko kmečkem gibanju, in objavili program, za kaj se bomo borili.

V duhu manifesta ustanovnega kongresa KPS smo v letaku zahtevali široke demokratične svoboščine za vse delovne ljudi, nacionalno enakopravnost, odpravo socialnih krivic, boj proti fašizmu in vojni ter za priznanje Sovjetske zveze.

Moj podpis na tem pozivu je policija izkoristila za ponoven postopek proti meni. Dva policijska agenta sta 17. novembra napravila pri meni na domu in v pisarni na občini preiskavo.

Na domu nista našla ničesar, čeprav sem imel v skrivnem predalu pisalne mize važne ilegalne materiale. Pisalno mizo s temi predali je napravil mizar, komunist Johan Bertonec. Miza se sedaj nahaja kot eksponat v muzeju Železarne na Jesenicah. Predali so bili napravljeni tako mojstrsko, da sem bil povsem gotov, da jih policaja ne bosta odkrila. Zato sem Jesiha celo spodbujal, naj ga dobro pregleda pisalno mizo. Ker mi je Jesih zložil perilo iz omare, sem po končani preiskavi zahteval, da mi ga zloži nazaj, kar je tudi storil, čeprav nerad.

Preiskavi na občini sem se uprl z motivacijo, da je za občino nadzorna oblast sreski načelnik, ne pa policijski komisar. Na to dejstvo sem opozoril tudi občinske uslužbenke in jim rekel, da bodo priče tega nezakonitega postopka policije. Ko me je Jesih v imenu zakona trikrat pozval, da mu izročim ključke pisalne mize in blagajne, sem mu odgovoril, da jih v imenu zakona ne dam. Ta je že mislil, da imam v pisalni mizi tisto, kar bi tako radi dobili. Zato je odhitel dvajset minut daleč po ključavničarja, da bi mizo nasilno odprl. Agent Pavletič pa je ostal v pisarni in se je ves čas preiskave pasivno obnašal. Po odhodu Jesiha je celodjejal, da ta dela neumnosti. Zato sem odklenil mizo in mu pokazal vse predale, da je lahko videl, da nimam ničesar takega. Nato sem mizo zopet zaklenil. Jesih se je vrnil s ključavničarjem, ki je prinesel šop vitrihov. Ta je mizo nasilno odprl, Jesih pa je dobil dolg nos. Zanimivo je, da agent Pavletič ni povedal Jesihu, da sem mu predale že pokazal.

Občinski odbor na Koroški Beli je na seji dne 22. novembra 1939 po poročilu občinskega odbornika komunista Edvarda Giorgionija razpravljaval o hišni preiskavi v občinski pisarni in o moji aretaciji in sklenil:

»1. da protestira proti postopanju organov policijskega komisariata na Jesenicah in uprave policije v Ljubljani, h kateri je bil predsednik občine odveden, češ da je njihovo postopanje bilo nezakonito;

2. da zahteva, da se predsedniku občine vrne takoj osebna svoboda, glede vseh odgovornih organov policije pa takoj odredi suspenzija z njihovih službenih položajev in uvede sodno kazensko in disciplinsko postopanje zaradi zlorabe oblasti, in

3. da občinska uprava sporoči poročilo Edvarda Giorgionija, protest občine in njeno zahtevo predsedniku HSS dr. Vladku Mačku, predsedniku SDS Srdjanu Budisavljeviću in ministru za notranje zadeve Stanoju Mihaldžiču.«

Kot običajno je sreski načelnik tudi ta sklep občinskega odbora zadržal. Občinski odbor se je proti temu pritožil. Upravno sodišče v Celju pa je s svojo odločbo R 25/39-6 na razpravi 9. februarja 1940 odločbo sreskega načelnika razveljavilo. Po 9 dneh policijskega zapora sem bil z drugimi aretiranci — podpisniki letaka izpuščen.

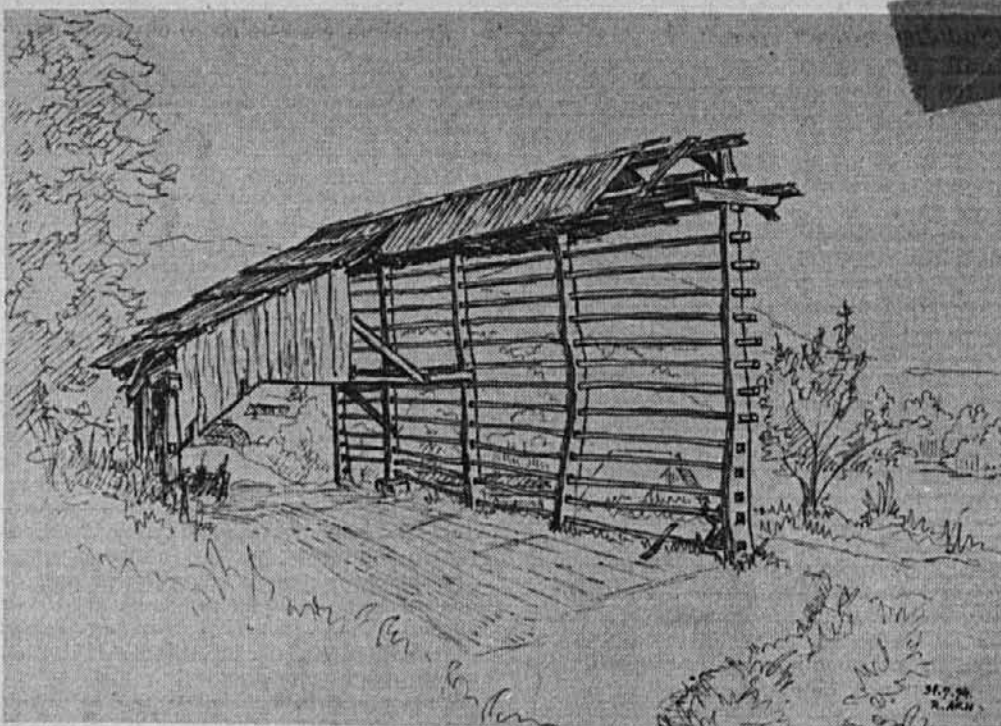
Policija nas je imela pod stalno kontrolo. Strogo je pazila, kam hodimo, s kom se sestajamo itd. Tudi našo pošto je hotela cenzurirati. Poslovodkinji javniške pošte Antoniji Koželj je prinesel policijski nadzornik Jesih seznam oseb, katerih pošto naj bi dajala policiji v cenzuro. Ta se je odločno uprta tej zahtevi. Bila je naš simpatizer in nas preko Antona Čopa (Jurčka) opozarjala na take stvari. Zaradi tega so jo premestili na Jesenice.

Polijski nadzornik Jesih je kupoval otrokom bombone, da bi pazili name in mu povedali kaj zanimivega o meni. Nekoč je svetoval brezposelnemu delavcu Alojzu Cofu, naj gre k meni in me vpraša, kako bi prišel v Francijo in na kateri naslov naj se tam obrne. Potem pa naj pride o tem njemu počat.

Pri takem delu so sodelovali tudi zagriženi pristaši JRZ, posebno pa kaplan Duhovnik. Tako so me denuncirali na sreskem načelstvu, da silim občinske uslužbence, da morajo ob državnih praznikih delati, da gozdnega čuvaja pošiljam samo v gozdove naših pristašev itd.

Naša nepopustljivost in doslednost v boju za samoupravo in napredek občine, za pravice delovnega človeka in za politične svoboščine sta zbuvali vedno večjo občudovanje in simpatije med občani. Celo tisti, ki so bili pod močnim vplivom vere, oziroma cerkve, so začeli zagovarjati naše delo, čeprav so nas naši nasprotniki napadali, da smo komunisti. Na vsak način so nas hoteli onemogočiti pri delu in nas očrnuti pred občani. Najprej so udarili po meni. Nekega jesenskega dne 1938. leta mi je prišel povedat policijski stražnik, da moram takoj na komisariat, kjer me čaka svetnik banske uprave gospod Svetina. Ta je prečital pritožbo proti meni, češ da zanemarjam županske dolžnosti. V pritožbi je med drugim napisano, da silim občinske uslužbence, da morajo ob nedeljah delati in tako ne morejo k maši, da se kot župan ne udeležujem uradnih maš (ob državnih praznikih) in da ob državnih praznikih ne izobešam na svoji hiši državne zastave.

Nasmehnil sem se in rekel svetniku, da mi teh očitkov ne bo težko pojasniti. Nedeljsko službo na občini so imeli že davno pred našim prihodom na občino. Uvedena je bila na zahtevo občanov iz oddaljenih krajev (Javorniški Rovt), ki so prišli na Koroško Belo običajno le ob nedeljah k maši in hkrati opravili tudi svoje zadeve na občini. Dežurno službo na občini ima ob nedeljah samo en uslužbenec in to od 9. do 11. ure. Če hoče, gre lahko k prvi maši.

Rudolf Arh: Groblarjev kozolec

Nadaljeval sem, da se res ne udeležujem uradnih maš in da je po ustavi veroizpoved svobodna, zato je to moja osebna stvar, ne pa stvar države. Ko sem kandidiral, me volivci niso obvezali, da bom moral hoditi v cerkev. Le oni bi to lahko zahtevali, kandidat pa ima pravico, da se taki zahtevi ne ukloni in se zahvali za zaupanje.

Res je tudi, da ob državnih praznikih ne izobešam na svoji hiši državne zastave. To so dolžni storiti le hišni posestniki v mestih. Ovaditelju in banski upravi pa je doprav dobro znano, da sem brezposelni delavec in to po zaslugi same banske uprave, ki mi je kot delavskemu zaupniku vzela po zakonu priznano zaščito pred odpustom. Ko bom toliko zaslužil, da bom kril svoje življenjske potrebe, bom lahko mislil tudi o nakupu državne zastave.

Ko sem končal, se je nasmehnil tudi svetnik Svetina. Nič ni rekel, iz njegovih drobnih, žarečih oči pa sem bral, kako smešna in revna se mu zdi ta pritožba. Prav v tem času smo se pripravljali na državnozbornske volitve. Predviden sem bil, da kandidiram na teh volitvah. Zato smo sumili, naj bi imela ta ovadba širši pomen. Pred volivci sreza so me hoteli prikazati kot zagriženega nasprotnika vere in protidržavnega elementa; to jim pa ni uspelo.

Za avtorja te ovadbe so sumili kaplana Antona Duhovnika, četudi je bil v tem času že v Bohinjski Srednji vasi. Ta je bil, kakor bomo videli še pozneje, zelo priden ovadah.

Kaplan Anton Duhovnik je s svojim delovanjem stranki JRZ več škodoval kot koristil. To so začeli opazati tudi njegovi somišljeniki. Začeli so se prepri in januarja 1938 je bil Duhovnik premeščen v Bohinjsko Srednjo vas. Kronist, ki bo prebiral glasilo »Na mejah«, bo začudeno ugotovil, da je z odhodom kaplana prenehala tudi tista žolčna in prostaška gonja proti občinskemu odboru. List »Naš kovinar«, št. 8., z dne 27. februarja 1938 je sicer v zbadljivem in na videz anonimnem sestavku »Tebi v slovo« stvarno prikazal značaj tega človeka. V času stavbinske stavke delavcev »Slograda« na Jesenicah in Javorniku je organiziral stavkokaze in jim osebno podajal v roke krampe in lopate. Najtesneje je bil povezan s policijo in z njo sodeloval v protidelavskih akcijah.

Bil je vnet zagovornik italijanskega fašizma, hodil v Italijo, kjer se je sestajal s fašisti. Po nemški okupaciji so ga Nemci aretirali in ga zaprli v Begunjah. Tu sva se srečala po 22. juniju, ko so Nemci napadli

SZ. Pripovedoval je, kako bo sedaj drugače, kako si bodo tu Nemci polomili zobe. Hvalil je Sovjetsko zvezo. Začuden sem ga gledal. V tistih usodnih dneh bi bil človek res verjel tem izjavam, misleč, da se je vendar tudi v takih ljudeh prebudila zavest o pripadnosti k lastnemu ljudstvu. Mnoge je usodna dilema: ali z okupatorjem ali z lastnim ljudstvom pripeljala na pravo pot, četudi je bila njihova preteklost povsem drugačna. Toda kaplan Duhovnik ni bil tak. Nisem mu mogel verjeti, zato sem molčal.

Po odhodu iz zapora leta 1941 je bil nekaj časa v Gorici pri svojih starih znanjih. Povezan je bil z belogardistično organizacijo in se je vneto boril proti članom OF, zlasti pa proti komunistom, ki jih je ovajal beli gardi in okupatorju.

O tem je pri zaslišanju na Rupnikovem procesu izpovedal bivši upravnik ljubljanske policije in eden od vodilnih belogardistov dr. Lovro Hacin tole:

»Tudi že preje v Jugoslaviji sem spoznal v neki družbi na vrtu v Unionu Duhovnika, ki je bil duhovnik v Bohinju. Leta 1943 je prišel k meni, tedaj sem mu naročil, kako naj dela. Res je pridno delal in je prinašal še najbolj konkretne stvari.

Direktno nase sem navezal 10 zaupnikov, ki sem jih navedel že v prejšnjih zaslišanjih. Smatram pa za možno, da sem imel še koga in da se bom spomnil še katerega. Od teh je Duhovnik imel vezanih precej informatorjev, edino on je bil nekaj vreden in bi ga edinega obdržal, pa se je preselil, kot vem, v Gorico. Duhovnik je dobil od mene nagrado 5–6 krat po 5000 lir.

Duhovnik mi je dajal največ slučajev komunistov, oziroma mi je signaliziral razne sumljive sestanke. Tako smo na podlagi poročil aretirali na nekem sestanku v Trnovem decembra 1943 10–12 ljudi. Ne vem točno, kaj se je z njimi zgodilo, vem le, da smo jih nekaj poslali v Nemčijo, nekaj na delo. Duhovnik je začel z menoj delati oktobra 1943. Pridobil sem ga v teku razgovora nekoč, ko je bil pri meni. Delal je z menoj do avgusta 1944, ko je odšel v Gorico. Največ je on delal v predmestju Šiške in Trnovo.«

Fašizem, ki mu je bil vnet privrženec, ga je tudi pokončal. Proti koncu vojne so ga Nemci aretirali in odgnali v taborišče Mauthausen. Tam je bil leta 1945 usmrčen in sežgan.

Posluževali so se vseh mogočih načinov, da bi ovirali naše delo in nas kompromi-

tirali pred občani. Na vsak način so nas hoteli odtrgati od baze, da bi nas tako laže pognali z občine. Nadzorna oblast je take negativne in celo nezakonite akcije naših zagriženih nasprotnikov in zapeljancev podpirala. Tudi ona se je trudila, da bi dosegla razdor med občinskim odborom in občani, tako je, na primer, sreski načelnik podpiral kljubovanje nahujških gasilcev glede gradnje gasilskega doma in jih s tem navajal na kršenje gradbenega reda. Upravno sodišče v Celju je tak postopek sreza obsodilo kot nezakonit.

Težave smo imeli tudi z odvozom materiala z gradbišča pri gradnji nove šole. Material smo odvažali na desni breg potoka Bela na zemljišče Antona Lipovca. Z njim so se že prej sporazumeli. Lastnik zemljišča na levem bregu Pavel Šoberl pa je temu nasprotoval. Kljub ugotovitvam uradne strokovne komisije, da odvažanje zemlje na ta kraj ne more imeti nobenih posledic, je sreski načelnik branil neupravičeno in nezakonito nasprotovanje Šoberla, a v škodo splošnega interesa. Upravno sodišče je tudi to stališče sreza spoznalo za nezakonito.

Na osnovi gradbenega zakona smo sprejeli za Javornik in Koroško Belo regulacijski načrt, s katerim je bil določen način zazidave naselja. Banov osebni prijatelj in režimski veljak gradbenik Boštjan Belcijan je hotel graditi mimo zazidalnega reda občine. Občina mu kljub njegovim zvijačam ni izdala gradbenega dovoljenja. Tudi tehnični izvedenec banske uprave, ki je sodeloval pri komisijiski obravnavi, je nasprotoval njegovim zahtevam. Sreski načelnik pa se je postavil na njegovo stran in mu sam izdal gradbeno dovoljenje.

Tudi take mahinacije jim niso pomagale. Če so nas hoteli pognati z občine, so morali najti nekaj bolj učinkovitega in brez možnosti posegov upravnega sodišča. To je z nekaterimi svojimi razsodbami v našo korist že močno prizadelo avtoriteto sreskega načelnika in bana. Ban Natlačen je našel bolj učinkovit in tudi nezakonit način ter nas pognal z občine.

2. Policija aretira in izžene župana in občinskega odbornika v internacijo v Bilečo

V začetku leta 1940 so se notranjepolitične razmere v državi še poslabšale. Vlada Cvetković-Maček se je čedalje bolj odkrito opirala na fašistične sile, da bi ji po potrebi pomagale dušiti odpor lastnega ljudstva. Po vzoru Hitlerjeve Nemčije in Mussolinijeve Italije je pripravljala taborišča in druge ukrepe proti vsem naprednim borcem, predvsem pa proti komunistom, ki so stali na čelu borbe proti porajanju fašizma pri nas, se borili za enakopravnost jugoslovanskih narodov, za svobodo in pravice delovnega človeka ter za naslonitev na SZ. Da bi legalizirala svoj brezpravni postopek proti ljudstvu, je vlada izkoristila krvave študentske demonstracije v Beogradu in 15. decembra 1939 razširila že tako oster zakon o zaščiti države. Dodala mu je nov člen 12-a, na podlagi katerega je lahko policijska oblast neposredno in brez vsake sodbe ali dokazov pregnala vsakogar v določen kraj in ga tam zaprla, oziroma konfinirala.

V takem vzdušju smo poleg drugega družbenega delovanja opravljali svoje naloge tudi na občini. Prve dni februarja 1940 je začela z delom kolavdacijska komisija za prevzem izvršenih del — prve faze izgradnje nove šole. V komisiji smo bili iz občinskega odbora Kralj, Gerdej in jaz, z banske uprave ing. Černivec, od izvajalca del pa Tkalc, Vižintin in Borc. Pri delu komisije ni bilo soglasja, ker so izvajalci zahtevali povišanje cene za okrog 100.000 dinarjev, kar so utemeljevali s tem, da imajo okrog 90.000 din izgube.

Podjetniki so na licitaciji oddaje del dali 7,2% popusta na uradni predračun

stroškov. Kmalu smo ugotovili, da so si ta popust hoteli prislužiti s slabšo kvaliteto del in s slabšim materialom ter na račun podražitve. Poostriili smo nadzor nad izvajanjem del. V začetku sem to kontrolo opravljal sam, pozneje pa ing. Oswald, ki smo ga v tem času sprejeli v občinsko službo. Večkrat smo jih zalotili, ko so v betonsko mešanico dajali znatno manjšo količino cementa, kot bi ga sicer po pogodbi morali. Ker so v zidove dajali slabšo opeko (soliter), smo zahtevali, da jo zamenjajo. Zahtevali smo tudi popravilo betonske plošče nad telovadnico. Ploščo so delali v zimskem času. Zmrznila je, ker je niso zavarovali proti zmrzali, čeprav smo jih na to opozorili takoj po končanem delu. Odklonili smo zahtevano vsoto 100.000 din za povišanje cen in zahtevali, da se popravijo pomanjkljivo opravljena dela na stroške podjetnikov. Na sestanku komisije 6. februarja se je ta spor zelo zaostрил in nismo prišli do sporazuma. Stavbenik Borc, ki je bil dober prijatelj bana Natlačenega, je začel groziti, da bomo že videli, kaj bo. S tem sestankom smo končali okrog 18. ure in se dogovorili, da ga bomo nadaljevali naslednji dan zjutraj.

Sestega februarja je bil pustni torek. Zvečer sem še na pustovanje v Delavski dom pri Jelenju na Savi. Nameraval sem tam ostati samo do polnoči, ker sem hotel biti svež za delo prihodnjega dne. Veselo sem se zabaval v krogu svojih prijateljev, s katerimi sem preživel že mnogo lepih, pa tudi težkih dni. Polnočje sem se poslovil in odšel domov, ne da bi slutil, da se s temi svojimi sodelavci ne bom dolgo videl. Zjutraj me vrže policija iz postelje. Policijski agent mi izroči odločbo komisarja Wohinza in napove aretacijo. Z odločbo komisarja, datirano s 6. februarjem 1940, Pov. št. 188/1 in odprto na zloglasni člen 12-a zakona o zaščiti države, so mi odredili začasen kraj pod oblastnim nadzorstvom v Bileči, srez v Hercegovini. V svoji odločbi ni komisar navedel niti enega konkretnega prekrška, navedel je le pavšalno trditev: »ker motite red in mir«. Imel sem le pol ure na razpolago, da sem si vzel najnujnejše stvari, nato so me odpeljali na železniško postajo na Jesenicah.

Tja so pripeljali tudi komunista Franca Benedičiča, krojača z Jesenic. Tik pred odhodom vlaka je policija pripeljala še Ignaca Kralja. Ta je bil na pustni zabavi pri Konjiču na Javorniku do jutra. Policija ga je našla še z rdečim fesom na glavi in v zelo veselem razpoloženju. V tem vzdušju ni verjel, da je resnica, mislil je, da je to le šala.

Kljub rani uri se je na postaji nabralo nekaj ljudi in se poslovilo od nas. Tudi na javorniški postaji se je zbralo precej ljudi, med njimi tudi občinski tajnik Adolf Jakhel in gospodinjska učiteljica Mara Rupena. Pozdravljali so nas s komunističnim pozdravom — s stisnjeno pestjo. Policija nas je odpeljala v Ljubljano v šentpetersko kasarno (policijski zapor), kjer smo že našli več drugih borcev, komunistov iz Slovenije.

Naslednji dan so nas vklenjene po dva in dva skupaj odpeljali na železniško postajo Zalog in od tam naprej proti Bileči. Tja smo prišli 10. februarja, kjer so že bili tovariši iz Makedonije, Črne gore in Srbije. Med njimi vodilni komunisti Moše Pijade, Ivan Milutinović in Ivo Lola-Ribar.

Proti odlokom prvostopne oblasti o konfiniranju smo se po svojih zastopnikih pritožili na bansko upravo. Odloke o zavrnitvi naše pritožbe z navedbo konkretnih razlogov za našo konfinacijo je prejel naš pravni zastopnik dr. Ivo Štempihar šele 9. maja 1940. Ker odločba na mojo pritožbo najbolje karakterizira ničnost pravnih argumentov in brezobzirnost oblasti ter njen namen, da nas za vsako ceno izolira od množic, navajam ta odlok v celoti.

»Kraljevska banska uprava dravske banovine.

II/2. št. 1660/3

Ljubljana, 6. maja 1940

Gospod

Perko Vencelj, hišni posestnik

Javornik št. 102.

v roke zastopnika dr. Štempiharja Ivana, advokata na Jesenicah.

Z odločbo z dne 6. februarja 1940. Pov. št. 188/1 Vam je policijski komisariat na Jesenicah odredil na osnovi paragrafa 2. uredbе o spremembi in dopolnitvi zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi z dne 15. decembra 1939 (Službeni list št. 641/101-1939) začasen kraj bivanja pod oblastvenim nadzorstvom v Bileči, srez Bileče, ker motite red in mir. Proti tej odločbi policijskega komisariata na Jesenicah ste vložili pravočasno pritožbo na kraljevsko bansko upravo.

Kraljevska banska uprava je pregledala navedbe pritožbe in napadene odločbe, kakor celi razpravni spis ter na osnovi paragrafa 122, točka 5 zakona o občnem upravnem postopku pozivno na predpis točke 2, paragrafa 2 citirane uredbe o spremembi in dopolnitvi zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi

odloča,

da se pritožba odbije, napadena odločba pa se potrdi kot v zakonu osnovana.

Razlogi:

V teku postopka policijskega komisariata na Jesenicah je ugotovljeno, da motite red in mir.

Ta okolnost je glede Vaše osebe ugotovljena v sledečih dejstvih:

Sopodpisali ste letak »vseinu delovnemu ljudstvu Slovenije« in »Kaj hočemo«, ki je bil v mesecu novembru 1939 izdan kot program za ustanovitev politične stranke pod imenom »Zveza delovnega ljudstva«, ki ni odobrena od ministrstva notranjih poslov in ki naj bi bila po svojem programu v bistvu komunistična ali temu blizu stoječa stranka. Razširjanje tega letaka je zabranilo državno tožilstvo v Ljubljani z odločbo z dne 14. novembra 1939 K. št. 3/80/39, in to iz razloga, ker ta letak vsebuje po členu 1/1, čl. 3 in 4 zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi kazniva dejanja.

S podpisom tega letaka ste jasno dokazali, da ste solidarni s kršilci javnega reda in miru, ki so ta letak izdali.

Radi tega ste bili prijavljeni državnemu tožilstvu pri državnem sodišču za zaščito države v Beogradu, kateri je v smislu paragrafa 33, odst. 1 zakona o državnih sodiščih za zaščito države to prijavo odstopil državnemu tožilstvu in Ljubljani v svrhu kazenskega postopanja proti Vam radi krivde dejanja iz čl. 3, 4 in 5 zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi iz čl. 69 zakona o tisku.

25. marca 1937 Vas je policijski komisariat na Jesenicah kaznoval po paragrafu 23 zakona o družtvih, shodih in posvetih na 500 din globe. Dne 23. februarja 1938 ste bili kaznovani po čl. 1 naredbe kraljevske banske uprave iz leta 1932 na 300 din globe. Dne 15. oktobra 1938 ste bili kaznovani po čl. 3 cestne uredbe na globo 50 din, dne 9. januarja 1939 pa ste bili kaznovani po čl. 74 zakona o notranji upravi na globo 500 din.

S podpisom navedenega letaka je ugotovljeno, da ste širili miselnost, ki je v nasprotju s sedanjim socialnim in državnim redom ter tvori kaznivo dejanje po zakonu o zaščiti javne varnosti in reda v državi. To dokazuje tudi dejstvo, da so pod Vašim vodstvom kot predsednika občine Koroška Bela nekateri občinski funkcionarji širili omenjeno miselnost in delovali v smeri, ki je važnim državnim interesom škodljiva. Vsled tega so bili radi kaznivega dejanja po zakonu o zaščiti javne varnosti in reda v državi aretirani in prijavljeni državnemu tožilstvu pri državnem sodišču za zaščito države sledeči: pomožni občinski tajnik

občine Koroška Bela Jakhel Adolf, ki je bil aretiran 19. februarja 1940. V zvezi z njim je bila dne 16. februarja t. l. aretirana učiteljica gospodinjske šole Rupena Mara, zaposlena v občini Koroška Bela. Dne 13. februarja 1940 je bil na Slovenskem Javorniku aretiran pogodbeni inženir omejnene občine. Drugi član občinske uprave Kralj Ignac je pa bil iz istega razloga dne 7. februarja konfiniran v Bileču.

Radi kaznivih dejanj po zakonu o zaščiti javne varnosti in reda v državi pa je oblast že tudi v prejšnjih letih morala proti Vam ponovno postopati. Ponovno so morale biti pri Vas izvršene hišne preiskave. Ponovno ste bili aretirani in v preiskavi, tako n. pr. v letu 1935, v mesecu marcu 1936, v mesecu juliju 1937.

Kot svoječasn predstnik podružnice strokovne organizacije SMRJ na Jesenicah ste delovali v nasprotju z interesi organizacije ter državnimi interesi, tako da je bil odbor podružnice v mesecu novembru 1936 leta po centralnem odboru SMRJ v Beogradu razpuščen.

Navedena dejstva so zadosten dokaz, da ste motili red in mir, kakor ga ima v mislih paragraf 2 navedene uredbe o spremembi in dopolnitvi zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi.

Radi tega je policijski komisariat na Jesenicah pravilno uporabil zakon, ko Vam je odredil kraj začasno bivanje pod oblastvenim nadzorstvom, o čemur presoja policijsko odtosno upravno vodstvo po svobodni oceni.

Iz navedenih razlogov je kraljevska banska uprava morala pritožbo zavrniti in napadeno odločbo potrditi.

Proti tej odločbi v smislu paragrafa 114 zakona o občnem upravnem postopku ni dopustna nadaljna pritožba.

Taksa v znesku din 30 je plačana ter na pritožbi v taksnih znamkah pravilno razveljavljena.

Po pooblastilu bana,
načelnik upravnega oddelka:
dr. Hubad l. r. »

Proti odloku banske uprave sem vložil tožbo na upravno sodišče.

3. Akcija občinskega odbora in odmev ter reagiranje prebivalstva na naš izgon v Bilečo.

Zaradi našega izгона v Bilečo se je prebivalstvo razburjalo. Le redki so bili, ki niso obsojali oblasti proti nam. To je bil za nas in za Partijo tudi izpit, koliko so občani naše delo na občini in delo na splošno sprejeli za svoje. Razpoloženje ljudi nas je sprejelo, da pri našem delu nismo osamljeni. Da bi bili občani točno informirani o naši konfinaciji, je partijska organizacija izdala več letakov in v njih tolmačila nezakonitost postopka oblasti, značaj njenih fašističnih metod proti naprednim borcem jih obveščala o našem položaju. Pri tem delu so se posebno izkazali Adolf Jakhelj, Mara Rupena, Edi Giorgioni. Napetost narašča. Trinajstega februarja aretira policija ing. Oswalda, 16. februarja Maro Rupena in 19. februarja občinskega tajnika Jakhlja. Odpeljali so jih v Ljubljano, kjer jih je policija zasliševala o tem, kakšne naloge sem jim dajal, o našem političnem delu in o tem, s kom imamo zveze. Policija je vedela, da so to naši ljudje in da marsikaj vedo, zato je hotela dobiti čimveč gradiva in z njim stvarne opore za svoje postopanje proti meni. Posebno so pritiskali na Maro Rupena. V zapor je policija pripeljala celo njenega brata, ki jo je nagovarjal, naj vse prizna in bo potem izpuščena. Toda Mara ni klonila in na vprašanje, zakaj je bila tako pogosto z menoj, se je izgovarjala, da sva se imela rada.

Po več ko enem mesecu preiskovalnega zapora so bili omenjeni tovariši izpuščeni, ne da bi jim bila mogla policija dokazati kaj kaznivega.

Anton Noč, moj namestnik, je 15. februarja sklical sejo občinskega odbora, na kateri je obravnaval Kraljevo in mojo konfinacijo ter stanje, ki je v tej zvezi obstajalo na občini. Občinski odbornik Edi Giorgioni je podal obširno poročilo o naši aretaciji, o nezakonitosti postopanja policije, o razburjenosti prebivalcev in o našem položaju ter hišnem redu v taborišču v Bileči. Hišni red je določal hujski režim kot v zaporu. Proti eventualni naši nepokorščini je dopuščal tudi uporabo vročega orožja.

Takoj po prihodu v Bilečo smo bili seznanjeni s hišnim redom. Tovariši, ki so bili že pred nami tu, pa so nam povedali, da uprava taborišča in žandarji ta red izvajajo. Stražili so nas noč in dan.

Ogorčenje, ki je zajelo širok krog prebivalcev občin Koroška Bela, Jesenice in drugod, so komunisti usmerili v organizirano akcijo proti novemu nasilju. Organizacije in društva, posamezniki in svoji so pošiljali na forume in na nosilce oblasti protestna pisma in brzojavke. Policija je začela preganjati in kaznovati tiste, ki so protestirali. Drugi del protestne akcije je šel uradno preko občinskega odbora. Ko so nas pripeljali v taborišče, so naši srbski tovariši, ki so jih prignali v Bilečo pred nami, že organizirali kanal, po katerem so pošiljali pošto. Zato sem lahko že drugi dan poslal prepis hišnega reda taborišča svoji sestri, da ga izroči Giorgioniju. Bil je hujski kot hišni redi za kazenske zapore. Tudi o tem, kako postopajo z nami, smo naše sproti obveščali. Moj namestnik Anton Noč je sklical sejo občinskega odbora, ki je bila 15. februarja. Na tej seji je odbornik Edi Giorgioni podal obširno poročilo o aretaciji in odgovoru ter o našem položaju v Bileči. Prebral je tudi hišni red taborišča in ga imenoval kot simbol nasilja. Ta interni akt oblasti je bil tako prvič tolmačen v javni razpravi pred občani. Pod težo teh argumentov ter pod vtisom splošnega razpoloženja občanov je občinski odbor **soglasno** sprejel protestno resolucijo, s katero je **ugotovil**:

»1. a) da sta župan Perko Vencelj in član občinske uprave in blagajnik Kralj Ignacij proti njuni lastni volji odsotna od te seje, ker sta bila v družbi s krojačem Benedičič Francem z Jesenic dne 7. februarja 1940 z odredbo policijskega komisariata na Jesenicah odgnana prisilnim potom, kakor se doznava v Bileči v Zetski banovini, češ da jima je določeno po uredbi z dne 15. decembra 1939 iz razloga, ker motita javni red in mir, prisilno bivališče pod oblastvenim nadzorstvom v Bileči (glej odločbo političnega komisariata na Jesenicah z dne 6. februarja 1940 Pov. številka 188/1).

b) da župan Perko Vencelj in občinski blagajnik Kralj Ignacij nista po priobčitvi konfinacijske odredbe imela niti toliko svobode, da bi lahko pred odhodom z Jesenic oddala svoje občinske posle, zlasti blagajno in ključ in sta bila v dejanskem stanju aretacije brez navedbe, da se to godi po zakonu.

c) da ne župan Perko Vencelj ne občinski blagajnik Kralj Ignacij nista niti pred 16. decembrom 1939, ko je stopila uredba o konfiniranju oseb, ki motijo javni red in mir, niti po 16. decembru 1939 storila nobene dejanja, iz katerega bi bilo mogoče sklepati, da sta nevarna javnemu redu in miru in da tudi oblast, t. j., policijski komisariat na Jesenicah, o konfinacijski odredbi ni povedal, s čim motita navedena naša funkcionarja javni red in mir.

č) da je za prisilno bivališče v Bileču predvideno skupno, t. j., taboriščno prebivanje s prisilnim delom in s hišnim redom, čigar določila dovoljujejo uporabo strelnega orožja tudi takrat, kadar se oblastvenim organom zdi, da je konfiniranec neposlušen, pri čemer velja za neposlušnost celo odklonitev hrane, najsi bi za dotične ne bila primerna (glej odločbo čl. 15 in sl. kučnog reda za konfiniranje v Bileču).

d) da ne obstoja niti proti županom Perku niti proti občinskem blagajniku Kralju Ignacu nobena sodna ali administrativna odločba z ugotovitvijo, da sta zagrešila prekršek, s katerim sta motila javni red in mir v času po 16. decembru 1939, kljub temu se bosta morala za nedogleden čas podvreči režimu, v katerem živijo kaznjenci.

2. **smatra**, da ni bilo v uredbi predpisane pogoja za uredbo prisilnega bivališča županu Perku in občinskemu blagajniku Kralju.

3. **sklenil**, da pozove
a) Dragiša Cvetkovića, predsednika kraljeve vlade v Beogradu,
b) dr. Vlatka Mačka, podpredsednika kraljeve vlade v Beogradu,
c) notranjega ministra Stanoje Mihaldžića v Beogradu,
č) bana dravske banovine dr. Marka Natlačena v Ljubljani,
d) župansko zvezo v Ljubljani,
e) župansko konferenco radovljiškega okraja v Radovljici,
f) banski svet dravske banovine na sestanku v Ljubljani,

da v okviru svoje oblasti, pristojnosti ali področja izposlušajo nemudno revizijo odredbe policijskega komisariata na Jesenicah z dne 6. februarja 1940, Pov. št. 18811 njeno razveljavljenje in svoboden povratek župana Perka in občinskega blagajnika Kralja Ignacija iz Bileče domov in v svrhu nemotene prevzema poslov in njunega koristnega dela v občini Koroška Bela.

Omenil sem že, da je bil ta sklep soglasno sprejet. Na tej seji je bil prisoten le eden odbornik z liste JRZ, in sicer Franc Ravnik. Ker je 22. februarja potekla preizkusna doba pomožnega tajnika Adolfa Jakhla, je občinski odbor že na tej seji ugodno ocenil njegovo delo in soglasno sklenil, da se ga sprejme v stalno službo. S tem so hoteli preprečiti, da ga ne bi odpustili v primeru, ko nas ne bi bilo na občini.

Tudi naši tovariši na Jesenicah so predlagali občinskemu odboru na Jesenicah, da pošlje banu Natlačenu prošnjo, da čim hitreje reši naše pritožbe in jim ugodi. Na seji je ta odbor z JRZ večino zavrnil ta predlog s 14 glasovi proti in z 8 za.

V petek, 23. februarja, je policija aretirala tudi občinskega odbornika Giorgionija in ga odvedla v zapore ljubljanske policije. Njegov nastop in vpliv sta bila prenevarna, zato ga je bilo treba oplašiti. Policija je hotela zvedeti, kje je dobil »hišni red taborišča«. Čudno se jim je zdelo, da so bili naši ljudje tako hitro obveščeni o razmerah taborišča. Naslednji dan je bil Giorgioni izpuščen.

Sklep občinskega odbora z dne 15. februarja o resoluciji je sreski načelnik s svojim odlokom z dne 23. februarja 1940 št. 2127/2 prepovedal izvršiti. Tako je storil kljub temu, da je upravno sodišče že v prejšnjih primerih tako njegovo presojo označilo kot nezakonito in ugotovilo, da ima občinski odbor zakonito pravico in dolžnost, da se lahko pritoži tudi proti organom državne oblasti, če misli, da so ti nezakonito postopali. Tudi proti tej odločbi sreskega načelstva se je občinski odbor pritožil na bana, oziroma na upravno sodišče. O tem je občinski odbor sklepal na seji 7. marca.

4. Ban razreši občinski odbor, sreski načelnik imenuje začasno občinsko upravo. Ban pritožbi občine ni ugodil, poslal jo je v presojo upravnemu sodišču, izdal pa je odločbo s katero je razrešil občinski odbor občine Koroška Bela.

Citiram:
»Kraljevska banska uprava dravske banovine.

Pov. II%2 št. 1974/5.

Ljubljana, dne 9. marca 1940

(Nadaljevanje na 8. strani)

ODLOČBA

Na osnovi paragrafa 130 zakona o občinih razrešujem občinski odbor občine Koroška Bela.

Zoper to odločbo je dopustna pritožba na ministrstvo za notranje posle, ki bi jo bilo vložiti pri tuk. oblastvu v 15 dneh po dnevu prejema te odločbe.

Razlogi:

Na seji z dne 22. novembra 1939 je občinski odbor na predlog odbornika Giorgionija Edvarda z vsemi proti nemu glasu sklenil oster protest proti postopanju, ki ga je bil policijski komisariat na Jesenicah oziroma policijska uprava v Ljubljani uvedla proti predsedniku te občine Perku Venclju zaradi sodelovanja v akciji, naperjeni proti državnemu in družbenemu redu. V tem protestu zahteva občinski odbor, da se Perku Venclju brez odloka vrne osebna svoboda in proti vsem poslujočim in odgovornim organom omenjenih policijskih oblastev odredi takojšnja suspenzija od službenega mesta in uvede sodno kazensko in disciplinsko postopanje. Ta sklep je občinska uprava takoj izvršila, še preden je nadzorno oblastvo moglo zanj zaznati in izvršitev prepovedati. Zoper sklep je glasoval občinski odbornik Svetlin Jožef.

Na seji z dne 15. februarja 1940 je občinski odbor na predlog odbornika Giorgionija Edvarda soglasno sklenil resolucijo, naperjeno proti postopanju, ki ga je bil policijski komisariat na Jesenicah uvedel proti predsedniku občine Perku Venclju in proti drugemu članu občinske uprave Kralju Ivanu (mišljen je Ignac — op. pisca) po uredbi o konfiniranju oseb, ki motijo javni red in mir, posebej proti odločbi policijskega komisariata z dne 6. februarja 1940., Pov. št. 188/1, s katero je bilo imenovanima določeno bivališče pod oblastvenim nadzorstvom v Bileci. V tej resoluciji označuje občinski odbor svoj sklep za »poizkus, da se preprečijo neumestne zlorabe tozadevnih zakonov in uredb«, označuje torej omenjeno odredbo policijskega komisariata za zlorabo zakonov in uredb ter zahteva razveljavljanje. Tudi ta sklep je občinska uprava takoj izvršila, s tem da je resolucijo takoj odposlala na razne osebnosti in organizacije.

S tema sklepa je občinski odbor v Koroški Beli dvakrat posegel v posle državne policije, obakrat na nedopusten način nastopil proti organom državnih policijskih oblastev in grobo grajal njihove odredbe, izdane proti poedincem radi preprečevanja rušenja državnega in družbenega reda, torej v stvareh, v katerih so bistveno prizadeti splošni državni interesi. S tem poseganjem v posle državne policije, kakor tudi s svojim nastopom proti opisanim odredbam državnih policijskih oblastev, s katerimi niti malo niso bile niti niso mogle biti prizadete pravice ali neposredni interes občine same, je občinski odbor daleč prekoračil svoj stvarni delokrog, prekoračil pa v smeri, ki je važnim splošnim državnim interesom škodljiva. S cit. sklepom je torej občinski odbor podal izjavi, ki sta škodljivi važnim splošnim državnim interesom v sl. paragrafa 130 zakona o občinah.

Kralj. banska uprava ni takoj po prvem sklepu uporabila ostrega sredstva paragrafa 130 zakona o občinah, pričakujoč, da se tak sklep, na katerega nezakonitost je bila občina zadržanjem izvršitve dovolj opozorjena, ne bo več ponovil. S ponovitvijo nezakonitosti v sklepu z dne 15. februarja 1940 pa je občinski odbor dokazal, da se ne zna držati mej, ki mu jih postavljajo zakoni in uredbi, in da se mu ne more več zaupati. Nobenega jamstva ni, da ne bi odbor v njegovi sedanji sestavi v kratkem zopet zagrešil dejanja, kakor sta gornja dva. Zato je bila to pot dolžnost kralj. banske uprave, da uporabi cit. predpis in ves odbor njegovih dolžnosti razreši.

O odločbi se obveščata:

1. občina Koroška Bela,
2. Sresko načelstvo v Radovljici.

BAN: Natlačen l. r. »

Odločbe ni poslal ban vsakemu občinskemu odborniku, kot sta to določala predpis in dotakratna praksa, pač pa je poslal odločbo samo v enem izvodu na občino in še to preko policijskega komisariata na Jesenicah.

Dva dni kasneje je sreski načelnik izdal odločbo o postavitvičasne občinske uprave. Citiram:

»Sresko načelstvo v Radovljici, dne 11. marca 1940.

Pov. št. 350/1.

Občina Koroška Bela — postavitevčasne občinske uprave.

Odločba

Z odločbo kraljevske banske uprave v Ljubljani Pov. II/2 št. 1974/5 z dne 9. marca 1940 je razrešen občinski odbor občine Koroška Bela.

Na osnovi paragrafa 133 zakona o občinih z dne 14. marca 1933 postavljam na dobo do prevzema poislov po novem občinskem odboru naslednjočasno občinsko upravo:

1. Eriah Janez, posestnik in tovarniški delavec iz Slovenskega Javornika, št. 20, kot predsednikčasne uprave.

2. Šoberl Rafael, posestnik in tovarniški delavec predelavec iz Koroške Bele št. 115, kot člančasne uprave.

3. Smolej Valentin, tovarniški delavec, Koroška Bela št. 17, kot člančasne uprave.

4. Onič Maks, tovarniški nameščeneec iz Slovenskega Javornika št. 11, kot člančasne uprave.

5. Zavelcina Franc, posestnik na Koroški Beli št. 26, kot člančasne uprave.

6. Noč Albin, posestnik in tovarniški nameščeneec v Javornškem Rovtu št. 3, kot člančasne uprave.

Novoimenovana občinska uprava naj takoj prevzame občinske posle.

Po paragrafu 134 zakona o občinah se omejuje pristojnostčasne občinske uprave na opravljanje tekočih poslov. Ta ne sme občine zadolžiti, niti njene imovine odsvojiti niti uvesti novih naklad niti zvišati obstoječih, prav tako na nastavljenih stalnih občinskih uslužbenecih. (podčrtal pisec).

Sreski načelnik: Dr. Vrečar l. r. »

Kot bomo videli pozneje, se časna uprava ni držala omejitev po paragrafu 134 in je predpis grdo kršila.

Nevezdržnost takega postopanja oblasti, tako z moralnega kot s pravnega vidika, nam razkriva pritožba, ki jo je v imenu razrešenih odbornikov poslal dr. Ivo Štempihar na notranje ministrstvo.

Citiram samo bistveni del:

»3.

Napadena odločba gospoda bana šteje obč. odboru v zlo:

1. Sklep z dne 22. novembra 1939, s katerim se je obč. odbor pritožil proti uradnemu postopku policijskega komisariata na Jesenicah in uprave policije v Ljubljani proti županu Perku Venclju, ki je bil po hišni preiskavi na njegovem stanovanju in v občinskem uradu odveden v zaporu upravne policije v Ljubljani, zahteval županovo izpustitev na svobodo in naznanil pritožbo vodilnim političnim osebnostim v vladajoči vladi in gospodu notranjemu ministru, ki je brez vsakega dvoma vrhovni predstojnik policijskega komisariata na Jesenicah, kot tudi uprave policije v Ljubljani, in s katerim je obč. odbor zahteval tudi zakonito predvidene ukrepe proti organom obeh državnih oblastev, namreč suspenzije, uvedbo sodno-kazenskega postopka in disciplinskega postopka.

2. Sklep z dne 15. februarja 1940, s katerim je občinski odbor ugotovil njemu znane dejanske okoliščine tako, kakor so mu bile znane, se pritožil proti konfinaciji dveh svojih vodilnih članov, namreč župa-

na Perka Venclja in obč. blagajnika Kralja Ignacija (false: Ivana), ker ta ukrep niti od policijskega komisariata na Jesenicah, ki je konfinacijo odredil, ni bil obrazložen po razlogih, in sklenil, da zahteva pri pristojnih oblasteh razveljavljanje ukrepa, za podporo pa obvestil tudi nekatere poluradne činitelje, vse v namenu, da utemelji prizadevanje po čimprejšnji osvoboditvi konfiniranih svojih udov.

1. dvakrat posegel v posle državne policije,

2. obakrat na nedopusten način nastopil proti organom državnih policijskih oblastev in njihove odredbe, izdane proti poedincem radi preprečevanja protipravnega rušenja državnega in družabnega reda, grobo grajal.

3. daleč prekoračil svoj delokrog s tem poseganjem v posle državne policije, pri čemer niso niti bile, niti mogle biti niti malo prizadete pravice ali neposredni interes občine same, dočim so bile z njima bistveno prizadeti splošni državni interesi.

4. prekoračil svoj delokrog v smeri, ki je važnim splošnim državnim interesom nasprotna, oziroma škodljiva;

5. podal izjavi, ki sta škodljivi istim interesom.

Odločba gospoda bana še posebej poudarja, da banska uprava ob prvem sklepu še ni posredovala, temveč šele pri ponovitvi s sklepom z dne 15. februarja 1940, to pa zaradi tega, ker ji je znana ostrina sredstva paragrafa 130 z. o. in ker je bila v pričakovanju, da se tak sklep, na čigar nezakonitost je bila občina zadržanjem izvršitve po nadzornem oblastvu (t. j., zadržanjem izvršitve sklepa z dne 22. novembra 1939) dovolj opozorjena, kajti občinski odbor je pokazal, da »se ne zna držati mej, ki mu jih postavljajo zakoni in uredbi, in da se mu ne more več zaupati. Nobenega jamstva ni, da ne bi odbor v svoji sedanji sestavi v kratkem spet zagrešil dejanja, kakor sta zgornja dva. Zato je bila dolžnost...«

Razčlenitev zgoraj popisanih razlogov napadene odločbe do gospoda bana pouči prav hitro, da se vzpenjajo razlogi po lestvici zelo zamotane in navidezne logike do tistega mesta, kjer naj bi se ustvarila ugotovitev, ki ustreza prepisu paragrafa 130 z. o. Pritožitelji bodo dokazali, da je stavba razlogov napadene odločbe nesposobna prenesti najmanjši sunek resnične in pravniške logike.

ad 1... je dvakrat posegel v posle državne policije. Kdor prebere to ugotovitev, ne da bi bil prebral predstojajoči opis v razlogih napadene odločbe gospoda bana, si mora predstavljati, da je občinski odbor, oziroma so občinski odborniki in odgovorni člani občinske uprave poslovali kot organi državne policije, bodisi s tem, da so oni aretirali župana Perka Venclja, mu napravili hišno preiskavo na stanovanju in v občinskem uradu in ga izročili, upravi policije v Ljubljani, bodisi da so dne 7. februarja 1940 zjutraj ob sedmi uri (prav: ob 6. uri op. p.) aretirali istega župana in občinskega blagajnika Kralja Ignacija na njegovem stanovanju, jih odvedli na jeseniški kolodvor in od tam v Ljubljano, od koder so jih potem organi uprave policije odvedli v Bilečo, bodisi da so tega dne ali istega dne v novembru na en ali drug način onemogočili poslovanje policijskih organov, preprečili odvod in nastop konfinacije.

Tako početje občinskih odbornikov bi edino ustrezalo določitvi: so posegli v posle državne policije. Toda napadena odločba ne zatrjuje takega početja. Iz razlogov je razvidno, da niso občinski odborniki niti z dne 14. novembra 1939 niti dne 7. februarja 1940 v nobenem oziru preprečili izvršitev ukrepov, ki so bili ukazani policijskim organom, temveč da so šele dne 15. februarja 1940 sklepali o pritožbi zoper poslovanje policijskih oblastev in uradov, hkrati pa — seveda — tudi omenjali, zakaj se s takim predmetom pečajo.

Tako dokazujejo sami razlogi napadene odločbe gospoda bana po svoji lastni vsebini, da občinski odbor niti pri prvi niti pri drugi priložnosti v nobenem oziru ni posegel v posle državne policije in da oznamuje napadeno odločbo gospoda bana po smislu povsem drugačno dejanje, ki sploh ni sposobno biti poseg v posle državne policije, za to dejanje. Glavni očitek, ki ga uporabljata napadena odločba gospoda bana, torej sploh ni to, za kar ga oznamuje odločba.

ad 2. ... je obakrat na nedopusten način nastopil proti organom državne policije in grobo grajal njihove odredbe, izdane proti poedinca radi preprečenja protipravnega rušenja državnega in družbenega reda.

Ta ugotovitev gospoda bana vsebuje dva dela. Prvi del se peča s tem, da je obč. odbor z obema sklepoma nastopil na nedopusten način proti organom državnih policijskih oblastev. Ker meri odločba s tem na vsebino sklepov obč. odbora, je jasno, da šteje to vsebino za nedopustno izvedeni način nastopa.

Ali pozitivni pravni »državni in družabni red« zatrjuje drugače. Predvsem postavljata veljavna ustava vodilo pravnosti v državi, vodilo pravne države, v kateri je gospodar zakon. Pri takem osnovnem vodilu je po sebi umevno, da ima vsakdo, ki misli, da je uradovanje državnih organov proti njemu ali komurkoli drugemu nezakonito, pravico, da to nezakonitost ugotovi in utemelji, zakaj tako misli, ter se pred nezakonitostjo brani. Obstoječi »državni in družbeni red« pravi nadalje, da ni zakon to, kar pravi slučajna oblast, ali kakor si zakon razlaga slučajna oblast, temveč je tisto, kar se pred pristojnimi forumi dokončno ugotovi kot pravilna razlaga in uporaba zakona. Uprav zaradi tega, ker imajo organi oblasti v rokah silo, pozna isti »državni in družbeni red« v pravo varstvo državljanov pred nezakonito izrabo oblastvene sile sankcije, kakor suspenzija od službenega mesta, sodno-kazensko postopanje zaradi zlorabe oblasti in disciplinsko postopanje proti odgovornim krivcem. Po členu 14 ustave pa ima vsakdo še povrh neomejeno pravico prošnje.

Občinski odbor je tedaj z obema sklepoma izrabil samo pravice, ki mu pristojne iz splošnih poroštev »državnega in družbenega reda«. Tod obč. odbor ni samo izrabil teh pravic, temveč se je držal tudi splošnega pristojnega okvira iz uvodnega določila paragrafa 67 z. o. Čeprav je torej res obč. odbor z obema sklepoma nastopil proti organom državnih policijskih oblastev, ni tega storil na nedopusten, temveč na v skladu z zakonom in s svojo splošno pristojnostjo skladen način. Še več: obč. odbor s temi sklepi ni storil samo svoje pravice, temveč tudi svojo dolžnost. Brž ko je bil prepričan, da so se izvršile nezakonitosti, je bil kot javnopraven činitelj prisiljen opazovanje nezakonitosti sporočiti na mesta, ki jih šteje za pristojna, po zakonu 89 zakonika o sodno-kazenskem postopku z dne 16. februarja 1929, SL. Nov. št. 33/XVI. Na to dejstvo je že enkrat opozorilo tudi gospoda bana Upravno sodišče v Celju, ko v podobnem primeru ni hotel razveljaviti odločbe okrajnega glavarstva v Radovljici o tem, da se sklep istega občinskega odbora zadrži!!!

Zato je gornja ugotovitev napadene odločbe gospoda bana sama v nasprotju z »državnim in družbenim redom« in povsem svojevoljna. To stoji tembolj, ker je imel gospod ban klasično priložnost dokazati občinskemu odboru neutemeljenost njegovih sklepov na ta način, da bi predlogom in zahtevam preprosto ugodil, kolikor je bilo to v njegovi pristojnosti. V takem primeru bi namreč prišla celotna zadeva pred neodvisno kazensko sodišče, ki bi s svojo razsodbo samodejno tudi povedalo, ali je bilo poslovanje organov državnih policijskih oblastev v danih primerih zako-

nito ali ne, z drugimi besedami, ali je bilo mišljenje obč. odbora o njem pravilno ali ne. Nadalje bodi opozorjeno, da leži pred gospodom banom pritožba konfiniranih članov obč. odbora in da je treba to pritožbo samo rešiti, pa se bo s tem tudi pokazalo, vsaj za podstavo pred upravnim sodiščem, kakšno je bilo v drugem primeru poslovanje organov policije, oziroma policijskega komisariata samega.

Drugi del te ugotovitve ocenjuje sklepe obč. odbora kot grobo grajanje odredb, izdanih radi preprečenja protipravnega rušenja državnega in družbenega reda. »Grobost« ali neotesanost je lastnost, ki se je po navadi ne zaveda tisti, ki jo ima. Nikjer ni zapisano, da se ne bo nekoč isto reklo o razlogih napadene odločbe gospoda bana, ker kaže določeno čustvenost, ki v pravniški jeziki ne spada. Če bi tudi bili sklepi obč. odbora »grob« izraženi, se ne da iz tega sestaviti škodljivost važnim splošnim državnim interesom, temveč so proti temu sredstvu na povsem drugem področju. Pritožitelji mislijo tu na občinske tečaje, ki jih vodi županska zveza, na to zvezo pa ima brez dvoma upravno oblastvo druge stopnje prav odločilen vpliv, saj prispeva predavatelje.

Pritožitelji pa zanikajo, da bi bili sklepi z dne 22. novembra 1939 in 15. februarja 1940 »grob« graja odredb, in razpolagajo celo z za gospoda bana obveznim dokazilom, na katero se povrnejo pri obravnavi ničnosti napadene odločbe. Omenjeni sklepi so brez dvoma graja odredb, toda graja, katero je obč. odbor skušal omejiti strogo na nečustven opis njemu znanih dejanskih okoliščin. Ni pa krivda obč. odbora, če je tudi tak opis napravil na prizadete činitelje občutek grobosti, temveč je to nasledek pravega lica poslovanj prizadetih.

ad 3. ... je daleč prekoračil svoj delokrog s poseganjem ... pri čemer niso bile prizadete koristi ali pravice občine same, pač pa splošni državni interesi ...

Že v prejšnji ugotovitvi poudarja napadeno odločba, da so bile izpostavljene odredbe, izdane proti poedinca. S tem hoče očitno reči, da se občina ne sme brigati za tisto, kar kakega posameznika zadene, ker nastopa policijska oblast proti njemu. S tem poudarkom pa ni pridobila napadeno odločba gospoda bana prav nobenega bolj zakonitega lica. Saj sama priznava, da sta bila tista dva poedinca hkrati župan in

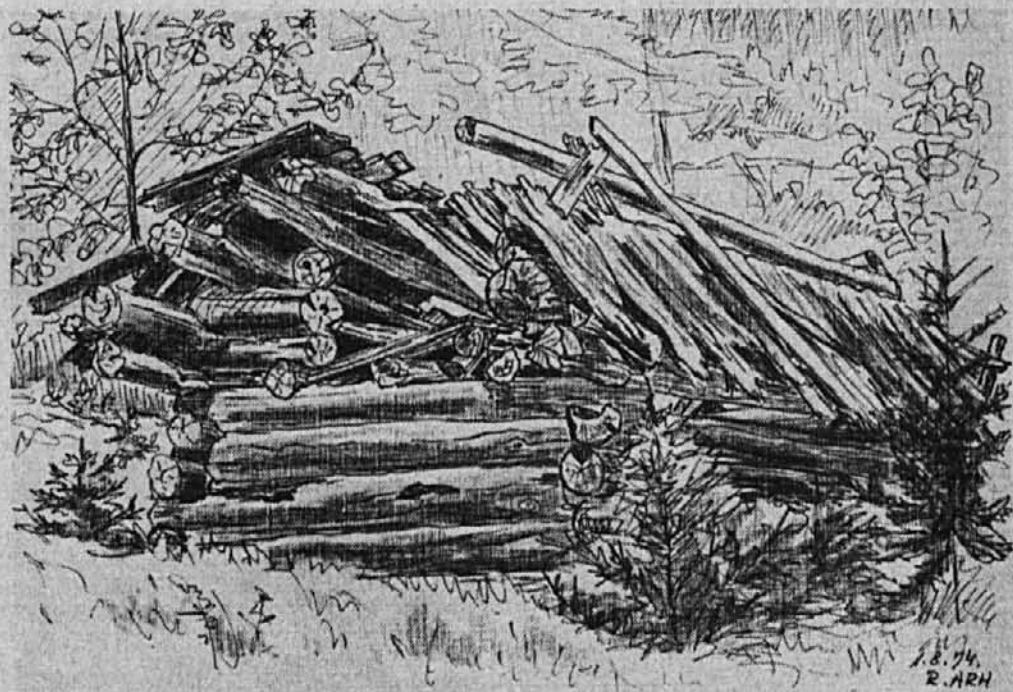
drugi član obč. uprave. Ko je po sebi umevno, da morejo zadeti policijski ukrepi fizično samo fizične osebe, ki so seveda »poedinca«, izgubi poudarek te okolnosti v luči njihovih lastnosti v obč. odboru vsakteri pomen in preostaja samo še vpliv ukrepov proti njima za redno poslovanje obč. odbora, kateremu sta bila nenadno in brez možnosti predaje poslov — odtegnjena, v katerem pa sta vršila važne posebne naloge. Brez vsakega nadaljnega razlogovanja je jasno, da je bil obč. odbor upravičen in pristojen, da je ocenjeval okolnosti, zaradi katerih je bilo dvema vodilnima članoma onemogočeno izvrševati zaupani mandat. V ta namen bi niti ne bilo treba določila paragrafa 58/I z. o. Iz tega pa nujno sledi, da sta bila sklepa obč. odbora napravljena v poslu, ki se tiče interesov obč. skupnosti, torej v skladu s pristojnostjo po paragrafu 76 z. o. Ker so interesi občin in države — saj morajo biti taki! — med seboj skladni in ne med seboj nasprotni, kakor pravno zmotno zagovarja napadeno odločba gospoda bana, je občinski odbor s svojim »poseganjem« naravnost štivil splošne državne interese, ki so bili prizadeti ravno po prizadetih interesih obč. skupnosti.

Kar se tiče mnenja napadene odločbe gospoda bana, da je občinski odbor daleč prekoračil svoj delokrog, mislijo pritožitelji, da povsem zadošča opozoritev na to, da po obstoječem pravnem redu ne obstaja veliko ali majhno ali srednje prekoračenje delokroga, temveč je vsako prekoračenje delokroga — prekoračenje brez prilastka ali pa ni prekoračenje.

ad 4. ... je prekoračil svoj delokrog v smeri, ki je važnim splošnim državnim interesom škodljiva ...

Dočim uporabljata napadeno odločba najpreje označeno, da je občinski odbor obsežno, t. j., daleč prekoračil svoj delokrog, ko je napravil dotična dva sklepa, opazi, da ta obsežnost po zakonu ne obstaja, ker obstaja samo prekoračenje samo ali pa ga ni, in se loti sedaj smeri prekoračenja, torej nekakšne poti prekoračenja. Napadeno odločba gospoda bana pa samo določi to pot, ne da bi pojasnila, zaradi katerih znamenj v sklepih je njena določitev pravilna. Ugotovitev napadene odločbe, ki jo pritožitelji tukaj napadajo, se razglasi samo za sredstvo za ugotovitev pod 5.,

(Nadaljevanje na 10. strani)

Rudolf Arh: Umirajoče svisli

ki naj utemelji uporabo paragrafa 130 z. o. Kajti kar je pod 4. prilastek smeri, je pod 5. oznamenilo vsebine. Tako se vzpne razlogovanje napadene odločbe do zadnje stopnje zahtev paragrafa 130 z. o. z ugotovitvijo, da ad. 5. je obč. odbor podal izjavi, ki sta važnim splošnim državnim interesom škodljivi.

Praden preidejo pritožitelji v nadaljnja izvajanja proti napadeni odločbi in tisti njeni ugotovitvi, v kateri se nahaja prilagoditev dejanskemu stanju z zahtevami paragrafa 130 z. o., ugotavlja pritožitelj Perko Vencelj, da izve šele iz napadene odločbe gospoda bana, da je bil novembra 1939 aretiran in odveden »zaradi sodelovanja pri akciji, naperjeni proti državnemu in družabnemu redu«. Doslej tega ni vedel, čeprav je bil več tednov v policijskih zaporih, ker mu tega nihče ni povedal. Pritožitelj misli, da je njegova ugotovitev potrebna, ker sama za sebe pojasni, da ne obstoja proti njemu nobena pravomočna sodba kazenskega sodišča zaradi zločinstva po členu 1. zakona o varstvu javnega reda in varnosti v državi, samo taka sodba pa sme po obstoječem »državnem in družbenem redu« opravičiti obdolžitev, da je kdo sodeloval pri zgoraj opisani akciji.

Sklepna ugotovitev napadene odločbe gospoda bana je sicer v smiselnem nasprotju z ugotovitvijo pod 4., vendar bodo to razvijali pritožitelji pozneje. Tukaj pride v poštev ocena, ali se sklepna ugotovitev o podanih izjavah, ki sta škodljivi važnim splošnim državnim interesom, ujema v dejanskem in pravnem oziru z zahtevami paragrafa 130 z. o.

Po paragrafu 130 z. o. sme ban razrešiti občinski odbor, občinsko upravo ali predsednika občine (župana) zaradi takih rešitev ali izjav, ki jih je nadzorno oblastvo zadržalo, češ da so važnim splošnim državnim interesom škodljive. Pogoj za dopustnost razrešitve je okolnost, da je nadzorno oblastvo zadržalo dotične sklepe ali izjave iz navedenega razloga. Ker je po paragrafu 121 z. o. nadzorno oblastvo izključno okrajni glavar (sreski načelnik), mora torej po paragrafu 130 z. o. tista rešitev, ki je razlog razrešitve, biti predhodno po nadzornem oblastvu, t. j., sreskem načelniku spoznana za tako, da škoduje važnim splošnim državnim interesom.

Napadena odločba se dobro zaveda te neobhodne potrebe za izpolnitev pogojev uporabe paragrafa 130 z. o. Ona nam — sicer nejasno omenja, da je bil baje občinski odbor z zadržanjem sklepa z dne 22. novembra 1939 dovolj opozorjen na njegovo nezakonitost, čeprav trdi v prvem odstavku razlogov o istem sklepu, da ga je občinska uprava takoj izvršila, še preden je moglo nadzorno oblastvo zanj zaznati in izvršitev prepovedati.

Ali, naj velja prva ali druga obrazložitev (veljati mora samo ena od njih, ker sta protislovni), napadena odločba pa ne ugotavlja glede sklepa z dne 15. februarja 1940 ničesar o takem zadržanju po nadzornem oblastvu. Zaradi tega glede drugega sklepa občinskega odbora po samem navajanju napadene odločbe gospoda bana ni zakonitega razloga, oziroma pogoja za uporabo paragrafa 130 z. o. Odločba, kolikor se ozira na drugi sklep občinskega odbora, je torej zaradi bistvene pomanjkljivosti razlogov in zaradi nepravilne uporabe paragrafa 130 z. o. nezakonita.

Kaj so tisti »važni splošni državni interesi«, paragraf 130 z. o. ne pojasni. Ker pa odreja, da je tudi proti predhodni odločbi nadzornega oblastva po paragrafu 130 z. o. o zadržanju rešitve ali izjave zaradi škodljivosti važnim splošnim interesom države dovoljena pritožba na notranjega ministra, ne sme nadzorno oblastvo gradiva, iz katerega sestavlja škodljivost važnim splošnim državnim interesom, ocenjevati po prostem preudarku, temveč je dolžno

utemeljiti vse okolnosti, zaradi katerih prihaja do takega sklepa.

Obstaja pa še eno važno dokazilo na to, da kaj je zakonodajalec mislil pri izrazu »škodljivost važnim splošnim državnim interesom«, če bi že ne bilo na dlani, da so to interesi, ki so zvezani z osnovnimi temelji državne zgradbe, med katere pa nedotakljivost državnih policijskih oblastev in njih organov natorično ne spada. Občinski zakon je bil uveljavljen v času, ko je bil zakonodajalec sestavljen politično iz pripadnikov JNS, vsaj kolikor gre za narodno predstavništvo. Isti činitelj pa je leta 1938 čutil potrebo, da taksativno pretolmači pojem in pomen »škodljivosti važnim splošnim državnim interesom«. To je storil v paragrafu 52, 3. odstavek, finančnega zakona za leto 1936/37, Slovenski Narod, št. 75/XVIII/171, z določilom, da je treba razumeti paragraf 130 z. o. tako, da sme ban razrešiti občinske organe, če so naperjene njih odločbe ali izjave zoper dinastijo, državno in narodno enotnost, obstoječi družbeni red ali so vobče izrečno nasprotne osnovnim določbe ustave. Če se to tolmačenje primerja s prvotnim besedilom paragrafa 130 z. o., se potrdi, da se vežejo »važni splošni državni interesi«, samo na najvišje organizme države, kar je tudi po sebi umevno. Res je, da paragraf 52 finančnega zakona za leto 1936/37 ne velja več od 1. aprila 1938 dalje (glej paragraf 46, točka 5, finančnega zakona za leto 1938/39), vendar je s tem zakonodajalec samo izrazil voljo, da je izraz »važni splošni državni interesi« sam za sebe tako razločno zvezan z najvišjimi organizmi države, da ga ni treba posebej tolmačiti. Ostalo pa je določilo dovoljenosti pritožbe, torej nima upravna oblast prostega preudarka.

Ker glede drugega sklepa občinskega odbora v razlogih napadene odločbe ni podatkov, da bi bil predhodno zadržan, temveč omenja odločba to samo glede sklepa z dne 22. novembra 1939 na dvorezen in protisloven način, velja oceniti, kako je s tem sklepom in z njegovim zadržanjem. Značilen pri omenitvi zadržanja tega sklepa je za napadeno odločbo gospoda bana vtis, da razlogi nočejo povedati važnih dejstev, ki so pa morala biti gospodu banu znana, ko je izdal napadeno odločbo.

Sklep občinskega odbora z dne 22. novembra 1939 je bil po nadzornem oblastvu v resnici zadržan. Toda zadržan pa ni bil po paragrafu 130 z. o., češ da je škodljiv važnim splošnim državnim interesom, temveč je bil zadržan z odločbo okrajnega glavarstva v Radovljici z dne 30. novembra 1939, št. 13.633, na podstavi paragrafa 125 z. o., češ da je občinski odbor z njim prekorajčil svoj delokrog. Vse to je gospodu banu prav dobro znano.

Sklep občinskega odbora z dne 22. novembra 1939, glede katerega navaja napadeno odločba gospoda bana vsaj približno nekaj o pogoju za uporabo paragrafa 130 z. o., torej ni bil zadržan iz takega razloga, ki dovoljuje uporabo paragrafa 130 z. o. Toda to še ni vse, kar bi bilo v zvezi s sklepom občinskega odbora z dne 22. novembra 1939.

Pritožitelji opozarjajo na nadaljnjo okolnost, ki je bila in morala biti gospodu banu znana v času, ko je izdajal napadeno odločbo. Proti odločbi okrajnega glavarstva v Radovljici z dne 30. novembra 1939, št. 13.633, je vložil občinski odbor pritožbo v smislu paragrafa 125/III z. o. na gospoda bana dravske banovine. V smislu paragrafa 125 z. o. je imel gospod ban spricho vložene pritožbe samo dve možnosti: ali da odločbo okrajnega glavarstva v osemih dneh po prejemu pritožbe razveljavi ali pa, da jo v istem roku odstopi upravnemu sodišču in o tem obvesti občino.

Gospod ban je takrat izbral drugo možnost, t. j., odstopil je stvar Upravnemu sodišču v Celju. To sodišče je z odločbo z

dne 9. februarja 1940, R 25/39-6, odločilo: Pritožbi (občine Koroška Bela) se ugodi in napadena odločba (okrajnega glavarstva v Radovljici z dne 30. novembra 1939, št. 13.633) se razveljavi radi nezakonitosti. Ta odločba je bila vročena gospodu banu najpozneje dne 26. februarja 1940, ker jo je tega dne prejela tudi nasprotna stranka: občina Koroška Bela.

Kar se tiče sklepa z dne 22. novembra 1939, ni bila občina, kakor pravi napadeno odločba gospoda bana, dovolj opozorjena z odločbo nadzornega oblastva o zadržanju izvršitve na nezakonitost sklepa, temveč sta bila gospod ban in okrajno glavarstvo v Radovljici z dokončno odločbo Upravnega sodišča v Celju obveščena, da je bila odločba okrajnega glavarstva v Radovljici o zadržanju sklepa, ne pa sklep tisto dejanje, ki ga je bilo treba razveljaviti, ker je bilo nezakonito.

Po teh pojasnilih postane razumljivo, kakšne in kako važne okolnosti zamolčuje napadeno odločba gospoda bana. Te okolnosti pravijo, da je trditev napadene odločbe o zadržanju sklepa z dne 22. novembra 1939 objektivno in subjektivno neresnična, ker je dotična odločba v času izdaje napadene odločbe že ugasnila (in sicer zaradi lastne nezakonitosti), temveč je v skladu z resnico postal sklep občinskega odbora dokončno veljaven kot zakonit in obvezen tudi pred očmi gospoda bana: torej sklep z dne 22. novembra 1939 ne glede na vse drugo, preje navedeno, ne more služiti za razlog po paragrafu 130 z. o.

Že to zadošča za ugotovitev, da napadeno odločba o razrešitvi občinskega odbora občine Koroška Bela nima niti trohe zakonitosti v sebi. Manjkajo ji pogoji, katerih sama ne navaja glede sklepa z dne 15. februarja 1940, torej ta sklep ne more biti razlog razrešitve. Navaja sicer zadržanje sklepa z dne 22. novembra 1939, toda ta sklep ni bil zadržan po paragrafu 130 z. o., temveč po paragrafu 125 z. o., in še ta odločba nadzornega oblastva je bila proglašena za nezakonito.

Popolnost pritožbe zahteva, da se pritožitelji ne oklevajo povedati okolnost, da je bila v resnici tudi glede sklepa z dne 15. februarja 1940 od nadzornega oblastva izdana odločba o zadržanju. Značilno pa napadena odločba gospoda bana o tem, na zunaj za njo ugodnem dejstvu tudi molči.

Tudi v primeru tega sklepa je okrajno glavarstvo v Radovljici izdalo odločbo z dne 23. februarja 1940, št. 2127/2. Tudi ta sklep je nadzorno oblastvo zadržalo zaradi prekorajčenja delokroga, t. j., po paragrafu 125 z. o. in ne zaradi škodljivosti važnim splošnim državnim interesom po paragrafu 130 z. o. Proti odločbi nadzornega oblastva pa je občinski odbor dne 7. marca 1940 veljavno sklenil, da vložijo pritožbo na gospoda bana dravske banovine, in je občinska uprava ta sklep izvršila pred razrešitvijo občinskega odbora. Zadevni spis je bil odposlan nadzornemu oblastvu dne 9. marca 1940 tako, da ga je nadzorno oblastvo v času, ko je prejelo napadeno odločbo gospoda bana, že prejelo. Nadzorno oblastvo je kljub vednosti, da ima gospod ban spricho po paragrafu 125 z. o. vložene pritožbe izključno samo dve možnosti, namreč ali sklep občinskega odbora potrditi ali pa stvar odstopiti upravnemu sodišču, je dne 13. marca 1940 izvršilo razrešitev občinskega odbora, namesto, da bi g. bana opozorilo, da ta razrešitev ni trenutno izvedljiva, ker se opira na dejanje občinskega odbora, o katerem more dokončno presoditi samo druga oblast, če ga gospod ban noče odobriti.

Tako razložijo okolnosti, o katerih napadeno odločba gospoda bana molči, čeprav so z razlogi razrešitve v bistveni zvezi in gospodu banu znane, da se opira razrešitev občinskega odbora Koroška Bela na sklep občinskega odbora, ki je zaradi pravomočne dokončne odločbe Upravnega

sodišča v Celju tudi za gospoda bana obvezno veljaven in zakonit, in na sklep občinskega odbora, čigar veljavnost je sicer še sporna, toda ne pred gospodom banom, ker ga sme ta samo potrditi, ne pa tudi razveljaviti.

Razrešitev občinskega odbora je torej v celem obsegu nezakonita, in sicer že samo iz tega razloga, če bi drugih ne bilo.

Odločba okrajnega glavarstva postavlja za članečasne občinske uprave na prvih treh mestih osebe, ki so bile v razrešenem občinskem odboru udi in ki sprejemu sklepov z dne 22. novembra 1939 in z dne 15. februarja 1940 niso nasprotovale, kakor je to glede sklepa z dne 22. novembra 1939 ugotovljeno v prid občinskega odbornika Svetlina Jožeta.

Postavitve teh treh časasnih članov občinske uprave, namreč Erlaha Janeza, Šoberla Rafaela in Smoleja Valentina se protivi prepovedi iz paragrafa 132 z. o. in je zaradi tega nična samo iz tega razloga.

Oni namreč po gornjem določili ne smejo biti pri naslednjih volitvah kandidati in izvoljeni, po paragrafu 133 z. o. pa ne smejo take osebe biti imenovane v časasno občinsko upravo.

Iz pravne obrazložitve se jasno vidi, da je imel ban samo dve možnosti: ali da naši pritožbi ugodi ali da jo odstopi upravnemu sodišču v presojo. Prve ni hotel, druge možnosti pa se je bal, ker bi po vseh verjetnosti upravno sodišče odlok sreskega načelnika spoznalo za nezakonitega, kot v prejšnjih dveh primerih. Temu se je hotel ban ogniti tako, da upravno sodišče pritožbe sploh ne bi obravnavalo. Zato smo domnevali, da se v tem smislu vršil pritisk na sodišče. Sodišče je (kar ni bilo običajna praksa) vprašalo časasno občinsko upravo, če občina se vztraja na pritožbi, ali jo umika. Z umikom pritožbe bi se upravno sodišče zne bilo neljube zadeve, ban pa bi tako imel bolj proste roke za svoje nezakonite postopke.

Vsa dogajanja ob aretacijah in razrešitvi občinskega odbora so dobila širši odmev ne samo na območju radovljiškega sresa, ampak tudi v precejšnjem delu Slovenije. Celo beograjska »Politika« je dne 20. marca 1940 pod naslovom »Uprava občine Koroška Bela razrešena je dužnosti« objavila poročila o teh dogodkih. Ker je bilo poročilo nepopolno, sva s Kraljem poslala iz Bileče podrobno pojasnilo s prošnjo, da to objavi. Če je »Politika« to objavila, mi ni znano.

Naša borba za občino je bila sestavni del borbe za demokratične svoboščine, za pravice delovnega človeka, za naprednejši družbeni sistem in zato smo imeli široko podporo napredne javnosti.

DELO ZAČASNE OBČINSKE UPRAVE IN NJENI PRVI UKREPI

V časasno občinsko upravo so bili imenovani ljudje, ki so bili preizkušeni in predani privrženci režima ter nasprotniki naprednega političnega gibanja, zlasti pa zagrizeni nasprotniki komunistov-nosilcev tega gibanja. Zaradi tega smo lahko sklepali, da bodo pri delu na občini dajali prednost političnim interesom protiljudske in demokratične stranke JRZ pred interesi občine.

Že prvi ukrepi te časasne uprave so naše mnenje kmalu potrdili. Na prvi seji 14. 3. 1940 so sprejeli naslednje sklepe:

— Razrešili so šolska odbora na osnovni šoli Koroška Bela in v Javornškem Rovtu ter imenovali nova;

— od banske uprave so zahtevali, da nemudoma pošlje revizorja, da pregleda delo razrešenega odbora;

— da se na srezu pojizve glede tajnika Adolfa Jakhelna: kje je zaprt, ali ga morajo vzeti nazaj v službo, če je na srezu njegova pogodba o službenem razmerju;

— da se izplača honorar in nagrada zapisnikarjem pri državnozbornskih volitvah 11. 11. 1938.

Kot je sreski načelnik pri imenovanju časasne občinske uprave upošteval le strankarski interes JRZ in imenoval v upravo le privržence režima, tako je občinska uprava imenovala v oba šolska odbora ljudi iz svoje sredine in iz svojih pristašev. Kako bo odslej na šolah, nam je zgovorno pokazal že sam primer kaplana Duhovnika ob našem prevzemu leta 1936. Naj opozorim še enkrat na šolsko kolonijo v Javornškem Rovtu. Postala je kolonija študentov-pristašev JRZ, ne pa kolonija šolskih otrok te občine. Kdo je bil v koloniji na račun občine, kakšne nagrade so se izplačale in koliko je sploh kolonija stala, tega ne bo našel v nobenem zapisniku sej časasne občinske uprave.

Vedeli so, da je bil tajnik Jakhel naš človek, zato so se ga hoteli znebiti, pa niso vedeli, kako bi to storili. Čeprav časasna uprava po zakonu ni imela pravice nastavljanja stalnih uslužbencev in analogno temu tudi ne odpuščati. Sreski načelnik pa je dal vseeno soglasje za odpust Jakhelna. To je storil kljub opozorilu, ki ga je dal z odložbo o imenovanju časasne uprave, da ta takega pooblastila po zakonu nima. Na seji 8. maja 1940 je časasna uprava sklenila, da se Jakhelnu s 15. majem odpove, službeno razmerje pa preneha 30. junija 1940. Ta sklep je nekoliko olajšal tudi sam, ker je po izpustu iz zavora psimeno vprašal gerenta Erlaha, če se lahko vrne v službo. Za tajnika občine je časasna uprava postavila človeka brez potrebne izobrazbe, mežnarja in organista Ferdinanda Zidarja.

Spor glede honorarja zapisnikarjem pri državnozbornskih volitvah sem že omenil. Strankin dolg zapisnikarjem je morala plačati občina.

Gospodinjski tečaj ni mogel zaradi nekaterih ovir obdelati vse snovi v določenem času. Poleg tega so tečajnice želele, da bi se na tečaju obravnavala še dodatna snov s področja gospodinjstva. Vodstvo tečaja je zato prosilo časasno upravo, da odobri podaljšanje tečaja. Na seji, 14. aprila 1940, je uprava sklenila, da se prošnja zavrne, češ da občina nima sredstev. Zahtevala je, da se takoj po zaključku tečaja pripeljejo na občino preostala drva, ki so jih rabili na tečaju za kuhanje. Na seji, 6. julija, pa je časasna uprava sklenila

in predlagala sreskemu načelniku, da se proti gospodinjski učiteljici Tatjani Zemljič uvede disciplinski postopek, ker ni vrnila ključa od lokala, v katerem je bil tečaj, in ker še ni naredila obračuna stroškov tečaja. Kakšna nestrpnost! Ker je bil tečaj v prostorih delavskega društva Enakost in ker sta ga vodili napredno usmerjeni učiteljici, je moral tečaj prenehati z izgovorom, da ni sredstev. Če je uprava našla sredstva za druge stvari, ki niso bile predvidene po proračunu, bi jih lahko našla tudi za tečaj, če bi uprava gledala na tečaj kot pomoč občanom za njihovo izobraževanje. Lahko pa so našli sredstva za nekatera komunalna dela, za katera so bili oni sami osebno zainteresirani. Popravili so most pri Ivanu Erlahu, posuli cesto po kateri je hodil Maks Omič, napravili so kanalizacijo pred hišo Valentina Smoleja itd. Da delavsko kulturno društvo Enakost ja ne bi dobilo nekaj bukovih polen, ki so ostala od gospodinjskega tečaja, so jih prepeljali na občino. Ko so sklepali o podpori kulturnim društvom, so odobrili 1.500 din Katoliškemu prosvetnemu društvu, Fantovskemu odseku (društvo slovenskih fantov) 1.000 din, Sokolskemu društvu 1.000 din in pevskemu društvu Zora 500 din. Marksističnim organizacijam pa niso dali ničesar. Še pred to delitvijo je časasna uprava na seji, 24. marca 1940, sklepala o prošnji Društva slovenskih fantov in jim podelila denarno pomoč. Moral je biti precejšen znesek, ker ga niso upali zapisati v zapisnik seje, kar bi sicer morali. Društvo slovenskih fantov ni bilo kulturna organizacija, pač pa udarni odredi slovenskega dela JRZ in smo jih zato imeli za fašistično organizacijo.

Zemljičeva ključa ni mogla izročiti, ker je ta prostor uporabljalo društvo Enakost za svoje potrebe. Ko bi časasna uprava dobila ključ, bi tako lahko brskala po društvinih zadevah.

Posebna skrb časasne uprave pa je bila naša pritožba proti odloku o zadržanju sklepa občinskega odbora, s katerim je sprejel in poslal resolucijo o moji in Kraljevi aretaciji in izgonu v Bilečo. V občini se je javno govorilo, da je šel na upravno sodišče intervenirat župnik Matevž Žbontar, ki je verjetno imel pooblastilo, da tam govori v imenu neke večje avtoritete. Bilo.

(Nadaljevanje na 12. strani)

Rudolf Arh: Gozdni polip

kakor bilo, dejstvo je, da je upravno sodišče proti pravilom 28. marca vprašalo občino, če še vztraja pri sklepu o pritožbi občinskega odbora, in ji je določilo osem dni roka za odgovor. Pismo upravnega sodišča je prišlo na občino, gerent Eralh ga je prebral, nato pa se je brez sledu izgubilo. O pritožbi so sklepali prepozno, rok za odgovor sodišču je bil 5. april, sklepali pa so šele 10. aprila. Zaradi tega so se bali, da bo sodišče moralo presojati o pritožbi, ali je pismo Eralh zgubil namenoma, ker je bil pod močnim javnim pritiskom in se je bal posledic, ali pa je pismo zmaknil kdo od uslužbencev. Začasna uprava je zaslislala vse uslužbenec. Toda pisma ni bilo. Ker ni znano, kdaj je šel župnik na upravno sodišče, lahko domnevamo, da je šel le zato, da pojasni izgubo pisma in s tem zamudo odgovora. No, upravno sodišče kljub temu ni obravnavalo naše pritožbe in ban je laže branil razrešitev našega mandata na občini. Tudi policija, ki je bila vpeljana v jeseniškem revirju z glavno nalogo, da preganja napredne borce in duši boj za delavske pravice, je dobila v začasni upravi oporo. Že na drugi seji, 24. 3., je sklenila, da je pripravljena dati policijskemu komisariatu pisarniško moč in jo plačevati. Za to je občina imela denar. Pri sklepanju prošnji prosilcev iz drugih občin je začasna uprava ravno tako odločala po političnih vidikih. Jegličevemu akademskemu domu v Ljubljani je odobrila (6. 7. 1940) 200 din, stavbni zadruzi Slomškovi dom pa (9. 8. 1940) 1.000 din podpore. Obe ustanovi sta združevali režimu privržene pristaše. Protituberkulozni ligi za otroško okrevališče na Ukancu (9. 8. 1940) in Legiji koroških borcev (borci za severno mejo 14. 4. 1940) pa je odklonila prošnjo za pomoč z motivacijo, da občina nima sredstev. Prav tako so često reševali tudi prošnje brezposelnih in ubožne podpore, če je šlo za ljudi, ki niso spadali v njihov tabor.

Velik problem začasne uprave je bila gradnja nove šole. Priznati pa moramo, da se je za reševanje tega problema zelo prizadevala. Čeprav se ga je lotila šele po dveh mesecih po prevzemu poslov, pa je pozneje zelo pogosto obravnavala to vprašanje na svojih sejah.

Od petindvajsetih sej svojega delovanja je kar na dvanaestih sejah bila na dnevnem redu gradnja šole. Prvo fazo izgradnje šole je uspešno speljal razrešeni občinski odbor. Le kolavdacijska komisija še ni opravila svojega dela, ki je bilo prekinjeno z našim izgonom v Bilečo. Brez prevzema del pa se ni mogla začeti gradnja druge etape. Zaradi zastoja gradnje je nastala velika škoda za občino. Gradnjo šole in njen zastoj so občani prizadeto spremljali in kritično ocenjevali delo začasne uprave. Zato je postala gradnja šole za upravo stvar prestiža. Ključ za rešitev pa je bil v rokah banske uprave, toda po sredi so bili podjetniški interesi. Takratna politika oblasti, zlasti pa ravnanje bana Natlačena, je branila predvsem interese kapitala. Začasna uprava ni dobila glede tega potrebne pomoči od tistih, ki so jo postavili. Veliko pisem je poslala na banovino, mnogo osebnih intervencij je bilo narejenih. Večkrat so bili tudi pri banu Natlačenu. Z njim so se vse lepo pogovorili, objubljal je, da bo storil vse, kar bo v njegovi moči. Te moči pa ni hotel uporabiti, ker je stal na strani svojih političnih in razrednih prijateljev, Borca in drugih izvajalcev del na šoli. Začasna uprava je že na seji, 8. maja 1940, sklenila, da bana opozori na škodo pri gradnji šole. Valentin Smolej je na seji, 6. julija 1940, resignirano predlagal, da se ponovno zahteva od banske uprave, da glede šole vendar nekaj stori, ker občinska uprava dobiva očitke, da se za to premalo zanima. Na bankski upravi so nato predlagali kompromis, s tem da stroške za zamenjano zidno opeko nosi občina sama.

Zidarski mojstri pa so odklonili vsak zahtevek občine, rekli so, da ne bodo izvršili nobenih popravil in tudi drugih del ne, za katera smatra občina, da niso opravljena. Začasna uprava je sklenila, da bo terjatev proti zidarskim mojstrom sodno zavarovala. Kolavdacija del prve etape, oziroma spor med občino in izvajalci del pa ostane nerešen vse do vojne, po zaslugi banske uprave in po krivdi začasne občinske uprave. Zaradi tega je imela občina preko milijon dinarjev škode, to je, za enoletni občinski proračun.

Medtem je začasna uprava oddala delo druge etape. Zidarska dela je dobil zopet banov politični prijatelj Boštjan Belcijan. Ta je že pri prvem obračunu del zahteval za nekatere (pesek, apno) znatno višjo ceno, kot je bila določena po pogodbi. Začel se je nov spor. Tudi tega je reševala banska uprava in prisilila občino, da mu je plačala nekaj višjo ceno. Belcijan je bil znan po nesolidnosti in bahavosti. Pred licitacijo druge etape se je hvalil, da bo imel tu lahko delo, ker so na občini »naši ljudje«. Ti ljudje pa so morali tako plesati, kot so igrali on, ki so jih postavili. Zanimivo je, da je banovina ponovno zahtevala, da se na osnovni šoli ukovne en razred, da tudi intervencija župnika Žbontarja in člana šolskega odbora na banovini ni uspela. Občina se ja nato pritožila na ministrstvo v Beogradu.

Banska uprava je občini odobrila proračun za leto 1939/40 šele 12. decembra 1940, zato je morala začasna uprava poslovati le s krediti prejšnjega proračuna. Nič manj nevhvaležnosti za dobre usluže začasne uprave je pokazala tudi KID. Odklonila ji je brezplačno nabavo cevi za vodovod. Kako grenak občutek so morali imeti ti ljudje! Znašli so se v praznem prostoru. Proti njim je bila velika večina občanov, njihovi gospodarji pa so jih poznali le tedaj, ko so jim pomagali braniti njihove interese in dušili napredno stremljenje delovnih ljudi. Tako usodo doživijo po navadi tisti, ki se ne zavedajo svojih korenin.

Začasna uprava je bila orodje državne oblasti, ki je bila vklenjena v nacional-socialistični-fašistični tok, zato njeni člani niso mogli drugače ravnati. Ni bilo slučajno, da so istočasno (13. 3. 1940), ko je policijski komisar dr. Milan Wohinz izjavil v zvezi z našo konfinacijo v Bileči, da »za komuniste ni nobene zakonitosti«, člani začasne uprave sklenili, da umikajo pritožbo občinskega odbora na upravno sodišče, da jim pa ni bilo treba sklepati o varstvu zakonitosti pravic občine in posredno s tem tudi o varstvu pravic nas internirancev-komunistov. Drugače pa so ravnali prenekateri občani iz njihovega političnega kroga, ki so podpisali poleg drugih občanov peticijo, s katero so protestirali proti konfinaciji in zahtevali našo vrnitev.

Občani so spregledali, da je bilo naše delo na občini v splošno korist delovnih ljudi in da s svojim delom nismo v ničemer motili njihovih verskih čustev. Z odgovorom v Bilečo in z razpustom občinskega odbora naš politični vpliv ni upadel, nasprotno, še porastel je. Prav v tem je bila moč politične usmeritve KPS in na tej podlagi smo na Koroški Beli gradili ljudsko-frontovsko gibanje.

NAŠ ODZIV NA VLOGO IN DELO ZACASNE UPRAVE

S tovariši doma sem imel redne zveze. Dopisoval sem si s svojci, dr. Štampiharjem, Giorgionijem in s svojim namestnikom na občini Antonom Nočem. Medsebojno smo se obveščali o vsem, kar je bilo važno za naše doma in za nas v Bileči. Med vrsticami smo si povedali tudi take stvari, katerih cenzura ne bi pustila, ko bi jih razumela. Bolj kompromitirana sporočila pa smo pošiljali po posebni zvezi mimo cen-

zure. To sem uporabljal tudi za zvezo z domačo partijsko organizacijo. Tako smo bili o vsem sproti obveščeni, dogovarjali smo se tudi o posameznih akcijah. Obveščen sem bil, kaj se dogaja na občini, kako se naši borijo za naš izpust iz taborišča in kaj dela in kako se obnaša začasna uprava na občini. Zmenili smo se, da bom napisal odprto pismo predsedniku začasne uprave, oni pa ga bodo razmnožili in v obliki letaka razdelili med občane. V začetku junija sem poslal Eralhu pismo, Giorgioniju pa prepis.

Pismo navajam:

»Cenjeni gospod Eralh Janez, upravnik občine Koroška Bela!

Interesi občine, oziroma dolžnost do volilcev in javnega mnenja občanov mi nalaga dolžnost, da Vam pišem to pismo, Vas opozorim na škodo, ki jo trpi občina radi Vaših ukrepov in na teptanje najosnovnejših človečanskih pravic, od strani politične skupine, katere pristaš ste postali po tem, ko ste že dvakrat menjali svoje politično prepričanje.

Znano Vam je, da sva bila z občinskim odbornikom Kraljem dne 7. februarja t.l. ob 6. uri zjutraj aretirana in kakor zločinca, vklenjena v verige, nasilno odvedena v koncentracijsko taborišče v näd 1000 km oddaljeno Bilečo, ne da bi nama omogočili, da urediva svoje zasebne stvari, in ne da bi nama omogočili, da izročiva občinske posle.

Ker odloka o najini konfinaciji, proti zakonitim predpisom, nista navajala nobenega konkretnega razloga, kateri bi upravičeval konfinacijo, in radi dejstva, da je bila občina tako nasilno odtrgana od svojih predstavnikov, je občinski odbor na svoji seji 15. februarja t.l. sklenil, da protestira proti takemu postopanju in da o tem obvesti merodajne faktorje v državi. Ta sklep in tozadevno pritožbo proti okrajnemu glavarstvu, katero je izdalo prepoved izvršitve tega sklepa, je banska uprava smatrala za zadosten razlog, da razreši celoten občinski odbor in imenuje začasno občinsko upravo, seveda tudi nekatere izmed tistih občinskih odbornikov, ki niso glasovali proti omenjenemu sklepu občinskega odbora. Vi dobro veste, da je sličen primer imela občina leta 1937, ko sem bil na podlagi ovadbe tovarniškega vratarja Dežmana aretirani in zaprt 8 dni, čeprav sem takoj dokazal, da sem bil v inkriminiranem času v Ljubljani na bankski upravi in celo pri podbanu dr. Majcenu. Tudi takratni sklep je zadržalo okrajno glavarstvo, proti kateremu je sklenil pritožbo občinski odbor in kateri je upravno sodišče v Celju v celoti ugodilo, še več, ono je reklo, da ni samo pravica občine ali posameznika, da protestira in vložiti ovadbo proti kršenju osebne svobode, katera je po ustavi zajamčena vsem državljanom, ampak da je to celo dolžnost. Drugi tak primer se je zgodil v novembru lanskega leta, ko sem bil aretirani in zaprt 9 dni radi podpisa znanega letaka, v katerem je bila tudi zahteva, da se vzpostavijo odnosi s sovjetsko Rusijo, torej sem bil zaprt zaradi predlaganega dejanja, katerega je sedanja vlada deloma že storila. Tudi takrat je protestiral občinski odbor, tudi takrat je okrajno glavarstvo zadržalo sklep od izvršitve, tudi takrat se je proti temu pritožil občinski odbor in tudi takrat je upravno sodišče stališču občine pritrnilo.

Kljub temu ste vzeli razrešitev občinskega odbora kot zakonito za koristno interesom in da vodi upravo občine uprava, proti kateri je večina javnega mnenja občine. To vaše zavestno dejanje pa potrjuje tudi vaš dopis, sicer po določenem roku poslani dopis upravnemu sodišču, da občina umika pritožbo proti odloku okrajnega glavarstva od 23. februarja t.l. S tem ste tudi uradno priznali, da odobravate in podpirate mojo in Kraljevo konfinacijo in da odobravate razrešitev občinskega odbora, tistega odbora, ki je naredil v svoji poslovni dobi ogromno dela in ki uživa splošno za-

upanje občanov. Še več, s tem ste tudi zadali glavni udarec naši obrambi.

Toda vaše delo s tem še ni končano. Ko je g. Jakhel Adolf, občinski tajnik, moral dalj časa po nedolžnem sedeti v ljubljanskih zaporih, ste smatrali po tem, ko je bil izpuščen in vsake krivde oproščen, za potrebno, da mu odpoveste službo na občini. Razumel bi Vas, ako bi bil g. Jakhel nesposoben za to službo, ne morem pa preko tega, ker sem v kratkem času mogel spoznati njegove odlične sposobnosti, katere bi v sedanjih težkih nalogah občini ogromno koristile. S tem ste zadejali občini škodo, saj Jakhel na podlagi dekreta o nastavitvi lahko toži za odškodnino, ker nima občina razloga, da prekine z njim službeno razmerje. 25. februarja je imenovanemu po sklepu občinskega odbora nastopila stalnost in razmerje se ne more ukiniti, razen v primerih, ki jih predvideva zakon. Teh pa v teh primerih ni.

Na podlagi tega morem domnevati, da je bil odpust Jakhelna samo in izključno političnega nagiba. Pri tem pa ste tudi prekoračili zakonita določila, katera pravijo, da začasno imenovana občinska uprava nima pravice nastavljanja novih občinskih odbornikov, kar analogno sledi, da tudi ne odpuščati, posebno takrat ne, kadar ni razlogov za to. Občinski odbor, kateremu sem imel čast županovati, ni odpuščal uslužbenecv niti takrat, kadar je imel zakonito možnost in kadar so to celo občinski interesi zahtevali. Saj je znano tudi vam, da občinska uslužbenka Amalija Zabkar še zdaleka ni kos nalogam, ki jih stavi moderna uprava občinskemu nameščencu. Kljub temu pa je občinski odbor ni odpuštil, čeravno bi za to plačo dobil dobro kvalificirano moč, in nam je bil zadosten samo socialni razlog, da smo jo obdržali v službi.

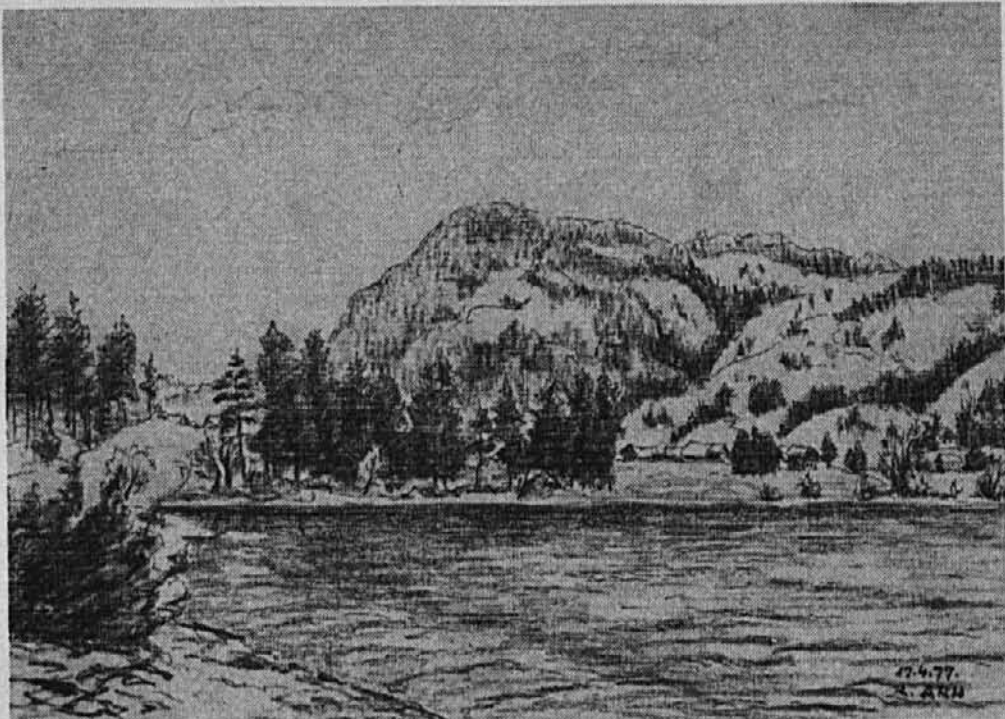
Drugo vprašanje je nova šola. Vi veste, da je še 6. februarja zasedala kolavdacijska komisija, da bi se prva etapa likvidirala in razpisala nadaljnja dela. To nam je preprečila najina konfinacija in razrešitev občinskega odbora. Tega danes po štirih mesecih še vedno ni in šola naj v sedanjem stanju propada. In sedanja uprava ne čuti toliko odgovornosti, da bi zadevo likvidirala in začela z delom po sklenjenem programu. Poleg škode, ki jo je občini prizadejala banska uprava s tozadevnim zavlačevanjem (ako upoštevamo, da se je gradbeni material podražil od 30 do 40 odstotkov, ima občina škode samo na materialu okoli 500 do 700 tisoč dinarjev), se dela škoda še na samem poslopju, ker je nedodelano.

Našteti bi Vam mogel še več drugih stvari, katere pa zaenkrat opustim.

Tega pisma pa vam ne pišem kot občan in davkoplačevalec, ampak tudi kot zakonito izvoljen predstavnik občine. Saj še do danes nisva niti jaz niti Kralj dobila nobenega uradnega obvestila, da sva razrešena dolžnosti občinskih predstavnikov, torej mi pravico gornjega protesta narekuje tudi uradna dolžnost.

Kljub mojemu prepričanju, da veste kaj je vzrok moje in Kraljeve konfinacije, kateri je bil skovan v interesu Vaše politične skupine, vam iz previdnosti opišem formalne vzroke konfinacije, da ne boste v bodoče, kadar se bo ta stvar obravnavala na javni tribuni, mogli trditi, da vam vse to ni bilo nič znanega in da boste vedeli kaj podpirajo vaši sklepi.

Banska uprava utemeljuje mojo konfinacijo s tem, ker sem se leta 1937 kot delavski zaupnik boril za boljšo in pravičnejšo kolektivno pogodbo, katere sadove naj bi uživali tudi Vi in Vaši tovariši v začasni upravi. Dalje zato, ker je celotni zapadni zbor delavstva KID, med njimi seveda tudi jaz in celo pristaši Vam blizu stoječe skupine podpisali in izdali med delavstvo letak, v katerem smo pojasnjevali nezakonito postopanje banske uprave napram delavskim zaupnikom, kar nam

Rudolf Arh: Fužine v Bohinju

je tudi potrdil državni svet v Beogradu. Dalje, da sem bil kaznovan češ da sem vozil po levi strani ceste s kolesom, da se mi je izvršilo nešteto preiskav, katere so bile vse sicer negativne, in to, da sem bil med tem, seveda na podlo in neosnovano ovadbo, trikrat aretiran in zaptr, ne da bi se mi mogla dokazati najmanjša krivica. Vse očitane kazni, razen one iz leta 1937, pa sploh ne eksistirajo, ker so jih višje instance spoznale kot neosnovane in nezakonite. Sličnimi razlogi se utemeljuje tudi Kraljeva konfinacija. Poudariti pa moram dejstvo, da se vsi očitani prekrški nanašajo pred 15. decembrom prejšnjega leta, ko je protiustavna uredba o konfinaciji dobila polnomočje.

Na podlagi navedenega mora vsak na prvi pogled spoznati, da ni bilo nobenega zakonitega razloga za konfinacijo, niti ne na osnovi te protiustavne uredbe. Ta ugotovitev potrjuje mišljenje, da je bila konfinacija potrebna nekomu, ker je smatral, da mu naše delo, katerega je odobraval velika večina občanov, slabi politični stojanki. Pravi razlogi so bili torej v tem, ker smo se, ne oziraje na lastno existenco, odločno borili za zboljšanje položaja delavstva, proti nasilju, ki se je vršilo napram njemu; ker smo na občini kljub oviram od strani oblasti in Vaših političnih prijateljev uspeli močno dvigniti občinsko gospodarstvo in pri tem zmanjšati davčno breme občanov. Ti razlogi so se pokazali že takrat, ko smo mi sklepali o občinski trošarini na električni tok in premog K.I.D., ko niste Vi glasovali za ta predlog in ko smo kljub temu uspeli, da je občina trošarino dobila in s tem povečali dohodek za dve tretjini občinskega proračuna iz leta 1936/37 in ne da bi pri tem kaj obremenili ostale davkoplačevalce. Prav tako ste naredili, ko smo postavili vprašanje družbenega davka K.I.D., katerega se nam je kljub vaši pasivnosti posrečilo dvigniti od 28 na 36 odstotkov ali za približno 40 tisoč dinarjev letno. Ali je morda vzrok v tem, ker smo se borili za priznanje slovenskega jezika, ker smo se tudi preko občine borili proti razmeram pri K.I.D., ker smo se borili proti nezakonitemu postopanju oblasti, za progresivno obdavčitev, za brezplačne knjige in zvezke šolarjem, za njihovo podporo, za gradnjo šole itd. Jasno je, da smo se pri tem borili tudi proti neznosnim političnim razmeram, katere ne dajejo delavskemu ljstvu nobene svobode, mu ne priznajo najosnovnejših človeških pravic in katere mu stalno poslabšujejo njegov

položaj. Morda so to tisti vzroki, ki so narokovali najino internacijo. Ali niste s tem spoznali, da ni imel nikdo drugi pravice soditi kakor občani sami. Saj tu se ne gre samo za mojo osebo in Kraljevo vprašanje, tu se gre za več, za spoštovanje volje občanov, za najosnovnejše človečanske principe. Ali Vas nič ne oblije rdečica sramu, ko stopate med občani, vas nič ne peče vest, ko vidite, kako se Kralju ruši družinsko življenje, mu propada komaj ustvarjena eksistenca? Ali vas ne peče vest, ko sem jaz moral pustiti težko bolano sestro doma, katera radi mojega preganjanja neprestano hira in se je bati najhujšega, da tega ne bo mogla preboleti? Saj ji niti tega ne upam povedati, da je naše življenje hujše kot ječa, da se nas pretepa in da je naše življenje v stalni smrtni nevarnosti. Tisti, ki toliko govorijo o krščanski ljubezni, o družinskem življenju, o brezmejni pravičnosti, tisti, ki Vam na raznih prireditvah pojejo slavo, pri tem pa govorijo o nekih namišljenih grozodejstvih, tisti naj bi rajši videli in spoznali ta dejstva.

Ko sva nekoč šla skupaj po poti iz Javorniškega Rovta, ste dali priznanje našemu delu in ste se zgrazali nad ovirami, ki so se nam delale pri našem delu na občini. Pri tem ste pa tudi omenili neki znani volilni letak iz leta 1936, v katerem se Vas je napadlo v zvezi z nekim občinskim cementom. Priznali ste, da je bila Vaša čast pri tem zelo prizadeta in jaz sem Vam celo potrdil, da morda to res ni bilo prav. Toda ali Vam bo tokrat laže, ko se bo ta zadeva obravnavala na javni tribuni? Odgovor na to si dobite sami.

To pismo Vam nisem pisal zato, da bi Vas prosil kake milosti. Ne! Hotel sem vas le opozoriti na Vašo, za občino škodljivo politiko, Vam jasno predočiti objektivne razloge moje in Kraljeve konfinacije in na vašo soodgovornost stanja, ki je s tem nastalo. Naj se dela še tako nasilje nad nami, naj to nasilje terja od nas še večje žrtve, bo prišel dan, ko bo tudi tega gorja konec, ko bo tudi ponižanim in razžaljenim zasijalo sonce svobode, sreča in zadovoljstvo. Vsakega nasilja je enkrat konec in bo tudi tega. Volji ljudstva se končno mora vkloniti še tako velika sila.

Bileća, junij 1940.

Perko Vencelj l.r. <

Ta akcija je razgibala ljudi, ogorčeno so napadali člane začasne uprave, še posebno pa Erlaha. Samozavest članov uprave je začela upadati, povečajo se skrbi pri gradnji šole. Na sejah in intervencijah se vse česče govori o nastali škodi. O tem so govorili tudi za banom in ga prosili, da banovina povrne škodo. Erlah ne vzdrži več in na seji 21. julija sporoči, da odstopa. V zapisniku je zapisano, da odstopa zaradi bolezni. Pravega razloga niso marali napisati v zapisnik. Erlahove politične kariere je bilo tako konec in kako klavrn konec. Začel je kot socialistični občinski odbornik leta 1911 in končal kot tretjič imenovani predsednik. Morda mu je moje pismo le pomagalo, da je spregledal, da je bilo marsikaj narobe pri njegovem delu. Zato se je tiho umaknil. Če je tako, mu vsaj to lahko štejemo v dobro.

Drugačen pa je bil primer Franca Praprotnika – Cimpka s Potokov. Tudi ta je začel kot socialistični odbornik leta 1911 in bil nazadnje izvoljen 1936 v občinski odbor na naši listi LSDS kot soborec komunistov. Leta 1941 so bili na njegovem domu sestanki OF in oboroženega odpora, nad njegovo domačijo pa so se začeli zbirati prvi jeseniški partizani. Kako premočrna in dosledna je bila njegova pot!

Za novega predsednika je bil nato imenovan Rafael Soberl. Toda trdnosti v upravi ni bilo več. V septembru sem pisal začasni upravi in jo ponovno opozoril na negativne posledice njihovega dela. Koncem leta pa smo izdali letak za občane, v katerem smo navedli nezakonitosti postopanja oblasti in začasne uprave, omenili škodo in zahtevali odstop začasne uprave in razpis novih volitev ali pa vrnitev na občino razrešenega občinskega odbora. Medtem je odstopil eden odbornik šolskega odbora, pozneje pa še duša začasne uprave Maks Onič, katerega pa so pregovorili, da je umaknil svoj odstop.

IZVRŠNA OBLAST NE PRIZNAVA ODLOČITEV SODIŠČ

Državni svet v Beogradu je z razsodbo že 19. aprila 1939 razsodil (in to samo v mojem primeru), da mi je bil nezakonito odvzet mandat delavskega zaupnika in s tem tudi varstvo pred odpustom iz službe; okrajno sodišče v Kranjski gori je 20. februarja 1940 razsodilo, da moje delovno razmerje pri KID še traja. Podjetje se je proti tej razsodbi pritožilo, meni pa ponovno odpovedalo službeno razmerje. Prizivno sodišče je zavrnilo pritožbo KID in potrdilo, da moje službeno razmerje še vedno traja. Kljub temu me KID ni hotela sprejeti nazaj. Upravno sodišče v Celju je 16. oktobra 1940 obravnavalo mojo tožbo zaradi konfinacije v Bilečo. Ugotovilo je, da so vsi prekrški, ki jih je ban navedel v svoji odločbi, neutemeljeni in zato je moja konfinacija nezakonita. Ban je proti razsodbi upravnega sodišča vložil pritožbo na državni svet v Beogradu. Ta je 3. decembra 1940 pritožbo zavrnil in potrdil razsodbo upravnega sodišča.

V petek, 25. oktobra 1940, so prišli v Bilečo ljubljanski policaji in vse slovenske konfinirance odpeljali v posebnem vagonu v Ljubljano. Prišli smo v soboto ponoči in smo bili preko nedelje zaprti v policijskem zaporu. Domači so bili že obveščeni, da smo v Ljubljani, in so mislili, da se bova s Kraljem pripeljala na Javornik že z večernim vlakom. Na železniški postaji je bila zbrana množica občanov, kovinarska godba in peveci. Toda policija nas je zadržala v zaporu, ne da bi nam povedala, kaj name ravajo z nami. Šele v ponedeljek, 28. oktobra 1940, so nas policijski agenti odpeljali na domove. S Kraljem sva se pripeljala na Javornik ob deveti uri dopoldne. Na postaji je bilo precej ljudi, predvsem žene in dekle-

Rudolf Arh: Zgornje Danje

ta, ki so naju čakale z velikim šopkom rdečih nageljnov. Policijski agent, ki naju je spremljal, ni dovolil, da bi izstopila na Javorniku. Moral naju je izročiti policijskemu komisarju na Jesenicah. Zato so čakajoči vdrli v vagon in se odpeljali z nami na Jesenice. Od železniške postaje do policijskega komisariata se je razvila kar majhna povorka. Policijski agent, Kralj in jaz smo šli spredaj, za nami pa žene in drugi. Nasproti stavbe policijskega komisariata (Kovačeva hiša) je bilo upravno poslopje KID. Uradniki so gledali skozi okna. Med njimi so bili tudi tisti, ki so pripravljali ali odobraval najino konfinacijo. Teško so gledali najin povratek s povorko in z rdečimi nageljni. Agent naju je predal policijskemu komisarju Hartmanu, Wohinz je bil pred tem prestavljen. Komisar nama je povedal, da konfinacije še ni konec, da bova pod njihovim stalnim nadzorstvom. Naročil nama je, da se bova morala vsak dan javljati na policiji. Dal nama pa je možnost, da se javljava na komisariatu ali na policijski izpostavi na Javorniku. Pripomnil je, da morava biti sedaj bolj pametna. Zanimiva slika: midva stojiva pred komisarjem z rdečimi nageljni, ta nama daje nasvete, pred komisariatom pa veliko naših žena in deklet ter drugih.

Na njegove »očetovske nasvete« sem odgovoril, da je še skrajni čas, da se oni spametujejo. S Kraljem sva se odločila, da se bova javljala na izpostavi na Javorniku, ker je bilo bliže. Glede na razsodbo upravnega sodišča policija ni imela pravice do posebnega nadzora nad nama. Tega nisem omenil komisarju, v praksi sem pa to pokazal. Javil sem se samo dvakrat, pa še to drugih s posebnim namenom. Hotel sem videti policijskega nadzornika Jesiha. To je bilo 7. novembra 1940, na obletnico oktobrske revolucije. Ta dan je bil za nas komuniste, pa tudi za mnoge druge, poleg prvega maja pomemben delavski praznik. Kljub strogi prepovedi smo na predvečer pisali po zidovih in ograjah revolucionarne

parole s komunističnim znakom, srpom in kladivom, trosili letake, kurili kresove in izobešali rdeče zastave in zastavice. Tako je bilo tudi tega dne. Pri tej akciji nisem neposredno sodeloval. Zjutraj mi je sestra povedala, da je videla policijskega nadzornika z obvezano glavo. Ko je ta ponoči odstranjeval napise in druge znake ter iskal krivce, so ga skojevci prebunkali. Tudi na stavbo policijske izpostave (takrat smo rekli pri Pečniku) so naši naslikali z oljnato rdečo barvo srp in kladivo in napisali: »Živela Sovjetska zveza«. Ko sem stopil na policijo, sem Jesiha vljudno pozdravil in ga začudeno vprašal, kaj se mu je zgodilo. Jezno je odgovoril, da sam vem, kaj je danes ko sem mu prav naivno rekel, da ne vem, mi je povedal, da je obletnica oktobrske revolucije. Omenil sem, da sem na to popolnoma pozabil, in odšel. Za tem nisem šel več na policijo. Čez nekaj časa je Jesih prišel k meni in me opozoril na državljansko dolžnost. Sedaj pa sem mu omenil, da on ve za razsodbo upravnega sodišča in kar policija zahteva od mene, je nezakonito in se zato ne bom več javljal.

Taki so bili takratni čuvarji zakona in tako je postopala takratna oblast! Sodišče je razsodilo, da je bil odvzem zaupniških mandatov nezakonit, oblast nam teh mandatov ni vrnila, nadalje je razsodilo, da je bil moj odpust (tudi drugih) iz službe nezakonit, toda podjetje me ni hotelo nazaj na delo, ugotovilo je, da je bila moja (tudi od drugih) konfinacija nezakonita, policija pa nas je hotela imeti še kar naprej konfinirane v domačem kraju. Iz sodnih ugotovitev je bilo razvidno, da je bil razpust zakonito izvoljenega občinskega odbora nezakonit, a zakonite pravice volilcev niso bile povrnjene. Sodno je bilo ugotovljeno, da so ban in njegovi organi, sreski načelnik, policijski organi na Jesenicah, člani začasne občinske uprave na Koroški Beli in vsi tisti, ki so izza kulis gradili take protidemokratske in protiljudske odnose, grobo kršili zakon. Toda v takratni družbi

ni bilo sodišča, ki bi moglo soditi takim kršilcem zakona in vsem tistim, ki so s takim ravnanjem pripravljali razpad stare Jugoslavije.

Pod pritiskom akcij, ki jih je organizirala, oziroma spodbujala KP, je bilo taborišče likvidirano. Naslanjanje vlade na fašistične sile v svetu ni dopuščalo poti nazaj. Zato je vlada januarja 1941 ustanovila koncentracijsko taborišče v Ivanjici v Medjurečju, ki je bilo organizirano pod okriljem vojske. Sem so vpoklicali na »orožne vaje« državi »nevarne elemente« in to predvsem komuniste. Iz jeseniškega revirja je bilo po dosedaj ugotovljenih podatkih 49 internirancev, od tega preko 20 iz občine Koroška Bela, med njimi pet občinskih odbornikov z liste LSDL. Vseh internirancev pa je bilo okrog 1200. Sam nisem bil vpoklican, ker sem bil že pri prvem naboru zaradi oči spoznan za nesposobnega za vojsko. Ker sem bil opozorjen, da me nameravajo ponovno poklicati na nabor in me poslati v taborišče, sem se za nekaj časa umaknil z jesenic. Komunisti in njihovi simpatizerji na Jesenicah so bili tedaj še posebno pod močnim pritiskom. V tem času že ni bilo kulturno prosvetne organizacije Enakost, sindikalna organizacija SMRJ je bila razpuščena, delavski dom pri Jelenu pa je bil prodan KID.

ZAKLJUČEK

Boj slovenskih komunistov in ostalih borcev za socialne, politične in nacionalne svoboščine ter za pravice delovnih ljudi je v precejšnji meri obdelan v nekaterih sestavkih stavkovnega in ljudsko frontovskega gibanja v Sloveniji. Manj znan pa je naš boj za samoupravne pravice in oblast v osnovni celici takratne družbe, v občini. Zato upam, da bo ta opis v občini Koroška Bela skromen prispevek k osvetlitvi našega boja na tem področju. O razmerah na občini pred kongresom in o drugih spopadih z našimi razrednimi in političnimi nasprotniki sem poročal na ustavnem kongresu. S tem v zvezi je bila živahna diskusija. Manifest, sprejet na ustanovnem kongresu na Čebinah, je potrdil skladnost našega volilnega programa in dela s politično linijo partije. Naše nadaljnje delo pa je z manifestom dobilo še jasnejšo in izrazitejšo usmeritev. Zaostrili smo boj za socialne pravice delovnih ljudi, za politične svoboščine, za priznanje nacionalnih pravic, proti vojni in fašizmu, za samoupravo občine in za zvezo med delavci, kmeti in napredno inteligenco. Z vsem našim delom in bojem smo razkrivali gnilobo takratne družbe in protiljudski značaj meščanskih političnih strank na eni strani, obenem pa smo pripravljali ljudi na odločilni boj za boljši in lepši svet. Boj, ki smo ga vodili preko upravnih instanc oblasti in sodišč proti nezakolitostim in vsakovrstnim krivicam, ni temeljil na iluzijah, da je možno doseči take ideale v stari družbi. Še zdaleč ne! To je bila le eno izmed oblik in torišč našega boja, s katerim smo razkrivali razkroj takratnega družbenega sistema. To nam jasno potrjuje v naših primerih razhajanje med sodno in izvršno oblastjo. Vsi ti primeri so potrjevali, da so bili v sodnih in tudi v upravnih instancah ljudje, ki niso hoteli biti hlapi zataleci, ravnali so po svoji vesti.

Na zavest delavcev in drugih delovnih ljudi so predvsem vplivali množičen izlet svobod v Celju leta 1935, velika stavka kovinarjev istega leta in stavka gradbincev 1936, ustanovitev medstrokovnega akcijskega odbora sindikata in njegova množična zborovanja, veliko ljudsko frontovsko zborovanje o ljubljanski bolnici, razgiban volilni boj in zmaga na občinskih volitvah 1936, ter druge manjše množične akcije, ki so jih spodbujali in organizirali jeseniški komunisti in njihovi simpatizerji.

Rudolf Arh: Gabrovo

Rudolf Arh: Pri Figovcu

Beseda bo o čudni aretaciji velikega človeka in komunista Franja Federle-Slavka. Franjo Federle-Slavko je bil kljub tihi skromnosti in navidezni neopaznosti v svojem času gibalna osebnost delovanja KP na Jesenicah in v jeseniškem okrožju. Manj opazen je bil tudi zato, ker je na Jesenice, oz. Javornik prišel šele konec 1932. leta. Bil je izobražen komunist, ki se je ne le moral, temveč tudi znal odrekati življenju v boju za druge. Tako je za Stanetom Žagarjem na spomlad 1937. leta postal tudi ilegalni sekretar okrožnega komiteja KP Jesenice, ki je bil v globoki ilegali ustanovljen leto poprej.

Še to leto – v avgustu – je bil Franjo Federle-Slavko tudi aretiran. Kot da že tako trdo življenje ni bilo zadosti.

O Franju Federle-Slavku je bilo že marsikaj napisanega, vendar pa dotlej še ni bilo zaslediti opisa njegove aretacije, do katere je tako nesrečno prišlo na začetku njegove poti v Španijo. Tudi on je bil namreč med tistimi jeseniškimi komunisti, ki so hoteli na pomoč napadeni republikanski Španiji, in tudi to ni dosti znano. S tem se je hotel izogniti tudi grozeči aretaciji, ki mu je kot osumljenemu komunističnemu organizatorju in agitatorju pretela na Koroški Beli, kjer je bil občinski sluga v levičarski občinski upravi, ki ji je tedaj načeloval Vencelj Perko. Kraljevska policijska oblast je tako Franju Federle-Slavku hotela uničiti že tako slabo življenjsko existenco. Iznala je tudi njegovo mamo Štefanijo in njegovega očima, preizkušnega nemškega komunista Fritza Lehmana, ki je potem kljub letom tudi odšel med španske prostovoljce.

Prve novice o zbiranju Španskih prostovoljcev so do Jesenic prišle že konec 1936. leta. V delo je to najbolj uvajal komunist in športnik Jože Gregorčič, agitator pa je bil tudi Franjo Federle-Slavko. V prvi polovici februarja 1937 je Jože Gregorčič prvo skupino že odvedel proti Splitu, a kot je znano, zaradi izdajstva ladja s prostovoljci ni odpeljal proti Španiji, temveč so prostovoljci padli v policijske roke. Po izpustitvi iz zaporov so potem potovali proti Španiji po drugih poteh.

Franjo Federle-Slavko je zaradi svojega komunističnega delovanja zgubljal službo za službo. Tako je bil marca 1936 odpuščen tudi iz jeseniške tovarne. V začetku 1937, ko je bil Federle brez sleherne zaposlitve ga je levičarska občinska uprava na Koroški Beli s teška namestila kot slugo. S tem je bilo zadovoljeno dvojemu: Federle je prišel do kosčka kruha, še važneje pa je bilo, da je kot vodilni komunist lahko hodil po terenu, deloval politično, hkrati pa še urejal »Kovinarja«, pisal, ga širil in širil tudi drugi revolucionarni tisk. Levičarska občinska uprava se je neprestano ubadala z zahtevami srezke in celo banske uprave, ki sta na vsak način hoteli, naj Federle odpuste iz službe z motivacijo, da »vedenje in udeleževanje Franca Federle v političnem oziru ni tako, da bi imenovani mogel... ostati občinski uslužbenec«. To zvezo iz zapisov Vencelja Perka v »Jeklu in ljudje« iz 1964. leta.

Vendar je višja oblast pritiskala tako dolgo, da je bil Franjo Federle-Slavko tudi ob ta trdi kruh.

A prav ta Federle je bil poleg vsega tudi tisti, ki je sredi aprila 1937. jeseniškemu delegatu za partijski kongres na Čebinah in tedaj koroškobelskemu županu Vencelju Perku sporočil, da mora »v soboto, 17. aprila, na važen partijski sestanek«.

To je bil torej čas intenzivnega partijskega in splošnega delovanja, in čas odhajanja prostovoljcev v Španijo.

Vencelj Perko v omenjenih zapisih potem nadaljuje:

»Isti dan, ko je bil Federle razrešen službe, je policija napravila pri meni doma in na občini preiskavo.

Med tem časom je bil Federle že aretiran in v preiskovalnem zaporu. Po treh mesecih je bil izpuščen... O tem nas je sodišče dne 6. decembra 1937... posebej obvestilo«.

Ker letos od tega poteka 40 let in ker je bil Franjo Federle-Slavko aretiran prav v naši hiši na Rečici-Bled in ker to obdobje Federlovega življenja nikjer ni opisano – tudi sam sem ta opis hranil za pozneje – so se ob vsem tem zbudili živi spomini. Živi zato, ker sem bil tedaj še rosno mlad; ker sem te in take revolucionarne junake občudoval le od daleč in še nerazgledan, čeprav so pogosto prihajali v našo hišo; ker je bilo to doživetje prvo take vrste in zato enkratno. Končno se tudi vprašam, kdo naj bi drugi, razen še kak član naše družine, mogel ohraniti zgodovini in spominu aretacijo človeka, ki smo ga tako spoštovali, čeprav še ne povsem razumeli. Torej te vrstice mi nalaga tudi dolžnost.

X

Pri nas je bila kovačija. In ker sem bil najmlajši in tudi ni bilo denarja za nadaljnje šolanje, sem se kar pri očetu moral učiti kovača. In to za kovača vseh treh smeri: podkovskega, orodnega in vozovnega. To ni bilo kar tako, vendar v znanju očetu nisem segel niti do kolen. Kljub delu pa je bilo življenje trdo in vse je kazalo, da ga bo treba spremeniti, napraviti pravičnejšega. K nam, k očetu in bratu ali obratno so tako večkrat začeli zahajati prav taki, ki so to »spreminjanje«, zasledovano po policiji in orožništvu, uvajali in organizirali. Nisem smel – vajenec, vedeti takoj in za vsakega, kdo je, počasi pa sem le zvedel, da je bil eden Vencelj Perko, drugi Vlado Krivic, tretja Marija Žumer-Žgajnarjeva Minca, četrti Tone Čufar, peti Franjo Federle-Slavko. Običajno so prihajali ponoči, a če mi je bilo omogočeno, da sem kdaj mogel prisluškovati pogovorom, sem na vso moč napenjal ušesa – in tako je tudi vame, kaplja za kapljo pritekalo spoznavanje o »spreminjanju tega krivičnega sveta«... S temi – in drugimi – ljudmi pa so v našo hišo prihajale tudi razne knjige, brošure in časopisi, – razne značke – kar običajno od oblasti ni bilo dovoljeno. Na teh izdelkih sem prvič in potem vse večkrat videl bradate glave Marksa, Engelsa, Lenina in brkati obraz vse pogosteje imenovanega Stalina, ki so mu raje pravili kar »Jožes«.

Tedaj sem bil star 16 let in z očetom sva kovala, ustrezno naročilom: zdaj bolj, zdaj manj, vedno pa od zjutraj do mraka. Spal sem v podstrešni sobici, kjer sta stali dve majavi postelji. Ena je bila za kakega obiskovalca, predvsem pa za starejšega brata, kadar je, včasih nenadoma, prišel od kod. V tistih letih je bil napol ilegalac, kar sem zaradi policijske radovednosti delno moral vedeti – a ne natanko. Dotlej s policijo in orožništvom nismo imeli nobenih pravih sitnosti, čeprav smo bili med sosedi potaknjeni tako kot na šahovski deski: beli in črni, rdeči in modri; vedno pa zaradi posameznikov v nekakšni mat poziciji.

Vroč je bil tisti avgustovski dan, da je večerni hlad deloval kot balzam. In zvečer – vem da je bil ponedeljek – datum pa bi moral še iskati – sta se v moji sobici znašla brat in Federle. Začudil sem se in hkrati razveselil nad spremembo, ko mi je brat povedal, da bo gost prespal pri nas. Federla sem sicer že poznal, niti sanjalo pa se mi ni, da je bil tedaj okrožni partijski sekretar, da beži pred aretacijo in da je na poti v Španijo! Oba sta mi zabičala le to, da nikomur ne smem povedati o njegovi prisotnosti pri nas. Tega pa sem bil že kolkortoliko vajen.

»Gost« se čez dan ni prikazal iz hiše, midva z očetom pa sva prav tedaj imela v delu voz, ki naj bi bil brz narejen. Oče je tudi skrivnostno molčal in seveda tudi ostali, le pred zaskrbljeno mamo je bilo treba vse to čimbolj skrivati. Pogosto nas je opozarjala, da se »igramo z ognjem in z brezbožnostjo«.

Minil je tudi drugi dan in Federle je dve noči prespal v moji sobici, brat pa se je umaknil pod streho. Kadar sta z bratom govorila kaj težjega, sem ju moral pustiti sama, sicer pa smo zvečer marsikaj pokramljali. Franjo je bil srednje postave, prijetnega obraza in vedenja. Zvedel sem, da je bil tudi strojnik v mornarici, da zna nemško in da je tudi telovadec. Name je deloval skrivnostno – in ponosen sem bil v sebi, da tak, ki ga išče policija, ki pa nikomur ni storil žalega ali komu kaj ukradel, spi ob meni.

»Saj bom jutri odšel«, je povedal drugi večer. Kam, nisem smel vedeti.

A prišlo je drugače...

X

Z očetom sva bila v kovačnici in se pravkar ukvarjala s krivljenjem in varjenjem velikega in težkega obroča za kolesa, ko sem mimo oken mimogrede videl iti nekaj nedeljsko oblečenih ljudi. Tudi orožniki so bili vmes. Kaj naj bi to pomenilo?

»Kar dobro udari«, je rekel oče, »da bo lepo zvarjeno«, se ni dal motiti, in v to potegnil še mene.

Mučila me je radovednost, vendar sva kovala kar naprej.

Naenkrat pa so se vrata kovačnice s treskom odprla in sredi delavnice je stal lepo oblečen možak z orožnikom ob sebi. Takoj mi je padlo v oči, da je imel bajonet grozeče nasajen vrh puške!

Oče ni prenehal metati peska v ogenj, kjer je ravno varil močan obroč.

Oba ožarjena od močnega ognja, sva začudeno pogledovala obe uradni osebi, ki sta kazala, naj odloživa delo.

»Saj vidite, da imam ravno ico! Počakajte!« je med brskanjem po ognju ostro odgovoril oče.

Osebi pa sta bili neučakani in zapovedovalni.

»Tako spustite vse iz rok in z nama!«

In morala sva pustiti nezavarjen obroč, pogasiti ogenj in kar taka, v delovnih oblekah in s predpasniki, sva morala pred orožnikom iz kovačnice v hišo.

Na prvem oglu je stal drugi orožnik, na vzhodni strani hiše, kjer je bil prehod med sosedom in nami, sem opazil še tretjega.

V hiši sta dva detektiva, to sta bila, ko sta povedala, da imajo nalog za preiskavo

hiše, že imela zbrane vse ostale: mamo, sestri in brata.

Ker je bil oče gospodar, je prvi moral z njimi po hiši, ki so jo temeljito premetali. 53 Med tem nihče ni smel nikamor!

A spodaj so bili kmalu gotovi.

Na vrsto je prišlo podstrešje, kjer sta bili poleg odprtega ostrešja tudi dve sobici.

Kaj bo zdaj, smo se zaskrbljeno spogledovali?

»Se bo Slavko pa ja kam skrili,« je šepnil brat.

»Tiho!« je zarenčal detektiv in potiskal očeta po stopnicah navzgor.

Vsi smo bili vedno bolj zaskrbljeni, kajti zasvitalo se nam je, da ti detektiv in razkačeni orožniki niso prišli slučajno. Stiska je bila vedno hujša!

Preiskovanje se je nadaljevalo v sobici sester, kjer pa razen nekaterih knjig niso dobili nič posebnega.

Lotili so se pregledovanja podstrešja. Mene ni dosti skrbelo, da bi mogli kaj najti, saj pod opeko ali med tramovjem ni moglo biti nič sumljivega. Tako sem pač mislil jaz, ki nisem bil poučen o vsem, kar je bilo v hiši. Razumljivo, saj sem bil še skoraj otrok.

A prav od tam so roke dveh detektivov začele vlačiti razne majhne brošure s srpi in klavidi, celo časopis — prepovedan seveda — z naslovom »Proleter«. Bil je tiskan na čisto tankem papirju. Vse skupaj so metali na kup, ki se je nepričakovano hitro večal, detektiv pa so se zadovoljno smejali. Tedaj sem moral biti v podstrešju tudi že jaz, kajti eden izmed detektivov je hotel vedeti, kdo še spi tu zgoraj. In tako sem bil priča stikanju detektivov.

Naenkrat je eden izpod opeke privlekel majhen zavoj in ko ga je odvil, so se pokazali majhni obeski za žepne ure, na njih pa so viseli medaljončki z Marksovo glavo. Nisem vedel, da so v hiši, čeravno sem jih tudi jaz že nekaj prodal med zaupljivimi ljudmi.

Našli so še nekaj levičarske literature — in vse to je zadostovalo, da so bili preiskovalci vse ostrejši.

Dotlej se mi vse skupaj ni zdelo ne vem kako nevarno, ko pa sem videl cel kup odkritega čtiva z medaljončki, kar je bilo v glavnem vse »zunaj zakona« in zvezano s komunistično agitacijo, me je popadel strah.

Kaj bo, če odkrijejo še Federla, ki je bil verjetno še vedno v zaklenjeni sobici, praktično moji sobici!

Že je kazalo, da v to sobico ne bodo silili, ko je detektiv pritisnil na kljuko njenih vrat. Niso se vdala in zahteval je ključ. Oče je pojasnjeval, da je ta prostor podnevi vedno zaklenjen, a prav jaz sem moral skočiti v kuhinjo po ključ. Pa ne sam — spremljal me je detektiv, in tako smo se z ostalimi v hiši mogli samo nemo in začudeno spogledati. Tedaj sem videl, da je mama že imela solzne oči.

»Se je pa Slavko ja kam skrili!« sem želel, kot bi se v tistem malem prostoru res mogel kam.

A Slavko — to je povedal kasneje — je res začutil bližanje nekih ljudi in brž pogledal, že izkušeni konspirator, z line s podstrešja. Na obeh vogalih hiše, ki jih je mogel videti, je opazil po enega orožnika. In skočil bi skozi tisto večjo lino, kar je že nameraval, ko ne bi opazil teh orožnikov. A zaradi njih in predvsem zaradi nas tega ni tvegaj, kajti že tako mu je bilo hudo, da nam je povzročil take nevarnosti. »Pa bi si upal skočiti tako visoko?« sem se mu čudil pri tem, seveda šepetaje.

»Kaj pa je teh pet, šest metrov! Že više sem moral skočiti,« je povedal potem aretirani Federle.

Ko je detektiv odprl mojo sobico, sem moral biti najbolj ob njem. Preiskovalci so se delali, kot da bodo pri meni pregledali le površno, mene pa je najbolj zanimalo, če je Federle morda še v postelji? Čudno se mi je

zdelo, verjetno očetu se bolj, da je ključ šel v ključavnico, saj je Federle znotraj imel svojega? Če ga ne bi odstranil, ne bi mogli odkleniti z zunanje strani. A Federle je vedel: če bo prišlo do preiskave, je boljše, da omogoči odklepanje, sicer bo vse skupaj še bolj sumljivo in vrata bodo razbili.

Začelo se brskanje po moji skromni vajeniški sobici. Človek bi mislil, da ne bodo dobili nič, vendar so tudi tu nabrali nekaj kompromitirajočih brošur — Federla pa nikjer! Okno je bilo zaprto ...

Poškilil sem pod posteljo in opazil kup cunj. Nič posebnega ni bilo videti ...

Tedaj se je lepo oblečeni moški sklonil ob postelji in s paličico začel odstranjevati pod njo nagnetene cunje. Pokazali so se čevlji, potem noge, telo ... Otrdel sem, kot bi mi zledenela kri, oče prebledel! Detektiv je paličico v hipu spustil na pod in iz notranjosti sukničja potegnil samokres. Nameril ga je pod posteljo in siknil:

»Takoj ven! In z dvignjenimi rokami!«

Tako so na naše zaprepaščenje v moji sobici dobili sekretarja okrožnega komiteja KP Jesenice Franja Federla-Slavka!

Ko je lezel izpod postelje in jezno škripal z zobmi. Med tem je drugi detektiv poklical dva orožnika, ki sta takoj priropotala po stopnicah.

Dva detektiva in dva orožnika — vsi so se zadovoljno smehljali in govorili, ne da bi spraševali, kdo je:

»To, vidite, to! Njega smo iskali!«

Orožnik, ki je imel zlat zob — prav zaradi tega sem si ga še bolj zapomnil — je ročno izvlekel verižico — ne lisice — zgrabil Federlove roke in jih zvezal tako močno, da so pri pričih pordele. Potem ga je porinil predse in ga navrh s puškinim kopitom udaril prek hrbtna tako, da je kar zadonelo. Federle se je ukrivil pod udarcem in samo rahlo jeknil!

Stiskalo me je po vsej notranjosti, a nič nisem mogel storiti! Ves sem bil, in ne le jaz, pretresen od tega nečloveškega postopanja.

Dva druga sta potem odnesla tudi tiste knjige in brošure, ki jih je bilo za veliko naročje. Kaka škoda in nerodnost, da jih nismo prej kam zakopali!

Po vsem obnašanju preiskovalcev smo takoj začeli slutiti, da je pri nas skrivajočega se Federla moral nekdo izdati, kajti prišli so predvsem zaradi njega. Pokazalo se je, da je res šlo za izdajstvo!

Po tem opravilu so nas vse zbrali v hiši in nas z zvezanim Federlom na čelu — nas niso uklenili — odgnali skozi vas proti orožniški postaji. Sosedje so seveda ob tem pasli svojo radovednost in nekateri tudi privoščili nesrečo.

Doma so pustili le jokajočo mamo, nas pa so v kratki procesiji odgnali zastražene kot največje zločince. V tej procesiji nisem bil le najmlajši, temveč tudi zadnji. Zato sem potem sredi vasi nekega našega znanca, ki je tudi pritekkel k cesti in za katerega bi rekel, da je bil naš prijatelj, slišal zelo glasno in kar škodoželjno reči:

»Prav jim je! Kaj pa se ukvarjajo s politikol!«

Tak je bil čas, take razmere in stopnja zavesti. Naj mu bo oproščeno, kajti, zveni prav čudno, pozneje je bil med prvimi sodelavci osvobodilne fronte. A tudi to sodi v razvoj človeške pameti in dejavnosti.

Brat, ki je bil najstarejši in najbolj izobražen ter izkušen, je potem vseskozi hotel šepniti, da je Federle prišel k nam »šele včeraj«. To se mu je posrečilo šele na orožniški postaji za Bledcem, ko mo bili kratek čas toliko blizu drug drugemu, da je bilo mogoče slišati šepet. Vendar nisem mogel takoj, neizkušen, doumeti zakaj je to važno. Ali je prišel včeraj ali predvčerajšnjim, kaj naj bi bilo na tem?

A bilo je vseeno pomembno, kajti šlo je še za neka druga dejanja drugod, kar pa mi je ušlo iz spomina.

Važno pri tem je le to, da so nas posamezno pozaprl po sobah in nas

posamič klicali k zaslišanju, med katerimi je bil uklenjeni Federle vseskozi prisoten. Od njega so hoteli izvleči takoj tam več podatkov, a očitno jim ni šlo od rok, kajti Federle ni dosti govoril.

Ko sem bil na vrsti jaz, bi skoraj pozabil, da moram reči, da je Federle prišel k nam včeraj, ne predvčerajšnjim, vendar sem še pravi čas povedal prav. Nisem mogel razumeti, zakaj en dan lahko igra tako vlogo.

In ko me je uklenjeni Federle, ki je videl, da sem nekaj zbežan ob vprašanih detektivov, hotel nekaj popravljati in mi pomagati, ga je tisti zlatozobi orožnik z eno zvezdo spet usekal s kopitom prek hrbtna, da nisem mogel gledati ter zarjul:

»Molči, svinja komunistična!«

In Federle je res umolknil ...

Zdaj sem mislil, da bo orožnik udaril tudi mene, a je le detektiv, hinavsko obrnjen k meni, prigovarjajoče rekel:

»Vidiš, fant, tako se godi brezdelnim komunistom, zato poslej pazi!«

Vrtelo se mi je v glavi od doživetea in niti vedel nisem dobro, kdaj sem se spet znašel v drugi sobi.

Vseskozi sem premišljal, zakaj ni bilo vseeno, kdaj je Federle prišel k nam in kdo je mogel naznaniti policiji, da je pri nas. To smo razmotali dosti pozneje, a je huda zgodba, kajti sledi so vodile, in to močne, vsaj na dva naslova!

Z Bleda so nas odgnali na razne kraje, predvsem in vseskozi pa so, verjetno nam v poduk, surovo postopali z uklenjenim Federlom. Opazoval sem, nehote, njegovo zapestje, kjer je bila veriga zategnjena tako, da je koža tam že vsa posinjela. Nepozabno! Pa tako plemenit, navidezno mehak človek! A je vse brez prošenj in stovok tiho prenašal!

Poslej Federla nisem videl več... S to aretacijo se je zanj začel neprestan zapor, nadzor in preganjanje.

X

Brata in mene so detektiv odgnali na Jesenice h »Kovaču« in naju drugi dan spustili, s čimer pa še ni bilo konec preganjanja, očeta in sestri pa na sodišče v Radovljico. Tudi jaz sem bil potem tja klican na zaslihanje.

Vse je kazalo, da so proti naši družini dobili zadosti gradiva in da bo treba v zapore. A nič takega se — začuda — ni zgodilo.

Kmalu smo bili osvobodjeni, le oče je moral plačati 300 din neke globe, kar pa tudi ni bilo malo za tiste trde čase.

Zakaj se je izteklo tako?

Tudi ta odgovor smo dobili pozneje.

Na sodišču v Radovljici je ves naš primer »dobil« v roke sodnik Toreli, ki je vse uredil tako, da je bilo kaznovanje ustavljeno. Kdo bi si mislil, da so bili tudi med sodniki taki ljudje, ki so bili povezani ali so simpatizirali s politiko in dejavnostjo komunistične stranke in delovali v »Ljudski fronti«.

In tak, dober, tih a pravičen in odločen sodnik je bil tudi Toreli, ki je potem od vsega začetka deloval v osvobodilni fronti in se tudi priključil partizanom.

Zato je bil upravičeno lahko tudi sodnik v novi, Titovi Jugoslaviji. In tedaj sva se o tem tudi pogovorila. Naj dodam, da je bil — žal je že umrl — tako skromen človek, da je tiho rekel:

»To je bila moja dolžnost.«

X

Franjo Federle-Slavko in njegovo tiho, uporno revolucionarno delovanje, zvezano s številnimi odrekami in osebnimi tragedijami, se je končalo s prezgodnjo, njemu lastno smrtjo. Ko je po kapitulaciji Italije ves oslabljen prišel med partizane in na Primorsko, je brž postal politkomisar brigade. Obkoljen s tovariši se je v brezizhodnem boju z zadnjim nabojem pokončal sam! Zdaj njegova dela žive med nami.

SANJSKO ROJEVANJE MITA

HERMANN HESSE IN KRIZA
EVROPSKEGA DUHAUmetnost je dolga, kratak je čas.
BAUDELAIRE

dělih je neposredno pokazal na vlogo, ki pripada ustvarjalcu – umetniku, na vlogo rušilca starega in iskalca novega sveta. Umetnik je nosilec kulturno-zgodovinske ideje, tudi takrat, ko je »obremenjen« le z lastnimi problemi, problemi lastne osebnosti. Kot ustvarjalec ima magično moč, da vsebini svojih problemov da obči, univerzalni značaj in s tem zgodovinski pomen.

Herman Hesse je eden tistih pisateljev, ki skozi svojo ustvarjalno dilemo uresničuje romantično koncepcijo enotnosti mita in literature. Seveda mu mit ne pomeni neke dokončne oblike, ali sredstva, ali celo namena, vendar se njegova najgloblja izkušnja, najgloblja filozofija, redno kaže skozi mit. Za Hesseja mit pomeni neki notranji znak za najbolj koncentrirano polnost življenjske izkušnje.

Hessejeva dela so obarvana z mitološkim koloritom zaradi nevrotičnega značaja njegovih problemov, njegove razdvojene osebnosti. Mit je kot psihološki mehanizem, razbremenitev in najvišja kristalizacija nevroze. Inspiracija mora doseči le stopnjo nevrotičnega prelivanja in že se lahko razbremeni skozi obliko mita. Vsi veliki ustvarjalci in uresničevalci mita v umetnosti so bili nevrotiki, pa pogledimo od Hölderlina pa tja do Van Gogha, ali pa od Dostojevskega pa do Kafke in Hesseja. Nevrotični potenciali doživljanja in nagradene bolečine vsiljujejo izmučeni zavesti vtis metafizične teže. Zavest v svoji razcepljenosti instinktivno doživlja svoj problem kot spopad na vzvišenem nivoju. Zato išče oporo v izvenčasovnem, oziroma v občečasovnem dogajanju.

Hessejevo peklensko potovanje skozi sebe in svojo bolečino je vzniknilo iz nasprotij med spokojnim, konvencionalnim svetom, svetom reda, čistoče, vljudnosti in ponižnosti ter onim drugim svetom, ki ga samo sluti njegova vroča želja po razbitju ustaljenih, konvencionalnih oblik življenja, ki je izgubilo vso svojo privlačnost v usmrateni mlakuži otoplega malomeščanskega životarjenja. To je, spopad med samozadovoljnostjo povprečnosti brez ambicij in drugih zahtev, brez življenjske energije in občutenja, ter med željo, da se na drobne delčke razbijejo vsi ideali in fetiši tega plitkega, slaboumnega sveta malomeščanske samozadovoljnosti.

Osamljeno, preganjano, neurejeno življenje brez milosti, takšno življenje živi Hessejev Hary Haller, junak romana *Stepni volk*, ki je posebej pisateljeva upora in prezira filistrstva, malomeščanstva, vendar pa je tudi sodobna senzibilnost človeka, ki v obrambo svoje volje do življenja, svojega občutnega »novusa«, išče v poudarjeni in zato močni čustvenosti, pretresenosti in v narkotičnih senzacijah. Z njimi gradi okope pred napadi čutne in čustvene otopelosti in jalovosti.

Hesse nam je posredoval sodobno diagnozo odtujenega človeka, človeka naših dni in našega časa, naših problemov in navzkrižij. Tukaj odtujenost nastopi neposredno, z vsemi posledicami psiholoških motenj sposobnosti komuniciranja,

kontaktiranja s svetom in prilagajanja zahtevam družbenega obnašanja. Hesse takole piše v svojem *Stepnem volku*:

»Že med prvim razgovorom... je sam sebe imenoval stepni volk... Stepni volk, ki je prišel sem k nam, v mesta in v življenje v krdelih – niti ena slika bi ne mogla bolje prikazati njegove boječe osamljenosti, njegove divjosti, nemoč, željo po domu in hkrati njegovo brezdornost. Nekoč sem imel priložnost, da sem ga lahko opazoval cel večer na nekem simfoničnem koncertu... Stepni volk je sedel sključen, ves se je zgrbil sam vase, brez stika z glasbo in svojo okolico. Sedel je, kot da ne pripada tej sredini, osamljen, tuj, hladnega in zaskrbljenega obraza, spuščene glave... Ti zapisi pomenijo pot skozi pekel, pot skozi kaos mrčnega, duševnega sveta, pot, opravljeno z željo, da se napoti skozi pekel, da občuti kaos an da zlo in bolečino pretrpi do konca.«

Beg iz sveta, želja po spremembah se v zunanjem svetu ne more ustvariti, ne da bi se obenem udejanilo notranje ravnotežje, kajti vsem nam je znano, da je svet, ki ga vztrajno iščemo, svet naše zavesti. Le v nas živi tista stvarnost, za katero težimo, torej moramo narediti le naš notranji svet viden. To je vse.

Posebno poglavje Hessejevega življenja pomeni mučno razčiščevanje s samim seboj in oblikovanje lastnega odnosa do vojne. Konfliktno stanje duha, v katero je bil pahnen kot toliko nemških humanistov in v katerem sta bila hudo preiskušana njegova domovinska ljubezen in patriotizem, je terjalo od njega veliko življenjske energije.

Doživel je obe vojni, vendar je njegov odnos do te strahotne degradacije človekovega uma dosegel vrhunec šele med drugo svetovno vojno, katere agresivnost, nečloveškost, divjaštvo in cinizem nacizma so bili mnogo očitnejši in »teorijsko« predhodno napovedani. Med prvo vojno je še napravil kompromis in enostavno prepustil vojakom njihovo delo. Vojno je pojmoval le kot umazano in grdo opravilo, ki ga je treba čimprej končati, da bi se človeštvo lahko lotilo vzvišenejših in človeka dostojnejših stvari. Druga vojna pa je v Hesseju povzročila celo fizično boleč odpor do vsega iracionalnega, česar primer par excellence je prav vojna. Zavedal se je, da se je takrat vsak dan uničevalo mnogo tistega, kar so vse življenje ustvarjali vsi veliki umi tega sveta. V tem obdobju se je v Hesseju izoblikovala ideja in se porodil razločen klic k odporu, k odklanjanju podpore in pomoči vojaško-rodoljubni hysteriji, v čemer se je zgledoval pri Goetheju, ki je bil dostojanstveno gluha za vse narodovo bojevito rohnenje, čeprav je to rohnenje imelo osvobodilni značaj. Stari umetnik je dobro vedel, kakšno barbarsko stihijo divjaštva in morije lahko v nekem narodu izzoveta militarizacija in hujskanje na boj. Bal se je, da se v nemškem narodu ne prebudi tista, nikdar povsem izginula agresivnost, ko duhovne ambicije niso več kos zavojevalskim.

Kako prav je imel stari Goethe leta 1813, je Hesse občutil na lastni koži, a ne le Hesse, vsi svobodomiselnih nemški huma-

Tako imenovani »razvojni« in »izobraževalni« roman klasične epohe nemške književnosti (*Entwicklungs- und -Bildungsroman*) je začel svojo bogato tradicijo z Goethejevim Wilhelmom Meistrom, napisanim 1777. leta. Nastajajoče v obdobju Sturm und Dranga je to delo še pred pojavom romantizma postavljalo alternativno vprašanje: umetnost ali življenje in ga reševalo na romantičen način. Wilhelm Meister se je odločil za kraljestvo umetnosti in gledališče, navkljub popolnemu nerazumevanju življenjske sredine in njenemu negativnemu odnosu do umetnika, ki ga sicer prav ta ista sredina iskreno občuduje, v njegovem ustvarjanju celo uživa, vendar ga istočasno, kot stan, prezira in ponižuje.

Če ugotavljamo, da je Goethe postavil težišče spopada med umetnikom in sredino v družbene razmere in kulturno zaostlost, pa se lahko prepričamo, da je Hermann Hesse postavil problem umetnika in njegovega življenja mnogo bolj subjektivno, psihološko širše zaobseženo in ga zgradil na nekem globljem, bitnostnem konceptu – konceptu osamelosti in odtujenosti umetnika, tako v odnosu do sveta okoli sebe kot tudi v odnosu do lastnega dela.

Letošnje leto poteka sto let, kar se je rodil nemški pisatelj Hermann Hesse (2. 7. 1877). Rodil se je, prav tako kot Thomas Mann dve leti pred njim (1875), v zgodovini tolikokrat preizkušanemu in apokaliptičnemu nemškemu narodu. Hessejevo življenje je bilo prepolno notranjih slutenj, napetosti in spopadov, ne le z njegovim večno razcepljenim JAZ, temveč tudi z življenjsko sredino in vladajočim mišljenjem.

Ze njegova prva literarna dela in s tem prvi uspehi (npr., Peter Kamenzind, 1904), izražajo določena poetična nagnjenja, tako usodna za Hessejeve dileme in zapletenosti ustvarjalnega duha, nagnjenja, ki spadajo v trajno preokupacijo njegove literarne dejavnosti, na drugi strani pa se izoblikujejo tudi neka druga nagnjenja, ki opozarjajo na didaktično razsežnost njegovih del. Njegovo delo združuje romantiko z realizmom in tako nikakor ne sodi v čisto tradicijo nemške literature, v nemško romantiko, temveče opozarja na dejstvo, da pomeni Hesseju že od vsega začetka literaturna močan izraz osebnosti. Zato Hesse literature ni mogel razumeti le kot čisto estetski fenomen. Še več. V svojih kasnejših

nisti, ki so prihodnost nemškega naroda mislili in jo predvidevali drugačno, kot Führer in nacionalsocialistična stranka. Zgodilo se mu je tisto najstrašnejše — nacisti so prepovedali njegove knjige in njega samega obsodili na izgnanstvo. Novi dom je našel v Švici.

Goethe Hesseju ni pomenil le zgleda, temveč tudi oporo, ki jo je nujno potreboval v težkem času, polnem dilem, ki so v temeljih pretresale njegovo, že tako obremenjeno življenje. Takole je pisal:

»Danes novopečeni patrioti vzklikajo, da jim je bil Goethe že od nekdaj sumljiv. Nikdar ni bil patriot, trdijo, nemški duh je okužil s tistim blagim, mlačnim internacionalizmom, ki smo ga morali dolgo časa trpeti in je oslabil nemško zavest. V tem je bistvo stvari same: Goethe ni bil nikdar slab patriot, čeprav 1813. leta ni prepeval nacionalističnih pesmi. Svoji ljubezni do nemštva, ki ga je poznal bolj, kot kdor koli drug, je predpostavil ljubezen do celotnega človeštva. Goethe je državljani in patriot internacionalnega sveta idej, notranje svobode, intelektualne zavesti. Njegova miselnost je segala tako visoko, da si je narodnostna dogajanja predpostavljala vedno podrejena gibanjem celotnega človeštva«.

Veliko sporočilo, ki seže tudi v naš čas, je v tem Hessejevem odnosu in stališču do vojne. Optimizem, ki ju vseskozi preveva, se nikakor ne kaže v spoznanju, da so vojne vedno bile in da morda tudi vedno bodo, temveč v prepričanju, da se moramo proti njim boriti z vsemi silami in da je ravno ta borba najvišje sporočilo naše celotne kulture. Verjeti moramo, da ni najbistvenejše dejstvo, da moramo nekoč vsi umreti, temveč je pomembnejše, da se trudimo ustvariti tako življenje, ki bo resnično vredno človeka. Tudi samo vojno v skrajnem primeru lahko smatramo kot sredstvo proti — vojni!

Hessejeva kulturna filozofija je zgrajena kot originalna in kreativna sinteza elementov in razumevanj, značilnih za Dostojevskega, Nietzscheja in Freuda. Taka ugotovitev je še toliko točnejša, če razčlenimo različne totalitete v celotnem Hessejevem delu. Totaliteta dionizijskega in apoloničnega, istočasnosti dobrega in zla in freudistično kulturno formulo, ki predpostavlja zatiranje enih nagonov v človeku in poudarjanje nekih drugih, torej formulo o psihološki celovitosti človekove osebnosti, v kateri ni takega nagona, ki lahko popolnoma izgine, pa naj ga človek še tako zatira v sebi.

V taki luči dobiva Hessejeva kulturna formula moč psihološke resnice. Zato Hessejevo delo kaže v tisto smer, ki je nujna za sodobnega človeka — usmerja ga v razbijanje začaranega kroga zahodne intelektualistične samozadovoljnosti in predstavlja poziv vsem narodom sveta, da sodelujejo v gradnji nove, kozmopolitske in tudi psihološko celovite kulturne sinteze, ki bo lahko veliko pripomogla, da se bomo v prihodnje izognili nujnosti uničenja in propada.

Hermann Hesse je za svoje pisateljsko delo leta 1946 dobil Nobelovo nagrado. Njegova najpomembnejša dela so, poleg že omenjenega romana Stepni vok, še: Demian, Siddhartha, Igra steklenih biserov, Narcis in Zlatoust itd. Večino njih imamo prevedenih tudi v slovenski jezik in vsekakor pomenijo naporno, celostno in temeljito branje, medtem ko ničesar ne nudijo rekreacijskemu, površnemu bralcu. S svojim imanentnim, filozofskim jezikom nesporno sodijo v sam vrh modernega evropskega romana. Hermann Hesse je umrl pred petnajstimi leti, 1962. leta.

Rudolf Arh: »Zmaji na Malem Stolu«

BENJAMIN GRACER

Človek ne jezi se...

SPOMINI NEKE DUHOVNOSTI

*zaznamovali so
belo kokošo
s črnimi pikami:
jo kotalili
in obračali
obračali
in kotalili
pa nihče ni zmagal*

*metali so jo:
v tla
v strop
v stene
pa nihče ni zmagal*

*počasi so se ji
otokla
in zaokrožila
oglišča z robovi
odtrgale so jo od tal
sile med svetovi*

*in postala je
zvezda v nekem
sončnem sistemu*

Smrt

*Bele megle
bodo objemale hiše
in mrak bo
po prstih prihajal
v tihe globine
naše ulice...
ko boš stopila
izza vogala
in rekla: gr e š?*

*Pokimal ti bom
s trudno glavo:
in hodila bova... hodila...
čez prostor v brezčas.
Pripovedoval ti bom
zgodbe življenja
in izročal svoj duh:
ko mi boš vračala mir...*

*V tebi se ne bo razcvetela ljubezen:
da bi koga bolelo srce
da bi bil kdo ljubosumen...*

S teboj gremo vsi: vsemogočna vlačuga!

Naša vas

*Seveda je imela
veliko skrbi in dela
preden se je zgodil čudež:
da se je stara hlevska dekla
dišeča po gnoju in znoju
prelevila v mlado
vabečo damo...
(brez hormonskih preparatov!)*

*Toda ko smo ji postavili dvorce
je zašumelo in zaigralo
da so se vsuli vanje
gosti: z dolarji-markami-franki...
in je onemela njena
proletarska služinčad*

*Mmm... kako je zdaj
vražje spogledljiva
Do omame zapeljiva...
Človek bi se kar spozabil
in pozabil da živi —
tudi od njene milosti*

Veliki zalogaj

*Ja ja: dragi moji —
jejte moje telo
in pijte mojo kri
da si ogrejete duše...
Jaz sem velik zalogaj:
(črn bik
z venčkom marjetic
okrog vrata:
na mesenem polju
ženskih sanj...)*

*Nekje pri sto petintrideset
sem nehal šteti...
Od tega je bilo najmanj
petdeset čistiljivih dam
nič več in nič manj
kot dvajset čistokrvnih prostitutk
okrog šestnajst spolno
težko določljivih zverčic
da ne govorim o tropih devic
(ki so čisto iz mode)
in o neskončnem številu
zakonskih žrebic:
ki so z rezgetanjem
izpodkopale gigantske
jezove čutnosti v meni
in sem se potem razlival
podolg in počez...
in preizkusil
v vseh oblikah in praoblikah
vse seksuse in erose (tudi pedagoškega!)*

*in ni hudič
če je hudič:
da ne postanem njegov —
strokovni sodelavec*

SKOZI MESTA SREDNJE EVROPE

I.

Proti koncu meseca marca letos sem imel priložnost podrobneje spoznati gospodarsko in družbeno problematiko nekaterih sosednjih dežel in mest.

Iz petdnevne ekskurzije se je nabrala množica novih vtisov in spoznanj, čeprav sem večino teh krajev poznal že prej. Nekaj teh zanimivosti bom skušal navesti, tako kot smo jih na tej poti spoznali.

PRVI DAN – AVSTRIJA: (KOROŠKA IN SALZBURG) BAVARSKA

Zvezna avstrijska dežela Koroška meri 9534 kv. kilometrov ali 11,3% in je po velikosti in številu prebivalstva na petem mestu (523.550, ali 7,1%). Ker v južnem delu te dežele žive Slovenci, je bil razumljivo pot 'arek na tem, kako ravno transformacija nekoč tipično agrarne pokrajine negativno vpliva na nadaljni narodnostni razvoj.

Koroški prostor v Avstriji ima izrazito tranzitni značaj. Prav zato ima danes turizem mnogo večjo vlogo od industrije in ravno ta dejavnost je naši manjšini v škodo. Zato prizadevanja, da bi razvili kmečki turizem v slovenskem delu Koroške (prof. Klemenčič).

V ta prizadevanja se je aktivno vključil prav geografski inštitut naše univerze. Ko smo že omenili turizem, naj dodamo, da je imela Koroška že leta 1955 dva milijona in 750.000 nočitev. Leta 1970 pa že skoraj 12 in pol milijonov (v SRS smo leta 1974 imeli 6,1 milij. nočitev). Največ tujskega prometa je okoli jezer in trije poletni meseci presežejo ostale. Posebnost so kampi, ki slove med najbolj urejenimi in obiskanimi v sosednji Avstriji. Zanimiva pa je zaposlitvena razlika med obema narodoma. Na nemškem področju je močnejša usmeritev prebivalstva v produktivne panoge (industrija, obrt, turizem). Prav zaradi tega je tudi večja migracija slovenskega prebivalstva, ki zapušča – podobno kakor pri nas – kmetije in tako zemlja polagoma prehaja v tuje roke. Zaradi že omenjenega tranzitnega značaja tu pospešeno grade prometne komunikacije, zlasti obe avtocesti. Veliki prometni vozeli pri Beljaku je že začel dobivati svoje oblike. Prišel pa bo do izraza, ko bo dograjen karavanski predor in takrat bo Beljak postal »vrata juga«, kot to že danes radi podarjajo na različnih propektih.

Druga značilnost koroške pokrajine je vidna predvsem v ozelenjevanju, pogozdovanju in opuščanju obdelanih površin ter v specializaciji kmetijstva: mleko, meso. Ker je na Koroškem obilo vodne sile, hitro raste industrija, višek električne energije pa v kritičnih dneh dobimo tudi mi. Omenjeni gospodarski razvoj pa je šel na škodo naši narodni manjšini, katero je počasi izrinil na južna, bolj odmaknjena koroška področja.

Podobno vlogo igra danes tudi nemški kapital v turizmu, kjer že na mešanem ozemlju ali tik ob njem nastajajo turistična središča. Mnoga izmed njih, zlasti zimska, privabljajo zaradi pomanjkanja le-teh doma vse več slovenskih obiskovalcev: Bad Kleinkirchheim, Mokrane (Nassfeld) in drugi. Najbližje je nedavno zraslo na severni strani Dobrača in ob tromeji. Zaradi primerjave si oglejmo nekaj značilnosti:

Poleg višje denivelacije (višinske razlike) izstopa zlasti znatno večja optimalna kapaciteta, kar je posledica daljših in mo-

dernejših žičnic. Podobno bi bilo tudi, ko bi primerjali, na primer, znani Bad Kleinkirchheim ali druga smučišča. Ugotovljeno je (gospodarska zbornica SRS: Analiza poslovanja in problematika slovenskih žičnic, Ljubljana, avgust 1975), da kilometer, prevožen na smučišču pri nas, stane osem din, na prej navedenih smučiščih pa 4,37 din (dnevna karta pri nas: 80 din, v Avstriji 180 din).

Peljemo se po novem odseku turske avtoceste, ki bo v celoti gotova 1982. leta. Poseg v skromne obdelovalne površine je več kot očiten. Seveda bo nadaljni razvoj sekundarnih in še posebej terciarnih dejavnosti krepko odtehtal to izgubo. Gmünd s starim gradom, nekdanjo rezidenco salzburskih škofov, bo še v večji meri postal izhodišče za gorske ture v Nock in Reisseck. Izraba gozda, ki je tu povsod prisotna, pa bo še bolj intenzivna. V sosednjih

alpskih dolinah je še obilo primarne turistične ponudbe: Dolina Malte (narodni park) in še zlasti Innerkrems, ki ga zaradi dolgih in ne preveč strmih terenov imenujejo »koroški Arlberg«. Smučišča se tu razprostirajo v nadmorski višini od 1530 do 2130 m. Transformacija odmaknjene gorske vasi je šele v začetku in v sezoni 1975/76 je bilo na voljo že 300 postelj, toda brez ostale infrastrukture. Zanimiva je nadalje komparacija zaposlitvene strukture žena s SRS, ki je tu precej podobna. Žena se vse bolj intenzivno vključuje v terciarne dejavnosti.

Katschberg je nekoč veljal zaradi izredne strmine ceste (do 22%) za poseben problem, zlasti v zimskem času. Danes ga skozi predor prečka turska cesta. Na prelazu in okoli njega je tudi našim smučarjem znano priljubljeno smučišče (1641–2000 m). Še bolj znan tovrstni center pa so Radstädtske Ture. Ob naši poti lahko vidimo le že precej kopni Flachau, ki skupaj z Wagrainom (od 900 do 2000 m) ponudi gostom 21 žičnic z vso potrebno sekundarno turistično ponudbo. Žal ne moremo videti slovitega Obertauern, ki sodi med največja zimsko športna središča v Vzhodnih Alpah. (Obertauern sem obiskal ob letošnjem prvem maju. Smuka iz Zehnerkarja je bila imenitna in gondola je ves čas obratovala v glavnem le za nekaj gostov iz Jugoslavije).

POT INOZEMSKJE EKSKURZIJE ŠTUDENTOV GEOGRAFIJE OD 24. – 28. III. 1977

Ta center se je razvil na Turskem prelazu, kjer je nekoč potekal promet v eni izmed glavnih vpadnic iz Srednje Evrope proti jugu. Center razpolaga z 2.580 posteljami, toda kar s 100 km pripravljenih

smučarskih prog v nadmorski višini 1735 in 2400 m. Najdaljša proga je dolga kar 12 km (iz Zehnerkarja). Zanimiva je primerjava devetih smučarskih središč na Gorenjskem in sedmih v Radstädtskih Turah:

	Gorenjska	Radstädt. Ture
Nadm. višina centra (skupaj)	551–1853	900–2400
Število postelj:	13.455	14.500
Število postelj poprečne na center	1.495	2.070
Števil žičnic	53	102
Število žičnic poprečno na center	6	14,5
Dolžina smučarskih prog v km	100,8	218
Dolžina smučarskih prog na center	11,2	31
Smučarske steze v km	15,5	175
Smučarske steze na center	1,7	25
Smučarski vrtci za otroke	—	6

Glede primarne turistične ponudbe je treba poudariti, da leže naši centri pre nizko, v sekundarni ponudbi smo si le v prenočitvenih kapacitetah blizu. V drugem se močno razhajamo. Še en dokaz, da število objektov pri nas raste počasneje kakor rast smučarjev. Razlog za odhod naših smučarjev v tujino je še bolj jassen, oziroma razumljiv.

Strma pobočja ob reki Enns so videti gozdnata in danes les predstavlja eno tistih primarnih panog avtohtonega prebivalstva, ki slovi daleč naokoli. Tu je doma rezbarstvo in les predstavlja še danes glavni gradbeni element. Na hitro razpadajočih metamorfnihih kameninah (zeleni skrilavec) je našel dobro osnovo. Podobno kot pri nas pri Umagu tudi tu rastejo vikendi, videti je le, da so lokalne oblasti »divjim« gradnjam bolj prizanesljive. Nedaleč od Flachaua je tudi slovita tovarna smuča »Atomic Ski«, ki pa našemu Elanu ne more uspešno konkurirati, zato pa tem bolj »nekdanja« smučarka vseh časov Anemarie Pröll, ki je doma iz bližnjega Filzmoosa, ki ga vidimo pred nami pod Dachsteinom.

Dolina Fritzbacha, po kateri se peljemo, je ozka in za sedanji promet preozko grlo. Vozila se pomikajo v kolonah in marsikateremu vozniku popustijo živci. Predvsem zaradi nepravilnega prehitavanja so nesreče pogoste. Na slabih 20 km je bilo lani 180 smrtnih primerov. Naselja so zaradi tega izgubila svoj »Erholungswert« (vrednost oddiha). Še največ je žag. Više na pobočjih pa se kmetije preusmerjajo v turizem. Na Salzburškem je danes preko 2.000 kmetij, ki se ukvarjajo s kmečkim turizmom. Dolina Salzacha je tipičen primer onesnaženja in odganjanja turistov. Pri Bischofshofnu se obe dolini združita in do Werfna ovinkov ne zmanjka. Škoda, ko ne vidimo slovite skalalnice — znane iz novoletne turneje, ki se je udeležujejo tudi naši skalalci.

Dežela Salzburg je po površini na šestem mestu (1700 kv. kilometrov in 400.000 prebivalcev, gostota 55 na kv. kilometer). Izraba tal: 7 % poljedelstvo, 40 % travniki in pašniki (mesna živinoreja), 34 % gozd.

Severne apneniške Alpe na tem področju niso tako znane. Izjema je že omenjeni Dachstein (slovita južna stena in ledenik na severni strani). Strmo dolomitsko skalovje nas spominja na prave Dolomite. Enako tudi z ovinki bogata »Salzburger Dolomiterstrasse«, ki loči Dachstein od Tenne-Gebirge. Tu je največja ledena jama na svetu. Najlažji dostop pelje iz Werfeja, ki je v geologiji znan po svojih skrilavcih. Vseh rogov je okoli 50 km. Jama »dih«. Pozimi se nabira hladen, vlažen zrak, ki oddaja vlogo. Tako se ob stenah nabira led. Poleti piha iz jame hladen zrak. Letno obiše jamo okoli 34.000 obiskovalcev.

Kmalu za Tenneckkom se začne avtocesta in od nekdanjega železarstva je

ostalo bore malo. Le posamezni odtiski nas spominjajo na nekdanje metalurške čase. Sodobna avtocesta je razbremenila tudi nekdanji »zamašek« Pass Lueg. Pri Gollingu smo že v široki ravnini in prav škoda je, da ne vidimo 62 m visokih slapov zahodno od tod. Zato pa tembolj markanten 2.523 m visoki, zelo strmi Höher Göll, na katerega je med prvimi priplezal v klasični dobi alpinizma tudi naš Valentin Stanič (drugi pristopnik Grossglocknerja). Tudi skoraj 60 km oddaljen Hallstaat je preveč ob strani, vendar se je vredno spomniti bakrenega obdobja iz stare železne dobe, 800 do 400 let p.n.š.

Hallein je mesto s 14.000 prebivalci in bližnji rudniki soli so postali sinonim za vso deželo. Danes je na tej osnovi zrasla moderna kemična industrija, slani vrelci pa so osnova zdraviliškemu turizmu. Za posebno atrakcijo velja omeniti obisk nekdanjega Berghofa, Hitlerjeve »trdnjave«, ki pa je že onkraj meje na Bavarskem. Tudi razpita vzhodna stena Warzmana, 2.713 m nad Königssee, ni videti daleč. V dolini je v razmahu moderno kmetijstvo. Na to nas opozori že vonj, ki ni prijeten. Nekaj podobnega bi opazili tudi, če potujemo skozi NDR, ki prideluje hrano za SZ. Zanimivo je, da kmetje opuščajo mlekarstvo, čeprav bi mleko zlahka prodali v bližnjem Salzburgu. Vzrok je v pomanjkanju delovne sile. Posebno pereč problem so samotne kmetije. Le-te so bile sicer zgrajene z ugodnimi krediti, toda žena je »odtrgana« od mesta in tako postala zaviralni faktor samotnih kmetij.

SALZBURG MESTO, KI VARUJE SVOJ VIDEZ

Humboldt (geograf preteklega stoletja) ga je prišteval med tri najlepše na svetu. Nekoč je bil sedež škofov, v novejšem času pa je znan po Mozartovih koncertih in temu primernemu turističnemu obisku. Dr. Kern, asistent geogr. oddelka salzburške univerze, prevzame našo skupino in jo pelje najprej v stari del mesta, kjer sta bili nekoč doma obrt in trgovina. Kmalu smo v ozki »Getreidegasse«, kjer se je nekoč odvijala živahna trgovina med panonskim in alpskim področjem. Stare stavbe pridno sanirajo. Prometa takorekoč ni, le električni. Avtobus brez ropota seveda zavije mimo bližnjega Universitätplatza. Ukrepi za ohranitev čistega okolja so tu postali stvarnost in naši blejski fijakarji bi se nedvomno navdušili, ko bi videli svoje kolege na Kapitelplatzu. Promet v citiju je močno omejen in antikvariati v zlatarski ulici so polni radovednih turistov. Tako ima city danes tri funkcije: trgovsko v prtiličju, v srednjih etažah so biroji in zgoraj stanovanja, oziroma prenočišča. Turizem zavzema v tem delu mesta kar 70 % prebivalstva. Na koncu Getreidegasse opazimo Mozartovo rojstno hišo. Danes je tu njegov muzej. Še bolj smo presenečeni v ozkem prehodu Kapuzinerberga, ko opa-

Da bi privabili čimveč gostov, se v sosednji Koroški na moč trudijo. Poleg vsakoletne rekreacijske dejavnosti so na voljo tudi jahalne šole (slika je iz znanega letovišča Bad Kleinkirchheim).

Slovita Getreidegasse (žitna ulica), kjer so nekoč srednjeveški trgovci prodajali žito, je danes ena najmarkantnejših ulic v Salzburgu, polna raznih turističnih prodajal, kjer se ni bati kako bo gost zapravil svoj denar.

zimo napis: »Zahlungsboykot – 14. 11.« verjetno delo solidarnostnega komiteja koroških Slovencev. Presenečenja še ni konec, ko na vprašanje gostilničarja pri počitku in razgledališču »Maria Plan«, od kod smo, naš vodja dr. Klemenčič odgovori: »Die Slowenen aus Kärnten« (Slovenci iz Koroške), gostilničar pa od presenečenja: »Da schau her« (glej no glej!).

Na moje vprašanje, koliko meščanov smuča in kam hodijo na tovrstno rekreacijo, dobim odgovor – 70 – 80.000. Do najbližjih smučišč pa je dobrih 10 minut. V slabi uri pa so dostopna tudi smučišča v Radstädtskih Turah, ki smo jih že omenili. V nadaljnjem spoznamo v kratkem preteklost tega mesta od časov, ko so tod mimo peljale jantarjeve poti, oblasti cerkvene hierarhije in sodobnega tranzita in prometnega zamaška ob Salzachu, ki je podoben kot v Ljubljani. Kadrovska politika je botrovala nastanku mlade univerze leta 1950. Seveda imamo premalo časa, da bi se seznanili s celotno problematiko. Opazim pa izredno prizadevanje za ohranitev zelenih površin, kar pa se lepo sklada s turistično funkcijo mesta.

BAVARSKA

Na mejnem prehodu v Freilassingu prevladujejo še vozila avstrijske registracije. To je razumljivo, saj jih precej hodi na delo v obmejne bavarske kraje.

Ze kmalu se pokrajina spremeni. Turizem je »odsoten«. Smo v tipični agrarni, razviti pokrajini. Stanovanjske hiše so manjše (samo stanovanjska funkcija). Parcele v povprečju dosegajo minimum 50 arov (v SRS največ 20 arov). Na splošno prevladujejo kmetije s površino 30–40 ha. Prevladujejo žitarice (nad 50%), kasneje srečamo tudi hmelj. Povsod tudi živinorejo. Samotne kmetije na rahlo razgibanem glacialnem reliefu me nehote spominjajo na Dansko, sicer pa je pokrajina podobnega nastanka, le da je tu poledenitev prišla z Alp, tam pa s severa. Eggenfelden je nekakšno središče tega dela Bavarske in glavni podolžni trg močno spominja na naš Maribor.

Drugi dan: REGENSBURG – SREČANJE DVEH POBRATENIH UNIVERZ

Mesto in pristanišče ob Donavi z več kot 2.000-letno tradicijo od keltskih in rimskih časov je naš prvi večji cilj v ZRN. Ljubljanska in tukajšnja univerza sta pobrateni, zato je srečanje tem bolj pristrčno. Vodstvo po mestu prevzmeta prof. dr. Hermes in njegov asistent dr. K lasen.

Ze v uvodnem geološkem pregledu spoznamo trajnost pokrajine in s tem različno gospodarsko izobrazbo. Tu se namreč stikajo kristalinske kamenine (kamnolomi) s skladi iz mezozoika (cement) in terciarnimi sedimenti (oligocenski premog). Ta geološka raznolikost je vzrok tudi različni vegetaciji in kmetijski izrabi. Ker nas je zanimala predvsem mestna geografska preobrazba, zlasti sanacija starega mestnega jedra, smo si ga tudi ogledali. Sanacija se je pričela že v 19. stoletju, čeprav je dražja za okoli 30% od običajne gradnje. Zanimiv je bil ogled stare patricijske hiše, ki jo sanirajo za potrebe tamkajšnje univerze, s štirikotnim dvoriščem. Tu smo sami videli stare srednjeveške lesene elemente, ki so ravno pri sanaciji prišli na dan. Malo pozneje na Domplatzu občudujemo delo arheologov, ki vneto obnavljajo rimske izkopanine. Tu ob Donavi je bila namreč močna trdnjava, ki je čuvala mejo pred vpadi bojevitih Germanov.

Mesto je še danes ohranilo močno prometno funkcijo. Železniška postaja odpravi 160 vlakov dnevno. Še pomembnejšo vlogo pa ima rečno pristanišče, ki bo še bolj pridobilo na pomenu ob bodoči povezavi

z Renom. Zanimiv je delež jugoslovanskega rečnega ladjevja pri prevozu blaga v pristanišče, ki je na tretjem mestu (za ZRN in Avstrijo) in je leta 1976 znašal 7,7%. Opazno narašča delež ladjevja iz SZ (konkurenčne cene prevoza!).

Skozi city gremo peš. Motorni promet je tu izločen in podobno je tudi v drugih 200 mestih ZRN. Boj proti onesnaženosti zraka je v teku in kmalu gremo mimo ene izmed 20 postaj za merjenje onesnaženosti zraka na Bavarskem. Podatke pošiljajo vsako uro v centralo v München, kjer jih računalniki sproti obdelajo.

Poleg mnogih zgodovinskih znamenitosti naj omenim hišo, kjer je prebival znani astronom Kepler, in stari kameniti most iz 12. stoletja, ki je najstarejši ohranjeni most v ZRN in še danes služi prehodu čez Donavo.

Danes šteje mesto 134.000 prebivalcev in je po velikosti četrto bavarsko mesto. Poleg že omenjene prometne funkcije (promet v pristanišču znaša nad 5 milij. ton) je tu močno zastopana tudi industrija (Siemens, ki se je semkaj preselil iz Berlina). Na univerzi je vpisanih 9.618 slušateljev. Poleg je še 13 gimnazij in 37 osnovnih in poklicnih šol. 7% prebivalstva ima visoko izobrazbo in poprečen dohodek okoli 3.000 DM mesečno. Seveda prebiva prebivalstvo po četrth glede na svojo socialno strukturo. Podobno je tudi v drugih mestih ZRN – o tem bomo več povedali na primeru Münchna. Na nekaterih strehah prvič opazimo naprave za izkoriščanje sončne energije. Novo je za nas tudi obmestno rekreacijsko področje ali tako imenovani »Schräbergartni«, kjer prebivalstvo v prostem času »obdeluje« košček zemlje in ima zgrajeno majhno hišico – podobno vikend poslopju.

Đanes je Regensburg tudi pomemben trgovski center. Veleblagovnice ob Donavi imajo dnevno do 15.000 kupcev, ob sobotah se njih število poveča na 25.000, prvo soboto v mesecu pa celo na 50.000. Večinoma prihajajo iz oddaljenosti do 50 km. Omenjeno trgovsko središče ob Donavi ima 21.000 kv. metrov trgovskega prostora s 1.600 zaposlenimi.

Prva univerza je bila v mestu ustanovljena že leta 1487. Današnja moderna pa je bila zgrajena v letih 1962–1967. Stala je v celoti 480 milijonov nemških mark. Celotna površina zavzema 90 ha, samo stavb je za 140.000 kv. metrov. Največja dvorana – avditorium ima 1.600 sedežev, vendar je prevelika in jo oddajajo v najem raznim simpozijem in kongresom. Tu so prisotne vse fakultete, razen tehnične in medicinske. V centralni knjižnici je 1,4 milij. knjig.

Zelenega prostora je veliko, iz osrednjega dela je pogled na celotno mesto. V načrtu pa je izgradnja pešcove do mestnega citija. V spodnji etažah so parkirni prostori za študente in uslužbence: en parkirni prostor za dva študenta in še posebej 500 za uslužbence. Celotno univerzitetno mesto pa bo možno razširiti v smeri: vzhod–zahod. Kakor sem že omenil, je univerza pobratena z ljubljansko, zato smo deležni še posebnega sprejema in povabljeni na kosilo. Pozdravi nas sam dekan in je z nami na kosilu.

INGOLSTADT

Nekaj časa se peljemo ob Donavi in tektonski črti. Prav zato so tu trije topli vrelci žvepljenih spojin s temperaturo med 60 in 70 stopinj Celzija. Središče zdraviliškega turizma je dobro obiskani Bad Abbach. Geološko je takoj opazna kreda in

Regensburg, 2000-letno mesto ob Donavi, s kamnitim mostom iz 12. stoletja, danes najstarejšim v ZRN. Cerkev Sv. Jakoba pa sodi med največje stvaritve iz obdobja romantike v tej deželi.

še posebej bela jura (cement). Dolina Donave pa je tipično antedondna (vrezana). Ob cesti se vrste obdelana polja in pašniki. Kmetije so v povprečju velike okoli 25 ha. Opazna je tudi ovčereja. Poleti prihajajo sem črede iz sredogorja. Ob Donavi je tedaj dovolj vlažnih pašnikov (lep primer transimanse). Kasnejše kakovost zemlje poslabša in ob cesti je precej borov — indikatorjev za lokacijo živih peskov. V bližini Ingolstadta se povečujejo nasadi hmelja, ki tu dosežejo tudi 10% zasedenosti obdelovalnih površin. Zanimivo je, da tu ni betonskih stebrov kot pri nas v Savinjski dolini — verjetno zaradi pogostejše menjave s hmeljem zasajenih zemljišč.

Mesto je eno največjih središč petrokemijske industrije v ZRN. Semkaj se stekajo trije naftovodi in v petih rafinerijah letno predelajo 35 milij. ton nafte. Zanimivo je, da je delo izredno avtomatizirano. V centrali orjaške rafinerije, mimo katere se peljemo, dela le šest delavcev. V vseh 14 rafinerijah na Bavarskem je zaposlenih le 3.000 delavcev. Objekti so postavljeni daleč od mestnega središča, vendar je onesnaženost kljub vsemu precejšnja, posebno ob inverznih klimatskih razmerah. Zanimivo je, da so s posebno bitumensko zaščitno plastjo zavarovali talno vodo okoli rafinerij.

Danes šteje mesto 85.000 prebivalcev. Pred drugo svetovno vojno je bilo središče tekstilne industrije. Poleg že omenjenih rafinerij je danes tu prisotna zlasti kovinska industrija (AUDI-NSU). Mesto se je v nekaj letih preoblikovalo iz velikosti našega Kranja v Maribor. V mestu je izredno veliko tujih delavcev (10–12.000), od tega okoli 1.800 iz Slovenije.

AUDI-NSU

Zgodovina znane tovarne se prične leta 1873. Takratni prvi izdelek je bil pletilni stroj, kasneje so izdelovali kolesa. Šele v začetku tega stoletja so se pojavili prvi avtomobili. V letu 1976 so izdelali 260.000 vozil. Obiskali smo tovarno in videli, kako na tekočem traku nastajajo predvsem AUDI 80 GTE in AUDI 100. V sami tovarni izdelajo vse, od litine do vijakov v enem prostoru. Lakirnica je sodobna in delavci delajo brez zaščitne maske. Na tekočem traku sodelujejo pri delu, ne glede na spol.

V tovarni je zaposlenih okoli 2.500 Jugoslovanov, od tega 1.500 Slovencev, največ iz Prekmurja. Toda tempo dela je tako hiter, da komaj utegnem spregovoriti kako besedo z našim rojakom. To se mi posreči kasneje, ko imamo razgovor in sestanek s predstavniki sindikata. Zasluzek se suče okoli 1.300 do 1.800 nemških mark. Večina jih je organiziranih v sindikatu, kjer mnogi od naših tudi aktivno delajo. V lepi dvorani je na vidnem mestu tudi Titova slika. Tu imajo sestanke in slike na steni pričajo, da imajo radi del domovine poleg sebe. Delajo v dveh izmenah. Prva začne delo ob šesti uri, druga zaključí ob 23. uri zvečer. Tu v Ingolstadtu delajo vse sestavne dele. To je eden redkih avtarktičnih primerov tovrstne tovarne v svetu. Kakor sem že omenil, jih je največ iz Prekmurja, potem so iz okolice Kranja in Varaždina. Za našega človeka je značilno, da se v primerjavi s Portugalcí ali Turki izredno hitro vključi v delovni proces in ga je po delovnih navadah težko ločiti od nemškega delavca. Zato je tudi priljubljen in zaželen. Čeprav je v mestu že 12% tujih delavcev, kar je zgornja meja po nemških merilih dopustnosti, se iz bližnje okolice vozijo dnevno na delo še drugi.

V tovarni je zaposlenih približno 20% žensk. Le-teh je tudi precej, ki iščejo delo. Moški dobijo zaposlitev takoj. Vsako delovno mesto je posebej ovrednoteno in vsak ve, koliko in zakaj dobi. Delavci stanujejo v ličnih stolpičih. Enega smo si tudi ogledali in ugotovili, da so življenjski pogoji ugodni, le rekreacije jim manjka. Še

največ jih zadovoljijo igrišča okoli blokov, ki pa seveda ne morejo nadomestiti tiste prave rekreativnosti v naravi. Le redki so, ki gredo, na primer, ob sobotah smučat v bližnje Bavarske Alpe. Tembolj pa jih zato vleče domovina in kadar je dolg vikend, odpelje poseben tovarniški avtobus naše delavce domov in tudi v nedeljo nazaj. Tak način prevoza je tudi v korist same tovarne, saj pridejo delavci spočiti na delo, in prevoz tudi financira.

Kolikor naši delavci obvladajo nemški jezik in imajo potrebno izobrazbo, so jim na voljo tudi ustrezna zahtevnejša delovna mesta. Kljub temu pa tovarna podpira strokovno izobraževanje, ki je organizirano ob sobotah in nedeljah. Naj na tem mestu omenim, da je v razvojnem procesu zaposlen tudi slovenski inženir. Slovenci se hitro nauče govoriti, teže je s pisavo, katera pa, kakor so nam povedali, dela težavo tudi domačinom. Zanimivo je še, tako so nam povedali, da je neki Jugoslovan napravil celo doktorsko disertacijo. Neki Beograjec pa je dobil celo plačan študijski dopust, da bo doma opravil diplomski izpit!

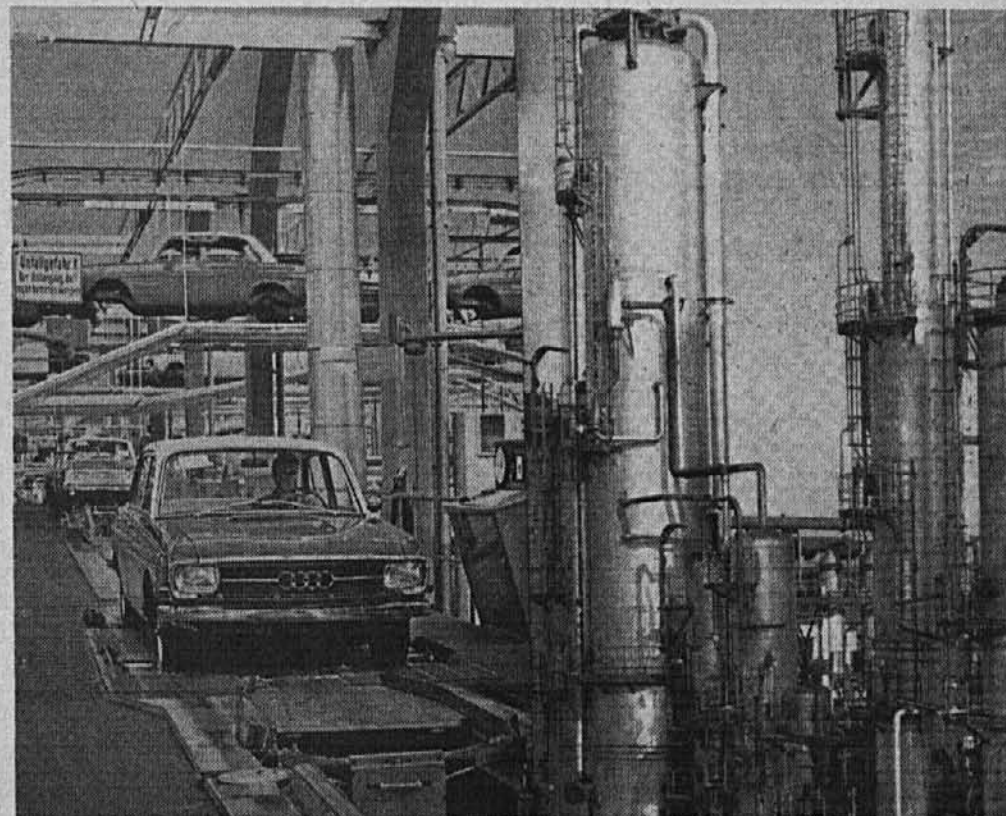
Večina zdomcev se želi vrniti v domovino. Problem so otroci. Ravno pri teh je problem odtujitve najbolj pereč. Vsak si želi doma zgraditi hišo ali stano-

vanje in dobiti ustrezno delovno mesto. Poznam podoben primer z Gorenjske. Oba delata v ZRN. Ko je otrok začel hoditi v šolo, ni hotel več nazaj. Jeseni se mati z otrokom vrne, da bo le-ta obiskoval šolo doma. Oče bo še šest let delal do pokojnine. Potem se vrne tudi on. Toda družina bo ohranila svojo nacionalno pripadnost. Domovina je samo ena!

Naši zdomci imajo tu določen cilj, predvsem zaslužiti toliko, da si po vrnitvi urede svoj dom. Zato se odrekajo marsičemu, tudi rekreaciji in celo hrano prinesejo od doma. Težnja po vrnitvi je močnejša po desetih letih. Tovarna daje še druge ugodnosti. Vsako leto si lahko kupi vsakdo po en model Audija s popustom 18%.

O usodi naših zdomcev razmišljamo vsopot po avtocesti do Münchna. Medtem nas prehitevajo vozila s smučmi na strehah. Odhajajo v zimsko športna središča Bavarske ali sosednje Tirolske. Šele sedaj se zavemo, da se je pričel vikend in ali ni danes podobno tudi pri nas, iz ljubljanske smeri proti Gorenjski. V mislih sem zopet pri zdomcih, ki jih prav gotovo ni v tej koloni zraven.

Opomba: V naslednji številki: München — Tägernsee, Innsbruck — Stubai in Južna Tirolska.

Ingolstadt je znan po petrokemični industriji in tovarni osebnih avtomobilov Audi. Tu dela največ naših zdomcev, predvsem Slovencev.

MED NEMCI IN MLADINO Z VSEGA SVETA

6

(DNEVNIK S POTOVANJA PO OBEH NEMČIJAH)

Ne poznám dežele, v kateri bi bile umetnost, zgodovina in kultura tako dostopne málemu člověku, kakor je to primér v Vzhodni Némčiji.

Šestel sém dní obískov v tēj deželi. Náněslo je někaj mēsecev. Kámorkoli sém se kdáj prestópil, sem se znášel v »kači«.

Podóbnega ni vídeti nikjēr na svētu. Mordá v Sovjétski zvézi. Tudi tām ljudjé po úre dolgo čakajo v vrsti, da bi si mógli oglédati muzéj, razstávo slik, galeríjo, da bi prišli v gledališče, na koncert.

Prešínilo me je: kakor pri nás ...

Muzéji, gledališča, koncertne dvorane, domóvi vélikih duhov, knjižnice so v Vzhodni Némčiji prenatrpane z ljudmi. Védno. Vsák dán, kádar so odprte. In prēden se odpró, je že pred njimi »kača«.

V pogóvoru z ljudmi odkrívam, da sém dósti vídel, da pa málo vém. Sokrat, Sokrat! Kako si že dejál?

«Ich weiss, dass ich nichts weiss. Viele Menschen wissen aber nicht, dass sie nichts wissen.»

(»Jaz vém, da nič ne vém; mnogi ljudjé pa ne vedó, da ničesar ne vedó.«)

Eh, moj dragi, spoštovani Kéfa! (Takó smo v dijaškem žargónu imenováli profesorja, ki nam je vtépal némško in latínsko v glávo.) Ko bi ti védel, da se bo někí tvój dijak po skoraj štírhí desetlétjih spómnil v Berlinu náte, bi »utegníla biti tvója nenádna smrt za katédrom mnógo lážja. Vsáj lépa mísel bi te spémila na óni svét. Na nás, ki smo se te báli, trepetáli pred tebjó, se tréšli med poukom, te oboževáli, učlovéčljali v tēbi húdo in dóbro na tēm svētu. Sókrata, Lukrécija, Plátóna in Ovídijsa si mi vbíl v glávo, da jih do smrti ne pozábim. Oprósti mi, ker smo bili suróvi s tábo! Takrát pač nismo védeli, kákšen dobrótnik si nam bil.

— Lojze Krakar, Jože Légan pa jaz in mnógo drugih siromákov bi láčni légali

zvečer v póstelj, ko bi ti vsák mēsec ne odštél pól svóje plače za dijaško kuhinjo, kjer smo dobívali zastónj večérjo. Tóda za to sem zvédel šelē dósti lét kasněje. Po končáni vójski, ko si že dólga léta gníl pod rúšo.

Zató si ne mórem in ne mórem odpuštíti, kar smo si privoščíli:

Razposajēni Kovarik je bil odlíčen risar. Na tábli je med odmórom izoblikovál sijájno karikatúro: naš Némec in Latíнец, profesor Péter Prosén, imenován Kéfa. Pét kocín na tvóji gládki plēši, mogóčna kúmará srédi obráza, stísnjene ústnice in trd pogléd, róka prepógnjena v komólcu kakor zmérom in zraven še napís:

»Dájmo, dájmo!«

Vēs rázred se je zbrál pred táblo. Krohotáli smo se od srca.

»Dájmo, dájmo!« smo v zbóru ponávljali tvój refrén, ki ga je bilá vsáka tvója učna úra pólna.

Potēm smo vsi utíhnili. Někdo te je zaglédal. Némó si stal za námi in se zaglédal v Kovarikovo risbo. Po lícu sta se potóčili sólzi. Nobéne beséde nismo slíšali iz tvójih úst. Samó obrnil si se in odkorákal iz rázreda ...

Prósim tē za odpuščánje, moj profesor! Dókler bo živ kdo izmed nás, ki si nam dájal večérjo, nas učil:

»Némó prophéta in patria sua!«

(»Nihčē ni přerok v svóji domovini!«)

tóliko čása bo živ spomin náte! Nísi zamán živél, Péter Prosén!

Kitajska čajna hišica leži sredi parka Sanssouci. Stari monarhi so velikodušno odločili, naj tu živi srnjad. Danes bi tako žival v parku zaman iskal.

Že pred trémi léti sém naménil korak v čajno hišico. Pa je bila vsa v opažih. Obnavljali so pozlato, od katere se zdaj vse blešči.

Tu sém je plemiška gospoda prihajala na čaj. Tu so plétili svoje splétke, pa naj je bila ljubézen ali politjka po srédi. Vzhodnjaška glasba in prefinjena porcelanska umétnost iz Kitajske jim je bila pri všem spletkarjenju samo v pomoč.

Pa tiste marke jim ni bilo treba odštéti, ki sem jo moral dati jaz, da sem lahko videl še notranjost.

A je bilo vredno. Navsezadnje je kitajskega porcelana vsepovsod dovolj. Še na ptujskem gradu ga ne manjka.

Danes zbíramo znamke, značke, gramofonske plošče, medalje in odlikovanja, ki jih nekateri iz verjétno upravičenih razlogov ne moremo dobiti, sténske krožnike, keramiko, prtíčke, kméčke skrinje, rezbaríjo, vse starine. Celo knjige.

»Hiša brez knjižnice je hiša brez dostojanstva.«

Edmondo de Amicis.

Nekateri jih kupujejo na métre. V usnje vezane. Z zlato obrézo. Nihčē v hiši jih nikoli ne prebēre. Da so le tam. Da stojé na polici v usnju, zlatu. Da se pokažemo, kako visoko smo brcnili v našo kulturo.

Potēm pa okrasimo našo knjižno polico še z izvirno glino iz Liboj, ji podtaknemo nekakšno šniclarijo, kupimo v ljubljanskem Domu prtíček z narodnimi ornamēnti, da na ta način podčrtamo svojo narodno zavést: priredimo si slovénsko ikebano. Naj nam poskusi še kdo reči, da nismo kulturen narod?!

Fevdalci so bili tudi zbiralci. Zbirali so dragocénosti. Kitajske vaze na primér. Visoke so cěl méter. Poslikane v enolíčni modri barvi. Kitajski bogovi v porcelanu. Porcelanaste čašice za čaj na stó načinov. Kar bi rad imél, pa nimaš — vse v kitajskem porcelanu. Kakšni porcelanski ljubézenski prizori ...

Grem naprej!

Takšnega sréčanja, kot sem ga doživel na poti skozi drevoréd, pa še nikoli:

Z enega od mogočnih hrastov se je nenadoma pognala drobna veverica, pristala na tléh, zgrabila s krémpeljci za mojo hlačnico ter mi po nogi in roki splézala na rame. Česa tako ljubkega — razen svojih otrok — še v življenju nisem nosil.

Previdno sem obrnil glavo, da bi ne prepodil svoje góstje. Prijazno mi je pomežiknila z očēsci pa podgrnila vso svojo glavico ob mojo brado.

Še to ji ni bilo dovolj. Začéla me je ljubkovati še po lícu, nazadnje pa se je s prédnjima tačkama povzpéla celo na lasišče, kjer je potem s smrčkom brédla po laséh.

Prijatelj je užival, ko je ugotovil, da od prijétnega presenečenja ne upam odpréti ust.

»Prosi te za lešnik ali oreh.«

V žepu sem imel zajeten kos naše domače lešnikove čokolade. Samemu mi sploh ni zanjo, prijatelj pa je nanjo čisto nor, zato jo dévljem védno v žep, kadar gréva skupaj v svét.

V strahu, da bi s kako neprevidno kretnjó obiskovalke ne prestrašil, sem po mačje ségel v varžet in privlekel na dan čokolado.

Vēs ta čas sva s prijateljem mirno nadaljevala svojo pot.

Počasi, rés počasi sem odvíjal čokolado. Zivalca na raménih je radovédno opazovala to počétje. Plazeči se korakci po prsih so mi naznanili, da jo stvar zanima.

Cecilienhof. Tu so v vročem poletju tisoč devetsto petinštiridesetega véliki trije rézali Evrope, predusem pa Némčijo. (1)

Pristala je na rokah. Pogledala je tisto rjavo réč v odvitem staniolu, napéla je ušesca, previdno povohala, kaj je pred njo, se zazrla vame in počakala.

Odlomil sem ji košček z lešnikom in ponudil kar na dlani.

Začéla je grizljati. Košati répek je od veselja tako migal kakor pahljača v roki kake dame. Toda jédla je samo z dlani. Ko sem ji ponudil čokolado v staniolu, me je užaljeno pogledala. Edina posoda, iz katere je hotela jesti, je bila moja dlan.

Kako more mala stvarca, ki mi čepi na podlahti leve roke, pospraviti pét réber leškè Gorénjke?

»Hore mal auf!« (Prenéhaj!)

Prijatelju se čokolada smili. Najraje bi jo jédel skupaj z véverico, pa mi noče kratiti veselja.

Zadnje rébro je na vrsti. Lomim védno manjše koščke. Glédam, kako se je kožušček drobni prijateljci že napihnil. Odnéhati pa noče. Seklja in drobi čokolado, doklèr se ji ne odkrije sladki léšnik.

Pri kraju sva. Kožuharica me še posmrčka, potem pa se spusti po hlačnici na tla.

Povzpne se po prijatelju. Enako kot se je po méni. Povoha ga, se mu prilizuje — vse natanko tako, kot je prej počénjala pri méni. Ko ničesar ne dobi, žalostno obsedi za kratek čas, potem pa zdrkne dol. Na tla in na bližnji hrast.

Stopil sem pod krošnjo, jo poklical, prosil, naj pride dol, pa je bilo vse bob ob sténo. Obstala je na véji, pokukala na naju, nato pa jo je zagrnilo listje.

V času pred vojno se je pred vhodom v Sanssouci menda kar trlo stojnic. Branjevke so obiskovalcem prodajale lešnike in oréhe. Ljudje so jih na debélo kupovali, da so se potem lahko igrali z živalcami v parku. Dvorcev in palač so bili siti, živahnih iger z drobnimi kožuharji pa se niso mogli nasititi.

Danes pred vhodom v Sanssouci ni stojnic. Nič léšnikov. Nič oréhov. Toda v parku še védno živé véverice. Vše kaže, da imajo trd spomin na dobre, stare čase...

Léšniki so dar narave. Ko je prišel september, sva šla z očétom sleherni nedeljo médnje. Céle nahrbtnike sva jih prinašala domov. Nekjé je našel débél bukov ploh, izžagal iz njega tri kvadratne kose, izdolbel vanje luknjice, kot so léšniki veliki, nasadil tri kladivca in praznično razpoložen čakal na trenutek, ko smo pred prazniki začéli tréti dobri sad.

Edina možnost v tistih časih, da je tudi révež prišel do potice.

Da, da, spomini... Révno otroštvo me bo menda sprémjalo vse tja do smrti. Ne morem in si ne morem pomagati: psujem vsé, ki so nas že ob rojstvu naredili za reveže.

Za ta trpek spomin je kriva srčkana ververica.

Potí skozi sansusijski park se vléčejo, da bogpomagaj. Skozi podplate čutim pések, ki so z njim posute vsé stežé. Travica ob potéh je tako révna, da se je človeku ne dá pohoditi.

Kónčno:

Med ribniki sva in stojéčimi vodami. Jate divjih gosi se spreletavajo krog naju. Ponirki se potapljaajo v motno zeleno vodo. Tudi tu bi bil potreben kak odbor, ki bi skrbel za varstvo téga čudovitega okólja.

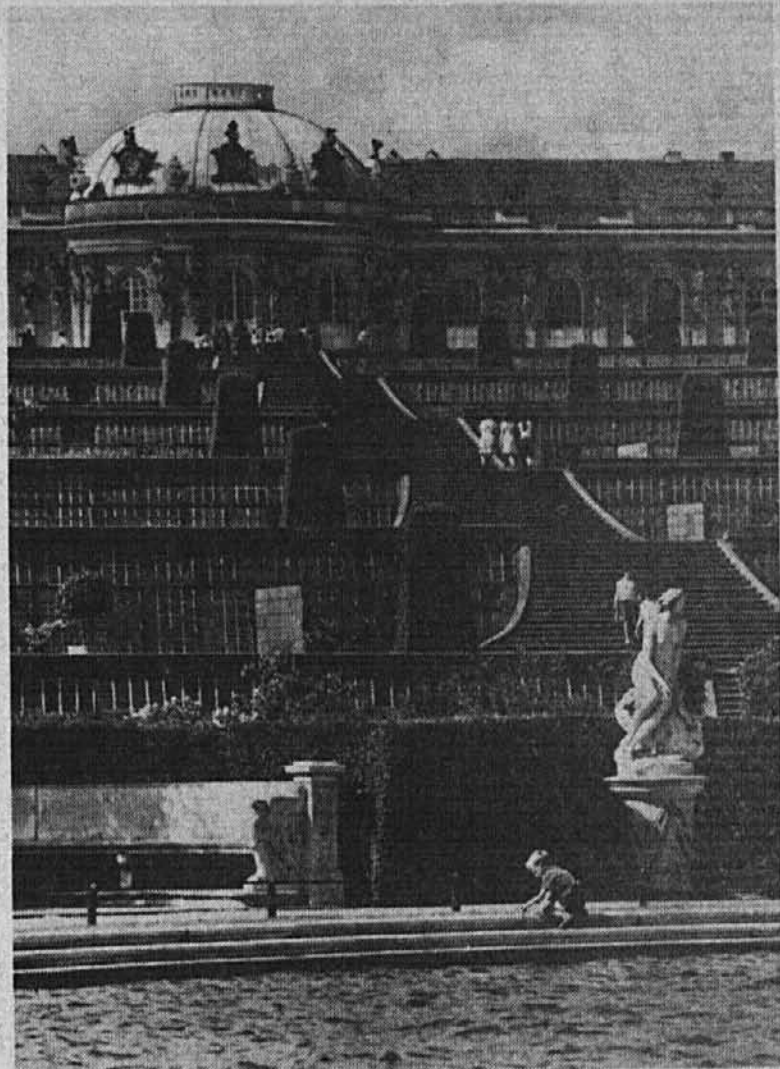
Videti je vse tako, kot da so mogočniki v svojem času laže vzdrževali svoje rezidénce, kot pa si to lahko privošči socialistična družba danes.

In vendar...

Svoje kamerdinerje, vrtnarje, arhitékte, lovce in gozdarje so kar dobro plačevali. Razlika je pomembna:

Vsè je služilo samo njihovim namenom, zahtévam in željám. Kar so ustvarili po svojih zamislih, služí danes vesoljnemu občestvu. Krvavega denarja niso vrgli v zrak. Zanj so z ljudmi, ki so jim bili podrejani, pa čeprav so jih s sposobnostmi pre-

Dvorec Sanssouci. Stopnic do njega ni ne konca in ne kraja. Za zastèklenimi terasami ob stranéh se je nekdanj razraščala vinska trta. Danes je za njimi videti največ plevél. Kariatidski sistem na fasadi dvórcá obiskovalca rahlo dolgočasi. (2)

ségali, dali sodobnemu človeku nékaj, kar lahko občuduje.

Če bo nanéšla priložnost, bom še romal v Sanssouci. Vrédno je iti tja. Zaživéti v kraju, ki ponazarja dóbršen dél zgodovine.

Lahko se je požvižgati na kralje, ki so iz žuljev, znoja svojih podložnikov ustvarili ta raj.

Na vse tisto, kar je v tém eldoradu mogoče videti, pa se ni mogoče požvižgati.

V Potsdamu je želézniska postaja tako zelo moderno urejena, da sva zamudila najin vlak. V postajni restavraciji strežejo z vsém, kar si zaželé oči, kar bi rad želodec. V gostinskih lokalih po méstu so slavili »dan počitka«. Vše zaprto. Nič hrane, nič pijače.

V bližnjem Intershoppu sva piščanca zalila s pivom. Pojédino sva kronala še z bolsom. Nekakšen konjak s predkrščansko zgodovino. Opisu na steklenici bi skorajda verjél. Kljub natančnim informacijam in po némško natančnim uram sva namreč komaj ujéla naslédnji vlak za Berlin.

Po véčrajšnji nedélji bi človek lahko pričakoval še védno nékaj slavnostnega vzdušja. Od tistega pol milijona plavih srajc ni videti nobene več na cesti. Godbe na pihala so se razpršile. Nobenega sledu o festivalu, čeprav Neues Deutschland polni svoje stolpce z njim.

Cel téden dni se je na sto tisoče efjedoljerjev smejalo po Berlinu. Svojo prestolnico so dobesédno pregazili. Kamorkoli se je kdo prestopil, je trčil na plavo srajco.

Danes nisem srčéal nobene plave srajce.

Pa féstivalski plakati, emblémi, napisi, parole, panoji? Céste, parki, proge, trgi so jih bili polni. Vsa prevozna srédstva so bila polepljena z njimi. Košatili so se na vseh javnih in privatnih zgradbah. Na želézniskih postajah jih je kar mrgolólo. Napise »X. Weltfestspiele der Jugend und Studenten«

sem še ponoči videl v sanjah, kajti nisi se mogel prestopiti, da bi ne naletel nanje.

Razmišljam, kdaj so pospravili vso tisto šaro. Nobenega sledu ni več o tém, da je v Berlinu cél téden trajal deséti svetovni féstival mladine in študentov. Nikogar ni videti, ki bi zanj mogli réči:

»Gléj ga! Tale je statiral v svetovnem cirkusu!«

Navaden delovni dan. Pač dan, kakor so vsi dnévi, kadar délamo. Féstivala kakor da sploh ni bilo. Sempatja še kakšen tujec. Na primer jaz.

Skušali smo se skriti med vsakdanje vzhodnonémške delovne ljudi. Hvaléžni smo jim za vsé tisto, kar so nam priredili. Priklicali so v svoje naročje naš mladi svét. Svét, ki mu stari tolikokrat nočemo nastaviti svojih ušes. Svét, ki nas rine z odra vsakdanjih prizorišč. Svét, ki bo naš planét zaplodil tako na debélo, da bo še za martinčke zmanjkalo prostora. Ljudi pač, ki bi radi romali na Andromédino mégljico.

Mladino, ki stari radi pravijo, da je pokvarjena in slaba.

Ponorim, ko slišim ali preberem kaj takšnega.

Če je še kaj dobrega na tém svétu, potem so to naši mladi. Cétrt stolétja sem med njimi. Z njimi. Na Zémliji so edini, ki so vrédni iména ČLOVEK.

Pošténi so, odkriti, dobri, zaupljivi; delovni in pridni. Med njimi preživljam najbolj srčne ure svojega življénja. Med razigrano mladostjo še človek sam postane mlad, čeprav je star.

Ko ti štirinajstlétnice zatrdijo, da nisi star, postaneš mlad.

Vsak dan se po pétkrat, po šestkrat zagledam v nóvih petintrideset parov radovédnih oči.

Vém, da so me ob prihodu v učilnico že vsi ocenili:

(Nadaljevanje na 26. strani)

Kakšna je obléka? Je kravata v rédu? («Danes je braz kravate!») So cévlji isti kakor véčraj? Srajco je zamenjal. Pa saj je modrokarirasto nósil samo dva dnéva! Bil je pri frizérju! Ampak — mislim, da mu lasje na stranéh rahlo štrlijo ... Frizérki bi ne bilo tréba tako hitéti! Pa urézal se je, ko se je bril. In hlače nimajo ostrih robov. Spodnji gumb na sukniču ima odpét.

Po zvonjénju se skušam na hodniku uréditi, prédén stopim v razred. Nikoli ne bom pozabil Mirka Mahniča:

»V razred sméte stopiti samo taki, kot da vas je pravkar nekdo vzél iz škatlice.«

Pri svojih létih bi lahko preklal hudiča, kot lepotec v razred pa ne morem véč stopiti.

»Ko se mi je že zgrbil stas, mi trébuha visel je céz pas kot jasen in vabljev oglas — za ljubi kruhek.«

(Janez Menart, Za ljubi kruhek)

Ko pa vpišem snov v dnévník, tedaj se zazrém v mladino préd seboj in vém:

Toliko in toliko mladih ljudi sedi préd menoj. Vsakdo izmed njih je živ človek. Gnésti moram torej tisto, čemur v vsakdanjem jeziku pravimo mladinec in mladinka.

Teško jih je gnésti. To je rés. Če pa jih dobro gnéteš, postanejo dél tébe. Morda si srčén: postaneš éden izmed njih. Zaupajo ti vsé skrivnosti, pokažejo ti svoje pesmi, prebrati sméš zaupna pisma. En sam pogoj: zajamčén molk. Pogovor védno samo med štirimi očmi. Popolno prepričanje, da je bila ali da bo zaupana skrivnost v tvoji glavi spravljena vsaj tako varno, kakor da bi bila deponirana v banki.

Dobro se počutim, ker vém, da imam toliko mladih prijateljic in prijateljev. Ne učénk, učéncev, znank in znancev. Sevéda je med stotinami tistih, ki se vsak dan srečujem z njimi, tudi kakšen tak, ki spada v zadnjo kategorijo. Pa so rédkí.

Čudno je, ampak je rés:

Najbolj pri srcu so mi tisti, ki vzdigajo največ prahu na šoli. Pač sorodnost, ki se je ne da kar tako utajiti. Če si tudi sam zmérom na tapéti, potem je laže razuméti tiste, ki se jim godi enako.

Nemirni fantje, vznemirjene déklice doživljajo poplavo graj. Kakšna pohvala kdaj je béla vrana.

Pa vendar so ljudje.

V vsakem človeku je nekaj dobrega. Naj bo kakorkoli slab — nekaj dobrega je v njém. Ko se nasloniš na tisto dóbro v mladem, še ne razcvetelem cvétu, se cvét odpré. In zasveti.

Potem pa se ta cvét razrašča. Postaja lépsi.

Podobno kakor tulipan: zvéčer se zapre, da bi ga zjutraj lahko še bolj občudoval. Céz dan pa se ga naglédati ne moreš.

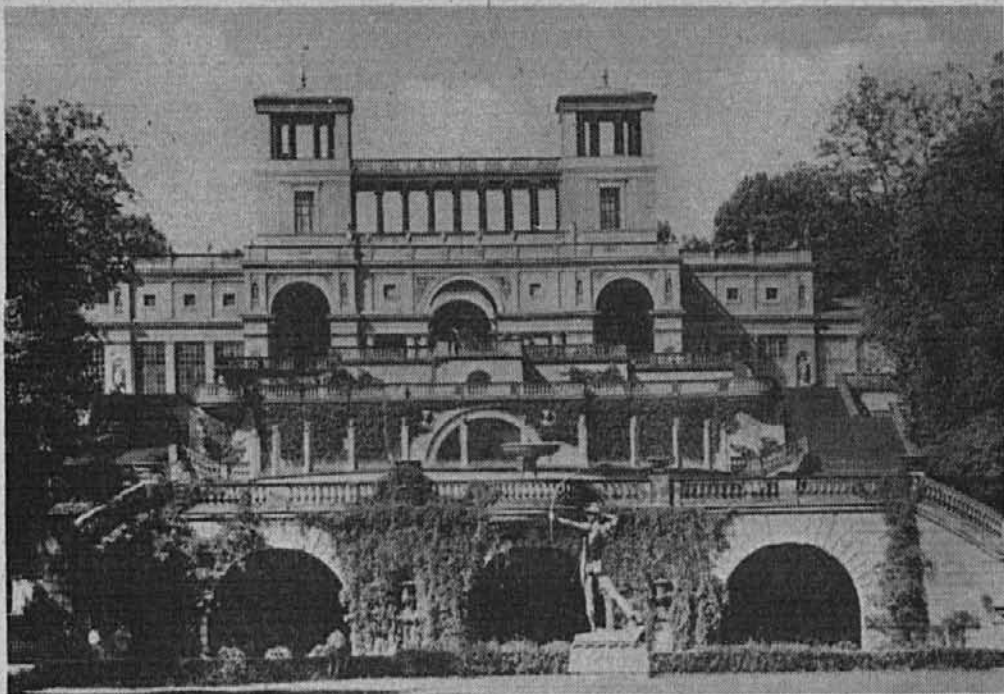
V mladih, ki sedé préd menoj, skušam poiskati védno tisto lépo, dóbro, zlato, tisto žlahtno bogastvo, ki je dano vsakemu človeku. Kar je plevéla v njih, odмира in odpada potém sam od sébe.

Ko se srečujemo na hodniku, se nasméhnemo ob pozdravu. Pozdrav pa ni dolžnost: je véz prijateljstva, ki nas vsak dan druží.

Tako je bilo tudi tukaj, v Berlinu. Téden dni sem se pozdravljal z mladimi z vsega svéta. Z nasméhóm na ustnicah. S prijaznostjo v očéh. Z obrazi, ki so razkrivali želje po miru, po strpnosti, po tém, da bi se vendarle sporazuméli, čeprav ne mislimo enako.

Ta téden lahko vštéjem med tistih pét najlépsih, ki sém jih v svójih pétdesetih létih življenja doživél.

Pozno zvéčer je že bilo, ko sva s prijateljem prijadrala domov. Inge je bila neznanško srčna, ko je zvédela, kakšno odkritje je bil zame Potsdam. Televizor je moral utihnití, da sem se lahko jaz izpraznil.

Oranžerija v Sannssoucijski z znamenito Rafaelovo galerijo. Voda spodaj v ribniku (ob lokostrelcu) je tako umazana, da bi človek lahko bruhal. Stopnic se sevéda tudi tu ne manjka. Desni prizidek so v najkrajšem času ustvarili samo zaradi téga, ker se je pruskemu samodržcu za tri dni najavil na obisk tiranski carski par iz Rusije. (3)

Čédna hišna pomočnica je obložila mizo, da se je kar šibila. Potsdamskega piščanca in vsé, kar mu je sledilo, je bilo tréba zatajiti. S poglédóm sva se s prijateljem sporazuméla: krožnike morava sprazniti. Torej sem se mučil, jédel, pil, trpél in poslušal véčni:

»Nimm doch, Janez! Du musst ja essen, trinken!«

(»Vzémí vendar, Janez! Moraš vendar jésti, pití!«)

Spraviti se moram proč, drugače si še hlače ne bom mogel véč zapéti.

Po dvajset, trideset kilometrov sem pretolkel dan za dnévóm. Znója sem v vročem vzhodnonémškem soncu prežnožil na hektolitre.

Moja téža pa ostaja immer statusquo. Nobéne kile dol.

Narobe:

Popek sili kar naprej!

Vsako jutro obložéna miza. Vsak večér se to ponavlja.

Vém, da me gosté zato, ker smo prijatelji. Sprašujejo, kaj mi je vséč, čésa ne maram. Potem pa naméčejo vsega, kot da bi bil na zajtrku pri Trianonu, na kosilu v Kuhinji pri gosji nožici ali pa na večérji, kakršno si je rad privoščil Churchill.

Pa kar naprej:

»Nimm doch, Janez!«

Sit sém téga véčnega refréna. Pobral bom šila in kopita pa odpeketal. V kraje, kjer nikogar ne poznam. Kjer me ne bo nihčé véč posiljeval z jedačo in pijačo. Kjer bom lahko predirkal vsakdanjih trideset kilométrov pa bo nazadnje lé za kak dékagram manj špeha.

Sachsenhausen, torek, 7. avgusta 1973

Skozi rolétne špranje silijo sončni žarki. Po glavi gospodari maček. Kriv je tisti bols pa vse drugo, kar mu je sledilo. Skozi šipo vidim Waldowa, kako že pogrinja mizo. Zopet torej jutranje trpljénje ob jajcih, maslu, médu in salamah... Pa ob tisti rjavi vódi, ki jo ponujajo kot kavo.

Z nočne omarice potégmem knjigo. Goethejev Faust.

»Ihr naht euch wieder, schwankende Gestalten...«

Danes sem naménjen v Sachsenhausen. Prijatelja ne maram zraven. To bo prvi moj obisk v kakem taborišču smrti. Ne véim,

kako ga bom doživljal. Ob sólzah nočem prič.

Do Oranienburga je iz Zeuthna poldrugo uro vóžnje. Avtobus do Sachsenhausna čaka préd postajo. Obséžno, iz črpnó monografijo o taborišču sem prebral méd potjo. V prijateljevi knjižnici je dobiti vsé, kar me zanima.

Vesél sem, da sém sam. Po tistem, kar sem v knjigi videl in prebral na vlaku, dobro čutim, kako se bom céł dan počutil.

Stopil sem na césto. Hótel sem vprašati prvega človeka, kod vodi pot v nekdanje taborišče, pa me je presenétil vélik céstni kažipot:

»NATIONALE MAHN- UND GEDENKSTAETTE SACHSENHAUSEN«

In puščica, kam moram iti. Pa na prvem ovinku spét taka tabla s puščico. Na drugem tudi.

Kakor da bi kdo otroka peljal v vrtec. Kdor pride v Sachsenhausen, bo doživél sloviti rék:

»Vsa pota vodijo v Rim.«

Vsa pota v Sachsenhausnu vodijo v nekdanje uničevalno taborišče. In to je Vzhodnim Némcem tréba štéti v dobro.

Se vohód v park, v katerem so se nekdanj šopirili esesovci, srečujem Ruse. Vojake, lejténante in majorje. V vročem dopoldanskem soncu se sprehajajo med drevjem gor in dol. Zgrozim se:

Menda nismo zaménjali tistih, ki so bili tu préd njimi?

Oddahnil sem si, ko sem ugotovil, da so samo sprehajalci.

Prodajalka v paviljonu préd vohódom je bila navdušena nad mano. Tri kompléte značk iz vseh taborišč sem kupil.

»Aber mein lieber Herr, das wird ja ziemlich teuer kommen!«

(»Ampak gospod moj dragi, to vas bo precéj drago veljalo!«)

»Je že v rédu, gospodična! Kar strésite jih v škrnicelj!«

Naj ji razlagam, da me bo sleherni znaneec v domovini najprej vprašal, ali sem mu prinésel kakšno značko?

Če jih bom že prinésel, naj bodo to značke, ki spominjajo na trpljénje in na smrt. Na zločince in divjaštvo. Na množične morilce. Na lakoto. Na čas, ko je človek néhal biti človek. Po dvéh platéh:

Prvi je ubijal, kakor da so ljudje smét. Drugi so morali kakor smetí umreti.

Martin Schwantes, ki so ga v februarju petinštiridesetega pokončali v Sachsenhausnu, je napisal v svojem zadnjem pisnu:

»Človeštvo je zdaj v takšnem stanju, da bo zaključilo stolétja dolgo zgodovino

in novo poglavje, prvo človeško odprlo. Lép je občutek, če si pri tem razvoju pridejal svoj délek. Smrt je naraven pojav. Vse kreature morajo umreti. Kdor pa je življenje žrtvoval za našo stvar, je svojo smrt povzdignil v dejanje. Takšna smrt je lépa — pri vséj umazanosti — ker ni nekoristna.«

Kako bi biló na svétu, če bi ne bilo ljudi, ki so verjéli, da je lahko tudi smrt koristna?

Pred mednarodnim muzejem visi napis: »Vsaka péd té zémlje je namočena s krvjo in s smrtnim znojem deset tisočev mučencev iz mnogih evropskih narodov. Deset tisočev ljudi razhajajočih se prepričanj.

Tu so jih mučili do smrti.

Morili so jih samo zaradi téga, ker so ostali zvésti ljudstvo, iz katérega so poglani svoje korenine.

Ker so svobodo in demokracijo ljubili bolj od svojega življenja.

Socialisti so bili.

Sovrašтво med narodi jim je bilo tuje.

Odklanjali so pomor ljudstev.

Posvetili so se humanizmu.

Prijateljstvu med narodi.

Zato so jih ubili.«

Pa še:

»V tihem spoštovanju se na tém kraju klanjamo dragim. Borcem proti vojni, Borcem proti fašizmu. Borcem proti militarizmu. Vsem žrtvam naci nasilja.

Spominu in svarilu je namenjen tale kraj:

Spominu na nepreštéte mučence in junake antifašističnega odpóra.

Svarilu nam in generacijam, ki bodo nam sledile:

Nikoli več ne smemo dopustiti, nikoli več ne smemo dovoliti, da bi nas pregazila fašizem, militarizem! Dovolj je bilo barbarizma v našem narodu! Prevéč ljudstev smo že poteptali!«

Še enkrat:

Pogum za tak napis je tréba štéti Vzhodnim Némcem v dobro.

Sprehod skozi mednarodni muzej je dolg in tézek. Sréčen sem, ko vidim, da so jugoslovanske žrtve dostojno predstavljene. Premikam se od slike do slike mladih fantov in deklét, žena in starcev. Bêrem, kaj so pretrpéli, prédén so umrli.

Jokam.

V sosédnjem, francoskem paviljonu joče Francozinja. Na glas in brez sramu.

Prejokal sem se skozi jugoslovanski paviljon.

Slišim skozi sténo, kako Francoz tolaži žéno:

»Mais ma chère...«

(»Ampak moja draga...«)

Obšél sem špansko sténo. Očala držim v rokah, da si lahko brišem solze. Lépa, mlada Francozinja, do konca objokana, plane v objém:

»Et vous aussi...«

(»In tudi vi...«)

»Non, non, madame,« jo pomirim. Mož jo je objél in skušal pomiriti. Zagotovo ji je šepetal lépe beséde na ušésa, ker se je čez nekaj časa lé umirila. Potém pa, stiskajoč žéno k sébi, mi je razodel:

Žénino mater so esesovci tule, v Sachsenhausnu, obésili na apelplacu. Na tistih vešalih, ki jih še danes lahko vidi svét.

V svarilo taboriščnikom, ker je odprla usta. Izlajala je vsé, kar se je nabralo v njéj.

Ker se je spraznila, so jo obésili.

Hčérka je med slikami francoskih žrtev našla svojo mater. In opis pod sliko, zakaj je žénska morala umréti. Bila je njéna mati.

Ona je njéna hčérka.

Po svoje žrtev Sachsenhausna. Žrtev zveri, ki so za dvanajst lét zavladaile Evropi.

Spustimo se v klepét.

Živita v Rouenu. Otroka sta pustila staršem. Takoj je na vrsti Oradour. Francoske Lipice. In naše Dražgoše, Rašica, Kozara. Kraji, v katérih so ljudje umirali v plamenih.

»Na Kordunu grob do groba, traži majka sina svoga.«

V Velunju na Kordunu so ustaši požgali na stotine Srbov v cérkvi. Pri nas so še Jasenovac, Bégunje, Urh...

»Imate pri sébi zemljevid vaše domovine? Ne? Ga nama lahko narišete? In vpišite kraje, ki ste jih zdaj imenovali? Hočeva videti vse slovénske in jugoslovanske Oradourje!«

Narišem zemljevid in vpišem kraje. Tako. Na pamet. V polomljeni francosčini razlagam, kaj se je kjé zgodilo.

Pletérnica...

Pétinštiridesetega. V zadnjih dnéh aprila.

Ko tovornjak z radisti je zadélo v polno. Za njimi so lahko pobrali le nékaj drobovine. Pločevine.

Poklicali so nas vsé, ki smo se količkej spoznali na radijske zvéze.

V tistih časih so bili walki-talkiji še sanje.

Pobral sem modri ruski radijski zaboj in ga zadél na rame. Taster sem vtaknil v žép. Morsejevo abesedo so mi Rusi vbili v glavo.

Priti moram na grič, na katerem so si topničarji izkopali jarek. Odkoder s svojim dvogledom, ki vidiš skozenj, pa čeprav čepiš v jarku, opazujejo premike na nasprotni strani.

Švabi, ustaši in kar je té zalége, so me opazili. Krogle se zarivajo krog méne v zemljo. Gologlav sém. Eni izmed krogel se je zahotélo, da mi je oplemenitila lasišče.

Streléc je prezrl drobno déjstvo:

Za vojaka so me izšolali v švabski vojski.

Med mnogimi povéljji je bilo éno poglavitno:

»Kritje!«

»Du Arsich verfluchtet: Deckung nehmen!«

(»Ti rit prekleta: pojdi v kritje!«)

Naš feldwibel je kar ponorél, če se ob streljanju nismo o pravem času spravili za krtine.

»Vsak dan lahko izdelamo sto tankov, sto letal, tisoč topov, sto tisoč pušk, milijone krogel. Vsak dan lahko izdelamo orožja, da bi z njim lahko pobili svét.

Da bi lahko pobili svét, potrebujemo vojake. Jasno?

Prédén zraste vojak, traja osemnajst lét. Jasno?

Orožje smés odvréti. V skladiščih ga je še na kupe. Jasno?

Edina stvar, ki moraš paziti vsak trenutek nanjo:

Tvoja glava.

Če bo krogla našla pot skóznjo, če jo bo prebila mina, če jo bo raztrgala granata, boš ostal brez njé. Wehrmacht bo torej ostal brez vojaka.

Vaša prva skrb je torej:

Skrb za lastno glavo!«

Ta navodila so nam tako dolgo vtépalí v betice, da so nam prešla v meso in kri.

Ko me je torej krogla požgečkala, sem se v sekundi znašel za krtino. Ne boste, ljubčki! Iz vaše šole sem prišel!

Ohraniti moram célo glavo in se spraviti na grič.

Ko sem na cilju skočil v jarek, je topničarski opazovalec debelo zajajal:

»Kako si stigao kroz ovu vatru?«

»Peške, dušo moja, peške.«

Poklical sem brigadno radijsko postajo. Lahko gredo v napad.

Trije T-34 so prihruméli préko griča. Še prédén so se mogli spustiti v dolino, jo je prvi dobil v gosenco.

Drugi ga je navézal na jekléno vrv. Tréti ju je ščitil. Iz vseh tréh kupol je bruhal divji ogenj. Vém, da imajo v vsakem tanku šestindevetdeset granat.

Brigadni postaji sproti tastiram položaj naših treh jeklenjakov. Tam pa se je nékaj pretrgalo. Ne morejo vzpostaviti zvéze s pehoto.

Pehota je prepričana, da je naš tankovski vod prebil sovražnikove jarke. Torej:

Juriš!

Mladi srbski fantje, šele mobilizirani, so se začéli valiti preko griča v dolino, v kateri je gospodarila Smrt. V čakširah in opankah, z borno puško v roki in z nékaj naboji proti želézju, s katerim je še vedno razpolagal rajh.

Prve vrste padajo kot pokošéne.

Ves iz sébe pritiskam na taster:

»Ustavite pehoto! Vse bodo pobili!«

(SE NADALJUJE)

Nova palača v Sanssouciju. Prav je imél francoski general, ko je vzkliknil, da je kipov na stréhi véč kot péšcev na cestáh. Zunaj en sam vélik dolgčas. Notranjščino pa je vrédno poglédati. Kdor bo prišel kdaj v Potsdam, naj si jo ogléda! Mora pa paziti: do véčéja je najmanj kilometer... (4)

ANDREJ KOKOT

Pesmi sreče

I.
Trava umira,
v mojih očeh je noč,
spomin na mladost že blede,
moja beseda je redka
in ves svet okoli mene je črn,
gora velikih upov plahni v dežju
puhlih besed.
In vendar pod njo še iskra brli:
življenje ostane,
kljub žalosti in črnim nočem,
kljub mračijo sončne dni.
Življenje ostane,
čeprav se vse, kar me obdaja,
v prahu drobi in so misli
uprte v pogubo. Moja sodba izgublja
veljavo, dasi je še tako pravična.
edini izhod je pesem smrti,
kljub temu pa bo življenje slavilo
zmago in utrlo svojo večno pot.

II.
Tiha je noč
in nič se ne zgodi,
kot da se je že vse zgodilo,
da je smrt opravila svoje,
oženj in voda imela svoj ples.
Tiha je noč,
v daljavi
pa zvezda brli, pa zvezda brli,
kot da ve, kaj je bilo,
kot da ve, da nekaj še bo.

III.
Pesem je mrtva,
beseda je mrtva,
mrtev je kamen in mrtvo drevo.
Vse je umrlo, gora in reka,
človek in zemlja,
vse je umrlo.
Na robu
te mrtve
planjave pa kal
iz zemlje prodira
in se ne meni za žalost,
v kateri brsti.

IV.
Vse je mrtvo,
vse je mrtvo in žalostno.
Jaz pa sem srečen, čeprav sem
mrtev kot vse drugo
in so se moje misli razblinile
in nič in je moje telo zdavnaj že prah
in se je zemlja razbila, kot kepa prsti
in se razgubila v večnem prostoru.
Srečen sem, presrečen, kot v dneh
prve ljubezni, ker vem, da se bo nekaj
spet rodila zemlja in večna pesem,
pesem pričakovanja.

Žalostna pravljica

Nekdo
se je pritihtapil
v kamro moje skrivnosti
in mi odnesel
poslednji kanček samozavesti.

Nekoč
se je v meni pojavil,
kot kramar
in mi ponudil
izgubljeno dragocenost.
Vendar se nisem zmenil zanj.
Zaloputnil sem vrata ponosa
in tako prikril svojo izgubo.

On pa je bil
usmiljen.
Svojo kramo je pustil
na pragu moje vesti
in tiho odšel.
Kljub temu pa ne odprem
svojih vrat,
ker se bojim, da s podarjenim
blagom ne bom imel kaj početi.

MIHA KLINAR

Izvir

Iz zemlje
se rodi
izvir
in svetel
in čist
brzi
navzdol
preko kaskad
pojoči slap
v prepad
tako
kakor
mu določil
je pot
usode nagib.

Črni krokí

Velika
črna ptica
v krožnem letu
nenadoma
obstane
kot ujeta
z razpetimi perotmi
na sivem nebu
opazuje
gladno išče
in nato
zdrsi
kakor po loku
in spet obstane
kakor na tetivi
puščica smrti
ki strmoglavo
kakor črn kamen
pada
v praznino
med gozdove
na svojo žrtev.

Na dnu

Tu ni krmila
da bi našel smer
nazaj v daljave
v mladih dni pristan
Tu je vihar
in noč
pošasten ocean
in trhla ladjica želja
obsojena
da tu
na dnu
konča
brezsiljno pot

Brez svoje krivde

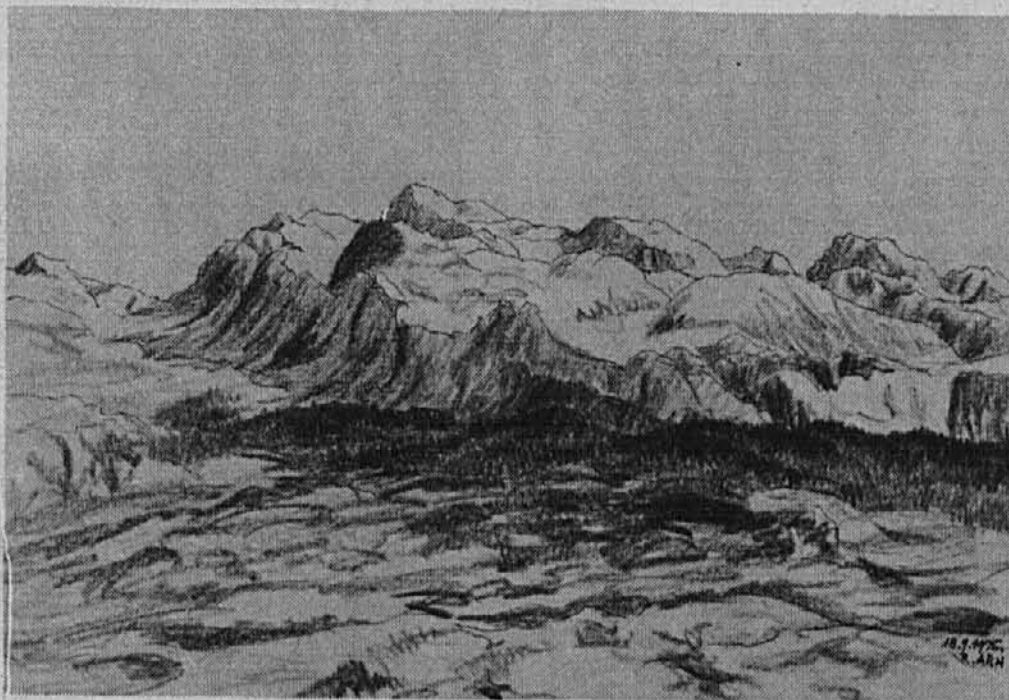
Zasramovali so te
in zaničevali . . .
To se pravi:
psovali so te
z Ničem.
Si res prišel
iz Niča?
Je možki, ki te je spočel, nič?
In ženska, ki te je rodila, nič?
V NIČ SE VRAČAŠ SAMO,
ČE SI NIČ.
Pa tudi, če si nič,
ne toži nad nesmisлом bivanja
in ne toži nad smrtjo.
Misli si:
na življenje sem obsojen
in ne na smrt.
Obsojen
brez svoje krivde.

Voda

Umiješ se
v prozorni
kristalno čisti
vodi
in nehvaležen
rečeš
z občutkom
gnusa:
Joj, kako
umazana
je voda!
in ne:
kako sem bil
umazan!

Ob svetilki spominov

Po temnih hodnikih minulosti
tavaš
s svetilko spominov –
obrazi, ki jih srečuješ,
podobe, ki jih gledaš
so lepše kakor v resnici.
Postajaš otožen
in ponavljáš:
Lepo,
lepo je bilo živeti.

Rudolf Arh: Triglavuska skupina z Velikim Bogatinom

Mrzel veter lega skozi prazne oblake
v dostojanstven mir, doumljen
v ugašajočem svetlikanju voščenih listov.
In zapuščen plamen dneva strohni
kot plodovi mrzle sape, spremenjeni v
mraz
v nerazložljivem svetlobnem delcu,
ki utriplje v mimoidočih.

Gozd brez zvoka ima višino budnosti
v očeh z razklanim namenom
poduhovaljenja, kamor pride
neviden kamen nevidnih pomislekov,
bore se za luže zraka
slehnega človeka.
Zloglasen mesec boljši kot žival,
sprt s surovino zemlje,
kalen v nagnusni duši časa.

Pomni o oko slepeče rane,
slapovi zvezd ugašajo v preostanku
neskončne zemlje, neodločno lebdeče
nad senco tujca,
nad pogledom pomladne reke,
priurele iz magnetnih vrtincev
vitke razprostrtosti razuma.
In tulci ur izpostavljeni morju
utihnijo na valu bežečem v dvig vetra.

Tvoj otrpli pogled
pada na zvezdni šlem
in jutri bo pod obzidjem
štrlečega marmorja unovič padlo
pusto ljudstvo, srditejšje od vode
ali polnočnega zvonjenja in naposed
v človeškem liku upanja in cvetja
okamenelo v koraku bivanja.

Poj mi o zadnjem grobu v
vrhu daljave kjer negibna kakor
brstnata ljubezen odteka v
izluščene roke oblika plamena,
mehka kot zvok in meso vklesana
v kamen hvalnic.
In objem vtisnjen v čelo,
porodi gnijoč izdih objokane ženske.
Čeljust razočaranja preleti
črni svod in ljubljeneč
osvobodjene vere je glas tožec.

Od žil in zvezd v odprtih ustih
se zdaj poslavljaš.
Sredi kamenja ponika sveženj rok
in s soncem poškopljena trava
s popevanjem se tihim v noč poslavlja.

Naraven sen in pa svetloba
sloneča na pomen tišine,
iz blage neopaznosti. Izgovorjena
v vlago legend in življenja.

Preprost beg med slovesom in smrtjo,
trenutek namesto slučaja
in razsula podoba, toneča
v modrikasto meglo.
V vrtu prvega prebujanja preveč
vedo o usodi, ki je nekoč prebivala tu,
v gibih utrujenih udov
in izginjala vase v preprosto
naravo izven časa, izven zvoka
in svetlobe.

Potem je ostal samo plameni dih
in čista koža potegnjena iz vetra,
ki je odhajal za sencami
nočnih ptic,
za melodijami izrešetanimi iz
stopnjevanja jutranje zarje.
In v vonju teme
zadnje besede so se zlatile.
Izrute iz sanj so zaudarile
skozi snop mesečine v roso oči.

DVOJE RAZMIŠLJANJ OB PRVEM MAJU

Vse niže se je spuščalo kot cekin zlato
rumeno sonce. Pobralo je še zadnje žarke s
streh, nato pa z rdečkastim sijem utonilo
za temnimi obrisi Jelenkamna Mrak.

Visoka drevesa, umazano sajaste
stavbe, vse je dobivalo grozljive sence.
Temno preginjalo se je tiho spustilo nad
zaspano mesto. Nenadoma pa je daleč,
nekje na Mežaklji, zažarela drobcena
ognjena lučka. Hip za njo druga in tretja.

Vsepovsod so zagoreli kresovi v
pozdrav vsem delovnim ljudem sveta.
Tistim, ki živijo v socialističnih, samo-
upravljaljskih deželah, kjer uživajo vse de-
lavske pravice, pa tudi njim, ki jih kapi-
talistični delodajalci še vedno izkoriščajo.
Obenem pa so kresovi zagoreli kot
ogromni plameni sveč v spomin na padle v
veliki stavki leta 1883 v Chicagu.

Tega večera so se na Ukovi zbrali de-
lavci, delavke in njihovi otroci, da bi
skupaj praznovali prvi maj, praznik dela.
Vse sem poznala, kljub temu pa sem bila
presenečena, ko sem jih zaslišala tiho peti.
Ognjeni plameni ognja so švigali visoko k
nebu, z njimi se je dvigala naša pesem.

Ko smo obmolknili, sem opazovala
zamišljene, trudne obraze starejših delav-
cev, ki so nemo strmeli v ogenj pred seboj.
Le o čem so razmišljali? O današnjem
praznovanju? Ali pa so se morda v mislih
vrnili za nekaj desetletij v preteklost, v
njihovo mladost, ko so prav tako
svobodno želeli praznovati svoj največji
praznik, a jim je bilo to prepovedano.

Vedno se bom spominjala svojega
prvega praznovanja delavskega praznika v
naravi, ob kresu, pesmi. In kar je najdra-
gocnejše: v svobodi.

Suzana Krevsel, 8. b
Osnovna šola Tone Čufar
Jesenice

1. maj! Povsod samo veselje in pesem.
Ljudje odhajajo iz dima in prahu v na-
ravo.

HERO

Žalostno se je ozreti

vate,
ker so ti cvetlične grede
prevlekli z asfaltom.

Žalostno se je ozreti

vate,
ker imaš zelene trave
skrite pod betonom.

In ptice režejo s perutmi
TVOJO, s civilizacijo
okuženo atmosfero
in pristanejo otrple, negibne
na betonskih obalah
mastnega morja nafte...

In drevesa hropejo v bolečini,
ker so se jim sulfati vsedli v pljuča
in ne morejo dihati...
In trave jočejo v strahu,
ki ni odveč,
da jih bo pogazil žerjav...

Gradijo stolpnice za stotine rodov
— ali bo svet kdaj videl teh sto rodov,
če bo umazana betonska krogla? —
... rastejo mostovi,
... rodevajo se ceste,
... tovarne
in pokopališča...

Kar pomnim, smo na ta dan odhajali v
gorsko vasico v Poljanski dolini. Sončna
dolina ob Sori je na pomlad odeta v cvetje.
Sprva mi je bila zopna, ker je tako
samotna, potem pa sem jo počasi vzljubi-
la. Danes mi je najbolj všeč prav to, da je
tiha in samotna, daleč od mestnega hrupa.

Naš cilj je bila hribovska vasica Stara
Osela. Dolgo nisem razumela, zakaj
mami vedno trdi, da je to najlepši kraj na
svetu. Zdaj jo razumem! Jesenice so za
mnoge ljudi grdo in umazano mesto, zame
pa so čudovito mesto. Vsakdo ima najraje
kraj, kjer se je rodil.

Zdaj je večer. Zvezde se utrinjajo daleč
na nebu. Zakurili smo kres. Zdaj prepevajo
ob njem.

Oddaljila sem se. Po ozki poti sem
odšla proti sadovnjaku. Zaželela sem si
biti sama! Usedla sem se pod staro češnjo.
Začela sem razmišljati.

Sama sem. Sama v tej čudoviti tišini!
Daleč od ljudi, daleč od sveta. V daljavi
kot majhne lučke gorijo kresovi. Kmalu
počasi začno ugašati, kot ugasne vse, kar
je lepega v življenju.

Zaslišim svoje ime. Pogrešili so me.
Stiskam se še bolj k deblu in molčim.
Rada bi ostala tu. Sama! Tako rada sem
med ljudmi, se smejim in veselim. Toda
nocoj sem si zaželela biti čisto sama.

V meni se je prebudil spomin na dni, ko
sem kot malo dekletce tekala po teh trav-
nikih. Toliko spominov na rosno otroštvo
je zaprtih tu. Nocoj hočejo, da jih obudim,
kot bom nekoč obujala spomin na dni, ki
jih doživljam zdaj. Zato želim biti sama. V
tišini in temi.

Predno sem zaplavala v čas, ki je minil,
sem se nasmehnila ob misli, da bom čez
mного let morda spet pobegnila iz družbe
ob kresu in se predala spominom na
mladost, na dni, ki jih doživljam zdaj.

Branka Šemrov, 8. b
Osnovna šola Tone Čufar,
Jesenice

Otrok si bil

ki so mu ceste postale igrišče,
otrok si bil,
ki si neonski luči
pravil — prijatelj...

— zato je tvoje razbolelo srce
utonilo v tebi
in ostalo skrito sočloveku —

Deček si bil,
ko so te ožigosali
in ti za leto dni odvzeli dom.
Deček si bil,
ko si spoznal,
da je svet pod neonskimi lučmi — umazan,
ko si si dejal,
da si košček te skrite umazanije.
— zato so se tvoje solze
potopile v nasmeh —

In sedaj, ko si odrasel
niti ljubezen
ne prebudi tvojega
zabetoniranega srca.
In sedaj, ko si odvrzel
lažno otroštvo z ramen
niti trpljenje
ne prebudi tvojih
potopljenih solz.
Včasih si za trenutek
zaželiš ljubezni,
poiščeš si jo,
nato pa se v tebi zbudi spomin,
jo odvržeš
in se potopiš
med ceste in neonske svetilke...

Še vsake počitnice sem doživel kaj zanimivega. Pa naj vam povem, kaj se mi je primerilo pred leti.

Poletnega jutra sem jo mahnil, sam in peš, iz Kobarida v Drežnico. Namenjen sem bil še naprej od Drežnice, na vrh Krna, enega najvišjih vrhov v naših Alpah.

Sredi dopoldneva je bila Drežnica že globoko pod mano in sonce je bolj in bolj žgalo. Pot je vodila po odprtem, večidel golem svetu proti vzhodu, torej sem hodil z obrazom prav proti soncu. Pred seboj sem gledal v ogromni, strmi hrbet gore in premagala me je zapeljiva misel, da bi polenaril pod kakšnim grmom in se šele proti večeru napolnil na vrh.

Poiskal sem si ob poti košat grm in si pod njim pripravil udoben kotichek: razgrnil sem površnik po travi, odprl nahrbtnik pa se začel predajati sladkostim jedade in lenuharjenja... Popoldne se je že nagibalo v večer, ko sem spet zbral svoje kosti in jih začel premikati v kreber. Šlo je bolj počasi, ker moje kosti niso bile več tako mlade, pa tudi steza je bila strma, saj je treba v kakih šestih urah premagati višino dobrih dva tisoč metrov, kolikor znaša razlika med Kobaridom in vrhom Krna.

Pa še ustavljal sem se spotoma: kako bi mogel kar slepo riniti navkreber in se ne naslajati ob pogledu na pokrajino, ki je ostajala pod mano in se mi odpirala vsa širja in širja, kolikor višje sem se vzpenjal. Dolina Soče se je izgubljala v koritih in pogled je segel v ravno Furlanijo, ki ji ni bilo videti konca, da nisem razločil, ali se širi ravnina tam še naprej ali pa je že morje.

Pod menoj, v Kobaridu, na Vrsnem, pa na Livku onkraj Soče so se prižigale prve lučke, znanilke noči. Nad menoj, na brezmejnem nebu, čistem ko mlado oko, so vztrepetale prve zvezde. Vsenaokrog, tam od morskih širjav in belo se bleščočih dolomitskih vrhov pa do zvezd in vesoljskih meglic — povsod popolna tišina, ko da v vseh teh prostorninah ni razen mojega burno utripajočega srca in sopenja ničesar živega...

Znočilo se je. Na srečo mi je svetil na pot s svojo zelenkasto, zadržano svetlobo čudovit lestenec — polna luna, tako da sem lahko videl pred seboj neznansko krnsko pleče, za katerim se je skrival moj nočni cilj — koča.

Zaradi strmine se vzpenja pot na Krn v gostih zavojih, pogosto tudi tik ob prepadih. V zelenkastem mraku so se mi zdela brezna še bolj brezdanja, čeri še grozljivejše, podobne velikanskim glavam, trupom in repom, stene pa strahotno visoke. S pogledom sem zaman ril v višino predse, da bi uzrl karkoli, kar bi kazalo na cilj, na konec poti.

Ja, modrujem, včasih ti je bila taka tura piškav oreh, zdaj pa si precenil svoje moči. Pa še sam se podaš na takole pot. Kdove kaj se lahko vse primeri, več kilometrov okrog pa ne žive duše...

Cik-cak, cik-cak... na levo, na desno, venomer navzgor, navzgor, ko da pelje pot v nebo, med zvezde.

Na enem izmed teh nešteti ovinkov se ustavim, odložim nahrtnik, premislim, potem pa potegnem iz nahrtnika površnik, otipljem na tleh najprimernejši, kolikor toliko raven prostor brez večjih kamnov, se zavijem v površnik in se zlekнем med skale. Lahko noč, kdo bi lezel ponoči po tej puščavi, in na svidenje zjutraj, mogotec Krn!

Za slovo mi zatava pogled še enkrat v globino, od koder migotajo kot iz brezbreznega oceana skupine lučk — Videm, Čedad, Krmin — daljave in samota me napolnjujejo s tišino, ki postaja globlja in globlja... veke pa težje in težje... samo skozi ozko

špranjo še uhaja v zavest prostor, zavešen z zeleno kopreno... zdaj zdaj bo zajela popolna tišina še zadnje sled resničnosti... tedaj pa kot strela z jasnega plane iz te tišine nekaj pošastnega, privid, prikazen... nad glavo, zdelo se mi je, da komaj za seženj, zaplava ogromna senca in zakrije luno... Skočim na noge, zamahnem s palico, zarjujem — senca leno zakroži, se dvigne in odplava... Zdaj šele se zavem: ptič, orel! Ampak prestrašil me je pošteno. Moje lomastenje po kamenju ga je zbudilo in prišel je iz svojega gnezda kje v skalah pogledat, kdo kali nočni mir v njegovem kraljestvu.

Pred domišljjskimi očmi mi je vstala muzejska pošast — majhna glava z velikim, zakrivljenim kljunom, kosmate noge s strašnimi kremplji... Spomnil sem se, kaj sem bral o orlih: zrastejo celo do metra v dolžino in z razprtimi krili do dveh metrov v širino! Tak orel se loti tudi večje živali — zakaj se ne bi spečega človeka? Plen razkosa, ga požre s kostmi in dlako ali perjem vred, potem pa vsakih nekaj dni bljuje iz sebe, kar ni mogel prebaviti... No, hvala lepa!

Stlačil sem svoje brašno v nahrtnik, pa na pot! Cik-cak, cik-cak, zdaj, po prestanem strahu, je šlo hitreje. In slednjič sem prišel tja, od koder ni bilo mogoče nikamor višje: na Krnovo teme. Pihalo je,

ko da se čarovnice pode okoli Krnove pleše, in lučke dva tisoč metrov nižje so ugašale in se prižigale kot kresničke.

Potrkal sem na vrata kočice, trkal po vseh oknih, bunkal, razbijal, dokler mi le ni odprl mlad, malo šepav oskrbnik. Skoraj sesedel sem se na klop in si zaželel čaja. Nimam vode, pravi oskrbnik. Potem pa radensko! Nimam, odgovarja oskrbnik, kaj pa imate za žejo? Vino, žganje, liker... No, pomislim, na Krn bi poslal antialkoholika, če bi ga hotel kaznovati. In si izberem manjše zlo: dva deci vina. Pa kaj boš s to količino tekočine, če skoraj ves dan nisi nič pil! Še dva deci! Pa še dva, zakaj žeja je hušša od orla! Vmes pa seveda pogovor o zverini: kje živi, kako velika je, ali napada ovce, mogoče celo otroke? Ovce že, da bi človeka, kaj takega pa še ni bilo slišati.

»Spečega človeka bi pa le mogoče napadla, posebno še, če bi bila lačna?« sem hotel izsiliti iz oskrbnika priznanje: na vsak način bi rad slišal potrdilo, da sem bil v resnici v smrtni nevarnosti; da je bil moj strah utemeljen in da sem se obnašal prav junaško.

»Ne rečem, da ne...« popusti oskrbnik. »Mogoče pa res...«

Samo ta stavek sem še slišal, zakaj strup alkohol me je že vlekel v globel, globljo od soških korit...

DESETO MEDNARODNO SREČANJE PISATELJEV IZ 19 DEŽEL

Na Bledu je bilo od 12. do 14. maja deseto mednarodno srečanje pisateljev iz devetnajstih dežel. Na srečanju so razpravljali o naslednjih temah: Pisatelj v svetu, ki se ruši, Pisatelj v svetu, ki gradi, in Pisatelj kot zveza med svetovi.

Med okrog sedemdesetimi pisatelji sta bila tudi slovenska pesnika iz avstrijske Koroške in člana našega kulturno umetniškega kluba Valentin Polanšek in Andrej Kokot. Slednji je na blejskem srečanju sodeloval z naslednjim razmišljanjem:

»Dovolite, da se oglašam kot avtor, ki prihaja iz pokrajine, kjer se stikata dve kulturi. In bi torej moral govoriti kot pisatelj, ki naj bi bil vez med dvema svetovoma.

Žal pa moram ponovno opozoriti, da prihajam iz sveta, kjer se nekaj ruši, čeprav ima vse možnosti, da bi se gradil in kjer bi pisatelj moral delovati kot vez med svetovoma.

Prihajam namreč s Koroške, kjer živita dva naroda — nemški in slovenski. Sam pripadam šibkejšemu — slovenskemu, ki pa ima v avstrijski državni pogodbi zagotovljene vse pravice za svoj narodni obstoj. Toda stvarnost prakse naše države je drugačna. Pravice, ki jih imamo zajamčene v tem dokumentu, so le pesek v oči domači in svetovni javnosti.

Ne bom se spuščal v podrobnosti našega položaja, v katerem se koroški Slovenci nahajamo. Prav pa je, da vas

seznanim in vam povem, da teh pravic nismo deležni in da se moramo za te naše priborjene pravice, ki so mednarodno-pravno podpisane, še boriti. Torej prihajam iz dežele, kjer se ne gradi, marveč ruši tisto, kar se ne bi smelo — konstrikcija skupine — narodne manjšine. Seveda pa s tem nočem reči, da se vse ruši. Ne, z veseljem lahko tudi povem, da je prav med pisatelji največ ljudi, ki jim ni vseeno, da se jemlje narodni manjšini možnost enakopravne uporabe jezika v uradih, sodišču itd., ko pa bi se ji morala dajati vsestranska podpora.

Dogaja se ravno nasprotno. Ta čas grede celo v zelo hude pritiske v obliki raznih postopkov upravnih, sodnih, policijskih in drugih organov, s katerimi hočejo ustrahovati in likvidirati našo narodno skupnost. Vse to, kar se danes dogaja na Koroškem, močno spominja na čas fašizma.

Nekateri moji kolegi iz Avstrije mi bodo, v to sem prepričan, to potrdili, ker vem, da so nad razvojem, ki ga doživljamo, prav tako zaskrbljeni kot jaz, ki pripadam slovenski narodni skupnosti. Saj ta razvoj ni naperjen le proti koroškimi Slovincem, marveč spodkopava osnove humanosti, demokracije, spodkopava listino o človekovih pravicah in ruši mirno sožitje med narodi.

Verjemite mi, da bi bil nadvse srečen, ko mi vsega tega tu ne bi bilo treba povedati. Vesel bi bil, ko bi lahko dejal, da se pri nas ruši šovinizem in gradi trden medčloveški odnos, ki brezpogojno priznava pravice tudi šibkejšemu.

Zato posebno apeliram na vse zbrane pisatelje in pisatelje večinskega naroda v Avstriji, posebno pa na Koroškem, da po svojih močeh kot posamezniki ali v združenjih pripomorejo k temu, da čimprej začnemo graditi tisto, kar združuje in zbližuje sosedne narode in narode v svetu. »

Deklica v Trstu

*Deklica v Trstu, ki služiš gospodi,
kdaj zaživela bova v svobodi?*

*Slavec zaman v večerih mi poje
pesem o sreči zasanjani v dvoje.*

*Veter med drevjem vzdihla in toži,
sijejo zvezde kot roža ob roži.*

*Vrni se, dekllica, glej, ta poljana
nama cvetela bo s soncem postlana.*

*Setev in pletev, žetev oranje —
čezenj razlitate najine sanje,*

*najine sanje — slavec še poje
pesem o sreči zasanjani v dvoje.*

Rudolf Arh: Košančev kozolec

Tržaške noči

*Tri tržaške majske noči
je pelo morje nama na obali.*

*Prvo noč roke sva sklenila,
v plamen planila do neba.*

*Drugo noč sva se potopila,
školjki dve na dno morja.*

*Tretjo noč dveh školjk črepinje
zadrle se v najine bose stopinje.*

*V sivi zori četrtega dne
drug drugemu sva pohodila srce.*

Vrnitev

*Vrnil sem se na izlizani prag
starega doma:
tu sem otrok se igral,
čezenj koračil je oče,
jokala mati,
krsti so romali,
krste čez prag.*

*Kje zdaj ste rojeni?
Kje zdaj ste mrtvi?*

*Ne morem stkati tkanine
zbranosti v žalostnem srcu,
na izlizanem pragu
sam, osamljen,
vrnjen tja, kjer sem začel.
Preden v očeh bo pepel,
rad imel bi prijatelje,
rad imel bi tovariše,
rad bil bi od kogarkoli.*

Barkovlje

*Na hiše v bregu se naslanja zarja.
Cvetoče resje — mehki so zidovi.
Po ribah in akacijah diše vetrovi
in morje se z obrežjem pogovarja.*

*Iz kriškega pristana ribiči iz Križa
z dlanmi si senčijo oči na morje,
počasi zaveslajo, zginjajo v obzorje,
obžarjeni od sonca, ki v zaton se niža.*

Bele noči

*Kadar v belih nočeh
misli pretakam v motno plitvino
in ne srečam človeka v ljudeh,
vase zaklenem to bolečino:
čakam do jutra, da čiste oči
vzrejo škrjančka, ki v soncu drhti.*

Zemlja

*Od vseh preprostih besed,
od vseh preprostih imen,
meni najlepše zveni:
zemlja.*

*Vsa mi diši po trpljenju
in znoju,
vsa mi diši
po tisočletnem opoju
ljubezni in tople krvi.*

*Vse, vse velja nji:
še v ljubljene žene objemu
njen sem samo,
v brbljavi besedi otroka
slišim le njo
in v vetru, ki v belih se brezah igra,
ona šumi mi mehko ...*

*O, zemlja: žena in dete,
ljubezen in jaz
smo v tojem imenu doma!*

Rudolf Arh: Gorska smreka

Rudolf Arh: Senik

ČRT ŠINKOVEC

Večer na dvorišču

Z asfalta na dvorišču slišim ščebetanje.
 Takole modruje mala Sonja:
 »Mož, ki vsako jutro pije žganje,
 pretepel do krvi je konja.«

— Grd je mož, ki pretepa konja!

»Včeraj sem videl,« slišim Nikija,
 »kako zna sosed z otepačem pretepst
 psa, tistega malega Pikija.
 Menda je Bebi hotel torto pojesti.«

— Grd je sosed, ki Pikija pretepa.

»Po nesreči razbil sem vazo stekleno,
 očim pa name,« pravi Aleš z jeznim
 glasom,
 »z mojo glavo je butal ob steno,
 klestil po meni z usnjenim pasom.«

— Joj, čeprav se vaza je po nesreči
 razbila!

Malčki utihnejo. Na asfaltu rišejo čačke:
 konja — mož odšel je na žganje,
 psa, ki ima ranjene tačke,
 vazo razbito. Voščim jim sladko spanje!

Luč

V vasi v daljni grapi,
 v bajtah mračnih,
 v mrkih zapečkih
 posvetilo čudo je —
 električna luč,
 presvetlila sive jesenske,
 zimske večere:
 radio poslušamo,
 televizor gledamo,
 v pralnem stroju peremo
 in v kotu hladilnik stoji
 za pokvarljive jedi.
 »To je ko v pravljici,«
 strmijo otroci,
 smehljata se oče in mati,
 a dedu in babici
 ta luč je presvetla,
 ščemi ju v oči,
 žal jima je za starim ognjiščem,
 kjer ogenj je kresal
 davne modrosti,
 živele pravljice o strahovih,
 temna pripoved moških
 o vojni, zdaj pa za mračne reči
 presvetla je luč.

Mravlja in arhitekt

Mravlja na gozdni poti sreča arhitekta:
 »Pridi, slaven kot si, v naš hram!«
 (Mravlja vsaka je nekaj arhitekta,
 v hram položila je vsaka vsaj majhen
 tram.)
 »Z veseljem sprejem povabilo,« zviška
 reče arhitekt, »videl bi
 rad, kakšna je vaša hiška.«

Mravlja po stezi mravljičji ga v hram
 odpelje,
 spotoma mu reče: »Pri nas ni nobene
 nedelje!«
 in mu razkaže hram od kleti do podstrešja,
 od temeljnih kamnov do zapletenega
 ostrešja,
 delovno sobo, spalnice, vrata, oboke in
 stropne,
 vse rešene stavbarske skrivnosti ...

Slaven arhitekt se čudi, skromen in
 majhen
 mravlji pravi: »Hvala za vse! In še to
 novem,
 da tu je rešen slednji stavbarski problem!«

Od nekod z njive sem zaslišal škrebļanje. Dobro sem pogledal, pa nisem ničesar opazil. Ampak nekaj mora biti, saj različno slišim. Po dvakrat, trikrat poškreblja, pa preneha in spet poškreblja. Se pazljiveje prisluhnem in doženem, da prihaja šum iz globine, izpod zemlje, le korak pred mano. Kaka živalca mora biti, ki bi rada na dan, si mislim. Bližina pomladi jo je zbudila. Južni veter, žvrgolenje ptic, žuborenje potoka jo vabijo iz toplega rova. In koplje, koplje. Dvakrat, trikrat zasadi krempljčke v prst in potegne s tačkami, potem počije, pa spet. Neutrudno, polna pričakovanja in želje, da bi začutila toplo sapo, se razgledala po svetu, poskočila po travniku ...

Dolgo sem stal in čakal, kdaj bom zagledal siv mišji smrček. Toda živalca je prenehala kopati. Mogoče se je utrudila. Mogoče si je premislila in položila smrček med tačke. »Samo malo še,« si je rekla, kakor si porečemo včasih zjutraj tudi mi, ko bi bilo treba že vstati.

Za vrabce so bili to hudi dnevi. Zaradi hrane je bilo sicer že malo bolje, ampak ptički so bili oslabeledi in so čivkali:

»Če bo le še dva dni tak mrz, me bo konec!«

»Mene bo pa lakota pobrala!«

»Oh, jaz vdova, meni je pobrala moža!«

»Nam pa mater!«

»Kaj bi zdaj to!« je začivkal pogumno, čeprav z zadnjimi močmi lanskoletni vrabec, ki sta ga bila samo še perje in kljun. »Zime je vendar konec!«

Čez noč pa je spet pritisnil mrz. Podnevi je resda malo popustil, zvečer pa še bolj pritisnil. Tako prvi dan in drugi dan ...

Vrabcev ni bilo več na spregled. Kdove kod so se skrivali. A če sem vrgel na dvorišče zrnja, so se koj pripodili. Ne vem, kako so imeli to urejeno, da jih je bila na mah cela jata, ko da bi imeli opazovalce in telefon.

Zaman pa sem iskal z očmi tistega pogumneža, ki sta ga bila samo še perje in kljun in ki je vlival prejšnji dan drugim tako upanje. Ni ga bilo ne prvi ne drugi dan.

Sele ko je potegnil spet jug, sem ga našel: na vrtu je ležal vznak, s skrepnelimi nožicami in osinjelimi vekami čez oči. Čezenj pa je pihala topla sapa in mu vzgibavala redek puh.

Na njivi sem zagledal v kupčke razrito prst in med kupčki luknjice. Ko sem nekaj časa mirno stal, je pokukal iz luknjice siv smrček in povohljaj na desno in levo. Prav tak smrček se je pokazal še iz druge luknjice. Iz tretje je skočila miška — mati, za hip postala, sedla, dvignila glavico, pomevljala s smrčkom in ovohala, če že piha prava sapa in če ni kje blizu mačke. Potem so začele kakor na povelje skakati iz svojih lukenj mlade miške v druge luknje, da jih je bilo veselje opazovati. Najbrž so se šle igro — miši lovit.

Kajpak, saj je že april!

LISTI izhajajo kot priloga tednika ŽELEZAR — glasila delovnega kolektiva SOZD SŽ ŽELEZARNA JESENICE. Ureja kulturno umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, glavni in odgovorni urednik Joža Varl.